

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Köroğlu

Memet Fuat

KÖROĞLU

Memet Fuat (1926, İstanbul-19 Aralık 2002, İstanbul) Asıl adı Mehmet Fuat Bengü. 1946'da Haydarpaşa Lisesi'ni, 1951'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Öğretmenlik, çevirmenlik, muhabirlik, inşaatlarda mimar yardımcılığı gibi işlerde çalıştı. 1960'ta De Yayınevi'ni kurdu. 1964-75 arasında *Yeni Dergi*'yi çıkardı. Bir önceki yılda çıkmış yazı, öykü ve şiirlerden yaptığı seçmelerle *Türk Edebiyatı* adlı yıllıklar düzenledi (1963-72). Çocukluğundan beri süregelen spor tutkusunu, yaşadığı çevredeki çocukları sporculuğa yönlendirme yolunda değerlendirdi. 1972-80 arasında voleybol erkek millî takımlarına antrenörlük etti. 1979-82 arasında Anadoluhisarı Gençlik ve Spor Akademisi'nde öğretim görevlisi olarak voleybol dersleri verdi. 1980-83 arasında *Yazko Edebiyat* dergisini yönetti. 1981'de Adam Yayınevi'nin yerli yayınlar editörü oldu. 1987'de emekliye ayrıldı. 1985'te yayımlanmaya başlayan *Adam Sanat* dergisinin genel yayın yönetmenliğini 1999'a kadar sürdürdü. Yazılarında ağırlıklı olarak düşünce özgürlüğü, hoşgörü üzerinde duran, çağdaş Türk şiiriyle yakından ilgilenen Memet Fuat, 1959'da dergilerde çıkan yazılarıyla Ataç Eleştiri Armağanı'nı, 1961'de *Düşünceye Saygı* adlı kitabının birinci basımıyla Türk Dil Kurumu Deneme-Eleştiri Ödülü'nü kazandı. *Çağdaşımız Makavel* adlı kitabıyla 1992 Sedat Simavi Ödülü'nü Gülten Akın'la paylaştı, 1995'te Kültür Bakanlığı "Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü, 1996'da Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülü Altın Madalyası'nı aldı. 2004-2011 yılları arasında adına "Eleştiri-İnceleme-Deneme-Yayıncılık-Genç Şiir" dallarında "Memet Fuat Ödülleri" verildi.

Başlıca yapıtları: *Aşk ve Sümükliböcek* (1946, öyküler, Tuna Baltacıoğlu ile); *Yaşadığımız* (1951, roman); *Düşünceye Saygı* (1960, denemeler); *Tiyatro Tarihi* (1961); *Türk Edebiyatı* (1963-72, yıllıklar, 10 kitap); *İlkokul Çocukları İçin Şiirler* (1968, antoloji); *Yunus Emre* (1976); *Şinasi* (1977); *Pir Sultan* (1977); *Karacaoğlan* (1977); *Ahmet Haşim* (1977); *Tevfik Fikret* (1979); *Çağın Görebilmek* (1982, denemeler); *Voleybol* (1983, Mehmet Bengü adıyla); *Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi* (1985); *Unutulmuş Yazılar* (1986, denemeler); *Çağdaşımız Makavel* (1992, denemeler); *Seçilmiş Çeviri Şiirler* (1992, antoloji); *Dünya Yazınından Seçilmiş Kısa Oyunlar I-II* (1993); *Dünya Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler* (1993); *Türk Yazınından Seçilmiş Çocuklar İçin Şiirler* (1993, genişletilmiş 2. basım); *Türk Yazınından Seçilmiş Denemeler* (1993); *Türk Yazınından Seçilmiş Eleştiri Yazıları* (1993); *Düşünceye Saygı* (1994, denemeler, genişletilmiş ikinci basım); *Eleştiri Sorumluluğu* (1994, denemeler); *İki Yönlü Yazlaşma* (1995, denemeler); *Konuşan Toplum* (1996, denemeler); *Dağlarda Yüreğim* (1996, denemeler); *Özgünlük Avı* (1996, denemeler); *Her Yer Tiyatrodur* (1997, eleştiriler); *Nâzım Hikmet: Portreler* (1997, anılar); *Sömürsüz Bir Dünya* (1998, denemeler); *Çoğunluğun Gücü* (1998, denemeler); *Duyumsanmayan Karanlık* (1998, denemeler); *Yaşadığımız* (1998, roman, yeni yazım); *Bir Ayrılışın Öyküsü* (1998, öyküler); *Biçemden Biçeme* (1999, denemeler); *Yaşlı Bir Şaire Mektuplar* (1999, denemeler); *Nâzım Hikmet: Portreler* (2001); *Tartışmalar* (2001); *Aydınlık Sözlüğü* (2001); *Köroğlu* (2001); *A'dan Z'ye Nâzım Hikmet* (2002); *Konuşmalar* (2002); *Yazarlığın Eteklerinde* (2002, anı); *Toplum ve İnsan* (2002); *İncelemeler* (2002); *Kitap Eleştirileri* (2002); *Nasrettin Hoca Fıkraları* (2002); *Dadaloğlu* (2002); *Sana Deliler Gibi* (2002, kısa roman); *Ölünceye Kadar I-II* (2003, günce); *Adlin* (2003, anlatı).

*Memet Fuat'ın
YKY'deki kitapları:*

Düşünceye Saygı (1994)
Eleştiri Sorumluluğu (1994)
İki Yönlü Yozlaşma (1995)
Özgünlük Avı (1996)
Unutulmuş Yazılar (1997)
Her Yer Tiyatrodur (1997)
Duyumsanmayan Karanlık (1998)
Biçemden Biçeme (1999)
Nâzım Hikmet: Portreler (2001)
A'dan Z'ye Nâzım Hikmet (2002)

Doğan Kardeş (İlkgençlik)

Yunus Emre (1995)
Karacaoğlan (1995)
Tevfik Fikret (1995)
Pir Sultan Abdal (1999)
Şinasi (1999)
Namık Kemal (1999)
Ahmet Haşım (1999)
Köroğlu (2001)
Dadaloğlu (2002)

MEMET FUAT

Köroğlu

Yaşamı, Düşünce Dünyası,
Sanatçı Kişiliği, Seçme Şiirleri

Yapı Kredi Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yapı Kredi Yayınları - 1537
Doğan Kardeş Kitaplığı - 158
— ilköğretim çağı —

Köroğlu / Memet Fuat

Kitap editörü: M. Sabri Koz
Düzeltili: Mehmet Bengü

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Kapak resmi: Mustafa Delioğlu

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Haramidere - Avcılar / İstanbul
Sertifika No: 12027

1. baskı: İstanbul, Eylül 2001
3. baskı: İstanbul, Nisan 2012
ISBN 978-975-08-0292-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2012
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

İÇİNDEKİLER

Köroğlu • 7
Yaşamı • 7
Köroğlu Öyküsünün Konusu • 13
Köroğlu Destan mı? • 16
Değişik Alıntılar • 20
Köroğlu Öyküsünün Kökeni • 24
Yaşadığı Çağ • 28
Köroğlu Öyküsünü Yaratan Düşünce • 36
Sanatı • 40
Anlatılarda İçerik Değişimleri • 43
Köroğlu Anlatısı Örnekleri • 46
Köroğlu'nun Arkadaşlarının Serüvenleri • 51
Çağcıl Türk Yazınında Köroğlu • 54
Bu Kitap • 63
Kitaplar • 64
Köroğlu Öykülerini Anlatan Kitaplar • 64
Çocuklar İçin Yazılmış Olanlar • 65
Köroğlu'nun Şiirlerini İçeren Kitaplar • 65
Şiirlerinden Seçmeler • 67
Dizin • 183

Köroğlu

Yaşamı

Zalim bir beyden babasının öcünü almak için dağa çıkan, kalabalık bir eşkiya grubu oluşturarak kervan yollarını tutan, baş vermeyeni öldüren, soyan, “esir etmek yok ha çalın kılınıcı” diye acımasızca dövüşen, varlıklılardan aldığını yoksullara dağıtan, serüvenleri âşıkların öykülerine konu olan Köroğlu’nun, gerçekten yaşayıp yaşamadığı, yakın zamanlara kadar belirsizdi. Araştırmacılar kesin bir şey söyleyemiyorlardı.

Gerçi Köroğlu adını alan, Köroğlu şiirlerini çoğaltan âşıklar vardı, ama gözlerine mil çekilen babasının öcünü almak için böyle dağa çıkan bir eşkiya saz şairi gerçekten yaşamış mıydı? Yaşadıysa, ne zaman, nerede?

1931’de *Köroğlu Destanı* adıyla bir çalışma yayımlayan Pertev Naili Boratav çeşitli “rivayet”leri özetlemiş, karşılaştırmış, ama yeterli bilgi, belge olmadığından, destanın “men-şei” konusunu araştırmamıştı.

“Rivayet” Arapça bir sözcük. Türkçesi “söylenti”. Söylenilen bir söz, anlatılan bir olay anlamına geliyor. Bir öykü diyelim Paris’te bir türlü, İstanbul’da başka türlü anlatılıyorsa, bunu, “Paris rivayeti şöyle, İstanbul rivayeti böyle,” diye aktarıyorlar. Biz “rivayet” yerine “anlatı” diyelim.

“Menşe” de Arapça bir sözcük. Türkçesi “köken, kaynak”. Köroğlu Destanı ilk nerede anlatılmış, kökü nerede, çıkış noktası neresi? “Menşe” yerine de, daha kolay anlaşılması için, “köken” diyelim.

Bu köken konusu birtakım uzun açıklamaları gerektiriyor. Onu sonraya bırakarak, önce, şu ya da bu nedenle dağa çıkıp eşkıyalık eden, bugün elimizdeki şiirleri söyleyen, saz şairi Köroğlu’nun hangi tarihte, nerede yaşadığı konusunda, Pertev Naili Boratav’ın *Köroğlu Destanı* adlı kitabını yayımladıktan sonra edindiği bilgiler, belgelerle vardığı görüşü özetleyelim.

Osmanlı topraklarında XVI. yüzyıldan başlayarak birbirini izleyen ayaklanmalara Celâli İsyanları deniyordu. Köroğlu anlatıları bazı yönleriyle böyle bir kargaşa dönemi anımsatsa, âşıklar Köroğlu ile arkadaşlarından “Celâli” diye söz etseler de, uzmanların benimsemek eğilimi içinde oldukları bu görüşü destekleyecek güvenli bir belge bulunmuş değildi.

Oysa XVII. yüzyılın başlarında Ermeni tarihçi Tebrizli Arakel’in yazdığı, ilk olarak 1669’da yayımlanan *Ermeni Tarihi*’nde Köroğlu konusunu aydınlatan önemli bilgiler varmış.

Brosset’nin *Collection d’Historiens Arméniens* adlı dizisinde Ermeni tarihçilerin yapıtları Fransızcaya çevirip yayımlanmaya başlayınca göz önüne çıkan bu bilgiler uzmanlara ilk güvenli dayanak oldu.

Tebrizli Arakel, tarihinde, 1602’den başlayarak 60 yıllık bir dönemin olaylarını aktarıyor, Celâlilerden uzun uzun söz ediyor, Kiziroğlu Mustafa Beyin, Koca Beyin, Köse Sefer’in adlarını anıyor, “türlü düzenleriyle ünlü” Köroğlu’nun serüvenlerini, âşıkların sazla çağırıp söylediklerini anlatıyordu.

1942’de ise İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Arşivlerinde çalışırken Bolu yöresinde ortaya çıkmış Köroğlu adında bir eşkıyanın cezalandırılması için Bolu Beyi ile Gerede Kadısına gönderilmiş bir emre rastladı. Bu belgede Köroğlu’nun evleri bastığı, insanları yaraladığı, bir çocuğu kaçırdığı yazılıydı. Kovuşturulması, yakalanması, cezalandırılması isteniyordu. Köroğlu adı, çocuk kaçırma olayı, âşıkların anlatılarına tıpatıp uyduğu için, uzmanlar Osmanlı Arşivlerinde başka belgelere de ulaşılabilceği kanısına vardılar.

O günlerde Celâli İsyancıları üstünde çalışmakta olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi araştırmacılarından Mustafa Akdağ’dan Köroğlu ile ilgili bilgileri de toplaması dileğinde bulunuldu.

Mustafa Akdağ’ın Osmanlı Arşivlerinden çıkardığı çeşitli belgeler, âşıkların anlatılarındaki Köroğlu ile arkadaşlarının Celâli eşkıyaları olduklarını hiç kuşkuyla yer bırakmayacak bir açıklıkla gösterdi.

Demek ki XVI. yüzyılda Köroğlu adında bir eşkıya yaşamıştı. Âşıkların aktardıkları şiirlere bakılırsa, bu eşkıya aynı zamanda güçlü bir saz şairiydi. Nitekim birçok anlatıda onun şairliğini belirten bir “üç köpük” süslemesi de yer alıyordu.

Aslında Köroğlu’nun saz çalıp şiir söyleyen bir eşkıya olması başka bir yönden de akla yakındı. Şiirleriyle ilgileri üstüne çekmese, onca yiğit Celâli eşkıyasının arasından, âşıklar anlatılarına daha yaşadığı yıllarda onun serüvenlerini seçmezlerdi.

Tebrizli tarihçi Arakel’in verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre, XVII. yüzyılın ilk yarısında, Köroğlu anlatılarının sazla çağırılıp söylenmesi yeni başlamıyor, iyice yaygınlaşmış durumda. Bu güçlü bir saz şairiyle karşı karşı-

ya olunduğunu gösterir, yazdığı şiirlerle âşıkları kendine bağlayacak kadar güçlü bir şair...

Ama uzmanlar bu konuda da kuşkucu davranıyorlar.

Örnekte aynı yıllarda Yeniçeri Ocağı'nda Köroğlu adıyla ünlü bir saz şairi var. Pertev Naili Boratav, Celâli Köroğlu ile bu Köroğlu'nun aynı kişi olup olmadıklarını araştırmak gereğini duyuyor.

Yeniçeri Köroğlu'nun Osmanlı ordusunda görev yaparken, bir nedenden dolayı dağa çıkıp eşkıyalığa başladığı, sonra bağışlanıp yeniden Padişahın hizmetine döndüğü düşünülebilir. Kargaşa içinde yaşanan o dönemde böyle şeyler oluyordu.

Ama hiçbir belgeye dayanmayan bu olasılığı uzmanlar benimsemiyorlar. Pertev Naili Boratav da sonraki yapıtlarında Köroğlu'nun kim olduğunu anlatırken bu olasılık üstünde durmuyor. Yaptığı en kısa tanım şöyle :

“Ünlü hikâyenin kahramanı Köroğlu gerçek kimliğiyle bir halk şairi ve Celâli reisi idi.”

Görüldüğü gibi, Köroğlu'nun yaşamıyla ilgili pek bilgimiz yok. XVI. yüzyılda Bolu dağlarında yaşamış bir eşkıya, bir saz şairi, o kadar. Ondan ötesi çeşitli anlatılardan gelen kurmaca bilgiler.

Köroğlu'nun yaşamı genelde şöyle aktarılıyor :

“XVI. yüzyılda yaşamış bir Celâli reisi idi. Aynı zamanda saz şairiydi. Takma adının her nedense Köroğlu olması, devletin beylerine, paşalarına başkaldırması, çok eski çağlardan beri, ‘gözleri kör edilmiş babanın öcünü alan oğul’ ana-teması çevresinde oluşmuş söylencelerin, ululama öykülerinin, bu Anadolulu saz şairi eşkıyaya yakıştırılmasına yol açmıştı. Halk öyküleri geleneğinin çok güçlü olduğu Doğu Anadolu, Azerbaycan, Kafkasya gibi

bölgelerde dolaşmış, yaşamış olması, şiirleriyle örülen öykülerin yaygınlaşmasını, yaşamının destanlaşmasını kolaylaştırmıştı.”

İlhan Başgöz ise, 1975’te yayımladığı “Köroğlu Düzeni” adlı yazısına bu adda bir eşkıyanın yaşadığını, ama öykülerde anlatılan Köroğlu’nu halkın yarattığını söyleyerek giriyor :

“Tarihin Köroğlu’su bir eşkıya, 1580’lerde Bolu toprağında Celâli olup zengin çocuklarını dağa kaldırmış. Pek ünlü bir eşkıya değil. Adı, ancak ölüm fermanlarına geçtiği için arşivlerimize girmiş. Belki saz çalarlığı, âşıklığı da var.

“Bir de halkın yarattığı Köroğlu var. Bunu destanlarda, türkülerde, hikâyelerde buluyoruz. Adı Koç Köroğlu. Âşıklarımız ondan şöyle söz ediyorlar : ‘Baylar, tarihin eski çağlarında, Çardaklı Çamlıbel’de Koç Köroğlu eğleşirdi. Öz adı Ruşen Ali idi. Bolu Beyi (bazı varyantlarda İrah Şahı) babasının gözlerini oyduduğundan, körün oğlu, körün oğlu derken adı kaldı Köroğlu. Köroğlu düşün idi neye? İyi ata, iyi avrata, iyi yiğide, ya döğüşmeye, ya konuşmaya. Köroğlu bileğine ve yüreğine olduğu kadar kesesine de yiğit idi. Çardaklı Çamlıbel’e yoksul varan bay olur, öksüz varan bey olurdu.’ (...)

“Bu koç yiğit, Osmanlı düzeninin güçlülere olan Paşalara, Beylere ve alışveriş zenginlerine düşman. Onların evlerini başına yıkıp, kızlarını gelinlerini kaçıır, mallarını talan eder. Fakir fukara ile arası çok iyi. (...) Eşkıya Köroğlu’nun bilinmezliğine karşı, Koç Köroğlu’yu bilmeyen, duymayan yok.”

Demek ki, Köroğlu öyküsü tarihte gerçekten yaşamış birinden kaynaklanmış da olsa, öyküdeki Köroğlu âşıkların sazıyla ülkeden ülkeye yayılırken o kişiden iyice uzaklaşmış.

Bu doğal da, İlhan Başgöz öyküler dilden dile geçerken hep Türkçe kalan türkülerden söz ediyor, onları ilk söyleyen saz şairi kim?

“Ermeniler, Kürtler, Tacikler, Araplar onun hikâyelerini kendi dillerince söylemişler. Ama hikâyedeki türküler hep Türkçe kalmış. Yolları dürüp, büküp bir bohça gibi kısaltan Kırat, kanatlarında yalnız Köroğlu’nu değil Türk dilini de taşımış yaban illerine.”

İşte kim olduğunu, doğumunu, ölümünü, nerede, nasıl yaşadığını bilemediğimiz, merak ettiğimiz, öğrenmeye çalıştığımız Köroğlu, bu türkülerini ilk söyleyen “saz şairi Köroğlu”.

1580’lerde Bolu toprağında Celâli olup zengin çocuklarını dağa kaldıran, adı ölüm fermanlarına geçtiğı için Osmanlı Arşivlerine giren, belki saz şairliği de olan eşkıya Köroğlu mu söylemiş ilk bu türkülerini, yoksa Pertev Naili Boratav’ın bir ara kuşkulandığı gibi, Osmanlı ordusunda ki Yeniçeri Köroğlu mu? Ya da başka bir saz şairi mi? Kesinlikle bilinmiyor. Ama her kim ise, çok etkileyici, başarılı bir şair olduğu bir gerçek.

Köroğlu Öyküsünün Konusu

Çeşitli anlatılardan toparlayarak Köroğlu öyküsünün konusunu özetlemeye çalışalım :

Bolu Beyi at tutkunudur. Harasında yetiştirilen atlar dillere destandır. Bir gün baş seyisi Yusuf'u çağırarak, Padişaha sunulmak üzere, o güne kadar görülmemiş güzellikte bir tay seçmesini buyurur. Yusuf buyruğu alınca at yetiştirilen obaları bir bir dolaşmaya başlar. Birtakım yoklamalar, deneyler sonunda pek de gösterişli olmayan bir tayı seçer. Göze hoş görünmeyen, hatta çirkin denebilecek bu tay ilerde benzersiz bir küheylan olacaktır. Yusuf yaptığı seçimin doğruluğuna bütün bilgisi, görgüsüyle inanmaktadır.

Bu tayı doğuran kısarak Fırat kıyılarında otlarken, ırmaktan çıkan bir aygırın aşmasıyla gebe kalmıştır. En iyi cins atları, ırmak ya da göllerde yaşayan aygırların aştıkları kısarakların doğurduğu görüşü seyisler arasında yaygındır.

Yusuf görevini başarmış olmanın sevinciyle tayı satın alıp Bolu Beyine getirir, ama hiç beklemediği bir durumla karşılaşır. Kendisine güveneceğini umduğu Bolu Beyi, karşısında o çirkin tayı görünce küplere biner. Yusuf'u pek sevmeyen bazı kişilerin de kışkırtmasıyla, seyisinin kendisiyle alay ettiği kanısına varır. Harasındaki en güvendiği

adamın bu davranışını bir türlü onuruna yediremez. Sonunda ceza olarak Yusuf'un gözlerine mil çektirir, getirdiği çirkin tayın yularını eline verip yanından kovar.

Kör Yusuf arkasında tayıyla köyüne döner. Olanları çocukluğunu süren oğlu Ruşen Ali'ye anlatır. Bir gün Bolu Beyinden öcünü alacağını ekler.

Baba oğul birlikte kendilerini çirkin tayın bakımına verirler. Yıllar geçer. Sonunda tay gerçekten de benzersiz bir küheylana dönüşür. Bu arada Ruşen Ali de büyümüş, tam anlamıyla bir babayiğit olmuştur.

Bolu Beyinden öcünü almak özlemiyle yaşayan Kör Yusuf bir gün düşünde Hızır'ı görür. Hızır ona Bingöl dağlarından gelecek üç sihirli köpüğü Aras ırmağında beklemesini söyler. Bu köpükleri alıp içince gözleri açılacak, öcünü almak için gereken gücü, gençliği, gözü pekliliği elde edecektir.

Kör Yusuf düşünüyerek köpükleri alıp getirmek üzere oğlu Ruşen Ali'yi Aras ırmağına gönderir. Ruşen Ali gidip köpükleri alır, ama babasına getireceğine kendi içer. Kör Yusuf önce biraz üzülürse de, sonra sevinir : Demek ki onun yerine öcünü oğlu alacaktır.

Sihirli köpüklerden biri Ruşen Ali'ye sonsuz yaşama gücü, biri yiğitlik, biri de şairlik bağışlar.

Bir süre sonra Kör Yusuf oğluna Bolu Beyinden öcünü almasını vasiyet ederek ölünce, Ruşen Ali dağa çıkar, Bolu'ya giren çıkan yolları tutup kervanlardan baş almaya başlar, vermemekte direnenleri öldürür. Çok geçmeden, önce Kör Yusuf'un oğlu, derken Körün oğlu, sonunda da Köroğlu olarak ünü dört bir yana yayılır. Çevresine çeşitli nedenlerden kendi gibi dağları seçmiş eşkiya yiğitler toplanırlar. Böylece, üstüne gönderilen birlikleri bozguna uğratacak kadar güçlü, küçük bir ordu oluşturur. Bolu kentinin karşısında, Çamlıbel'de kendine bir kale yaptırır.

Çocukluğundan beri gönül düşürdüğü Döne'yi, Bolu Beyinin bacasını kaçırıp evlenir. Yerine geçecek bir oğul istemekte, ama bir beddua yüzünden bir türlü çocuğu olmamaktadır. Üsküdar Kasapbaşısı'nın güzel oğlu Ayvaz'ı kaçırıp Çamlıbel'e getirerek evlat edinir.

Bolu Beyini aşağılayan, küçük düşüren olaylar gerçekleştirilmekten hiç geri durmaz. Bolu'yu basar, varlıklılari soyar, köşkleri yakar, kentin ileri gelenlerini sürekli korku içinde yaşatır.

Bu arada Bolu Beyi bir kez Ayvaz'ı, bir kez de Köroğlu'nu yakalatıp zindana atmayı başarır. Ama Köroğlu da, adamları da, sırasında hileyle, sırasında savaşarak böylesine çetin durumlardan bile kurtulmayı bilirler.

Köroğlu yiğitlerden oluşan küçük ordusuyla bazen Gürcistan, Çin gibi uzak ülkelere soyguna gider. İlginç serüvenler yaşayarak büyük vurgunlar yaparlar.

Sonunda delikli demir ortaya çıkar.

Kılıçla savaşılan mertlik günleri artık sona ermiştir.

Bir söylentiye göre, "Delikli demir çıktı, dünyanın tadı kalmadı," diyen Köroğlu, bir gün beylerine dağılmalarını söyleyerek kırklara karışır. Yani görünmez olan kırk kişilik bir evliya topluluğuna katılıp ortadan silinir.

Başka bir söylentiye göre, bir bezirganın getirdiği tüfekte oynarken beyler birbirlerini yaralar, öldürürler. Köroğlu bunun üzüntüsünden yok olur.

Başka bir söylentiye göre de, Köroğlu dağda rastladığı bir çobanda tüfeği görür. Elindekinin ne olduğunu sorduğu çobanın söylediklerine inanmaz. Tüfeği denemek için kendine çevirip tetiği çeker. Aldığı yara sonucunda ölür. Beyleri de dağılırlar.

Köroğlu Destan mı?

Köroğlu bir destan mı, yoksa halk öyküsü mü? Daha ileri gitmeden bu soruyu yanıtlamaya çalışalım.

Konuşmalarda da, yazılı kaynaklarda da, genellikle, “Köroğlu Hikâyesi” değil de, “Köroğlu Destanı” deniyor. Buradaki *destan* sözcüğünün ne anlama geldiğini açıklamak gerekir.

Yunancada “epopolia”, Fransızcada “épopée”, İngilizcede “epic poem” denilen destanlar, yazıdan önceki çağlarda koşuk olarak söylenmiş, yaratılış olgusunu ya da olağanüstü olayları, olağanüstü varlıkları konu alan, topluluğun geçmişiyile ilgili bilgiler veren uzun soluklu yapıtlardır.

Destanlarda ya evrenin, yeryüzünde var olan şeylerin yaratılışları, tanrılar, devler, ejderhalar, kötü yaratıklar, bunlar arasındaki savaşlar, ya da topluluğun geçmişindeki önemli olaylar, önderlerin düşmanlarla savaşları anlatılır.

Destanlarda topluluk bir bütündür. Güçlü, yiğit, soy- lu önderler dış düşmanların karşısına bütün topluluk adına çıkarlar. Topluluğun iç çekişmelerinden, sınıflar ya da bireyler arasındaki çatışmalardan söz edilmez.

Bu türün büyük örnekleri göçebelik dönemlerinde, ya da hanların, beylerin yerleşik düzenlerinde ortaya çıkmıştır. Toplumsal düzenlerdeki değişmelerle birlikte doğal olarak âşıkların destanları anlatışlarında da değişmeler görülmüş, türün özellikleri açısından bakarak söylersek, hem içerik, hem de biçimde bozulmalar, yozlaşmalar başlamıştır.

Yazıya geçiş de birtakım değişmeler getirmiştir. Anlatının kolay akılda kalması için gerekli bir özellik olan ölçülü söyleyişten yer yer de olsa düzyazıya geçiş, destan türünün sonuna yaklaştığını gösteren en önemli değişmedir.

Böylece ilkel destandan (epopolia, épopée, epic) uzaklaşıp âşıkların halk öyküsüne yönelinmiştir.

Bir de saz şairlerinin “destan” diye andıkları bir koşuk türü vardır. Seyrek olarak sekiz heceli, çoğunlukla on bir heceli dörtlüklerle yazılır. Uyak düzeni koşmalardaki gibidir. Yani ilk dörtlüğün birinci ile üçüncü dizeleri uyaklı, ya da bağimsızdır. İkinci ile dördüncü dizeler ise hep uyaklıdır. Öteki dörtlüklerin ilk üç dizesi kendi aralarında, dördüncü dizeleri de ilk dörtlüğün dördüncü dizesiyle uyaklıdır.

Uzunluğuna sınır yoktur. Sekiz on dörtlükten de oluşabilir, yüz dörtlüğü de bulabilir.

Koşma, semai, varsağıda duygusal konular işlenmesine karşılık, destan türünde olay öne geçer, anlatma önem kazanır. Bireysel olayların yanı sıra, savaşlar, depremler, salgınlar gibi toplumsal olaylar da anlatılır. Bu anlatımda gerçeklere bağlı kalındığı gibi, çok uzaklaşıldığı da görülebilir.

Âşıklar destan gülünçlemeleri de yaratırlar : Sivrisinek Destanı, Züğürtlük Destanı gibi. Bunlarda dinleyenleri güldürmek amacıyla akla sığmaz abartmalar yapılır. Böylece destan türüne bir ince alayla bakılmış olur.

Bazı destanlarda âşıklar olayları baştan sona kendileri anlatırlar, bazılarında ise kısa bir girişten sonra anlatıkları kişileri dörtlüklerle karşılıklı konuşturur, sonunu adlarını vererek gene kendileri bağlarlar.

Destanların özel bir ezgisi vardır.

Verdiğimiz bu bilgilerden sonra, Köroğlu öyküsünün, “epopolia, épopée, epic poem” anlamıyla da, saz şairlerine özgü bir koşuk türü anlamıyla da, “destan” diye nitelemeyeceği açıkça ortaya çıkıyor. XVI. yüzyılda Osmanlı ülkesinde yaşanan iç çatışmalar sırasında zalim bir beye başkaldırıp dağa çıkan bir eşkıyanın serüvenleri, içeriği açısından ilkel destan sayılamayacağı gibi; araya serpiştirilmiş türkülerle düzyazı olarak anlatılan bir öykü de, biçimi açısından saz şairlerine özgü destan türü çerçevesine giremez.

Öyleyse neden “Köroğlu Destanı” deniyor?

Bunun baş nedeni Köroğlu öyküsünde hemen göze batan ilkel destan öğeleri bulunması.

Bütün anlatılarda önemle üstünde durulan Kır At tam anlamıyla destansı bir varlıktır. Sudan çıkan bir aygırın kıyıda otlayan bir kısırağa aşmasından doğmuştur. Uçacak kadar hızlıdır, diz boyu çamurlu avluda koşar, toynağına hiç çamur bulaşmaz. Bir sıçrayışta yüksek kale duvarlarının üstünden aşar. Köroğlu’nun söylediklerini anlar, zekidir, sahibine yardım etmek için kendi birtakım düzenler kurar.

Bazı anlatılarda Kır Atın “abıhayat” (yaşam suyu) içtiğinden, ölümsüz olduğundan söz edilir.

Köroğlu da destansı bir kişiliktir. Daha on beş yaşındayken bir ağacı kökünden sökecek kadar güçlüdür. Bir oturuşta yedi koyunun budunu yer, pilava yumulunca bi-

yıklarında iki tavukluk pirinç kalır, dört okka ekmek, dört okka şarapla kahvaltı eder. Narası dağları gümbürdetir.

Tıpkı Türk destanlarındaki yiğitler gibi, dürüst, babacan, biraz da saftır. Kısacası, Köroğlu'nun eşkiya kişiliği destan kahramanı süslemeleriyle işlenmiştir.

Çevresinde "kırk" arkadaşı vardır. Kırk arkadaş, kırk yiğit... Bu da destanlardan gelen bir sayıdır.

Bazı anlatılarda yer alan, Köroğlu'nun yabancı bir memlekette bıraktığı bir çocuğu olması, sonra o çocuğun büyüyünce gelip babasıyla çatışmaya girmesi de gene bir destan süslemesidir.

Bütün bunlar aslında bir halk öyküsü olan Köroğlu anlatısının destan diye anılmasına yol açmıştır.

Değişik Anlatılar

Köroğlu anlatıları arasında doğal olarak belirgin ayrımlar bulunuyor. Pertev Naili Boratav *Köroğlu Destanı* adlı kitabında ulaşabildiği bütün anlatıları incelemiş, özetlemiş, karşılaştırmalar yaparak aralarındaki ayrımları saptamış.

Bir başlangıcı, bir sonu olan, “tam” diye nitelenen dört anlatının en uzununu, aslen Polonyalı Alexandre Chodsko’nun İngilizceye çevirdiği, Paris Ulusal Kitaplığı’nda bulunan Azeri Anlatısı 150 sayfa; en kısası Tobol Anlatısı (Tobol, Sibirya’daki bir ırmak) 6 sayfa imiş. Öbür iki tam anlatı da Özbek Anlatıları ile İstanbul Anlatısı.

Pertev Naili Boratav bunlar dışında çeşitli bölgelerden derlenmiş parça anlatıları da özetlemiş.

Özellikle doğu halklarının sözlü geleneğinde yaygın bir yer tuttuğu açık olan Köroğlu öykülerinin değişik dillerdeki bütün anlatılarına ulaşabildiği bugün bile kuşkuludur.

Pertev Naili Boratav’ın *Köroğlu Destanı*’nda eldeki öyküleri karşılaştırdığı bölümden bilgiler aktararak anlatılar arasındaki ayrımların ne boyutlarda olduğunu yansıtmaya çalışalım.

Köroğlu'nun babasının kör edilmesine, kendisine Köroğlu denmesine neden olan olay, ana çizgileriyle anlatıların çoğunda ortak.

Özbek Anlatısında ise kahraman bir "kûr"da (yani mezar) doğduğu için Kûroğlu adını alıyor. Samayiloviç'in aktardığı bir Türkmen Anlatısında da böyle.

Anadolu'daki Yalvaç Anlatısında kahraman bir sığır çobanı, gözleri az gördüğü için kendisine Köroğlu denmiş. Onun Çamlıbel'e gidişine öc almak tutkusu değil, yıldırım taşından olağanüstü bir kılıç elde etmesi yol açıyor. Azeri Anlatısında Köroğlu Teke kabilesinden. Babası Mirza Sarraf da, Türkistan Padişahı Murat'ın seyisi. Gözlerini oydu-ran bu padişah.

Tobol Anlatısında ise Köroğlu'nun babası Kür Batır İstanbul Padişahının, seyisi değil, veziri. Armağan ettiği tayı beğenmeyip gözlerini çıkarttıran da İstanbul Padişahı.

Köroğlu'nun babası çeşitli anlatılarda, Yusuf, Mirza Sarraf, Kür Batır, Kurt Bahadır, Kördübeloğlu, bir Türkmen, Ubeyd diye anılır. Gözlerini kör eden kişi de anlatıdan anlatıya değişir : Bolu Beyi, Türkistan Padişahı Murat, İstanbul Padişahı, Erzurum Paşası, Erzurum Paşası Hasan Paşa, İran Şahı.

Köroğlu'nun asıl adı da çeşitlenir : Ruşen, Irışvan Ali (Uruşen Ali), Ali, Rencum-Köroğlu-Ruşen, Renpul Bey Ruşen.

Bütün anlatılarda Kır At nerdeyse Köroğlu'ndan daha önemli bir yer tutar. Yalnızca Özbek ile Tobol anlatılarında ki atlar Köroğlu'nun önüne geçmez. Bazı anlatılarda iki at vardır, Kır At ile Doru At. Tobol Anlatısında Kara At yer alır.

Çamlıbel'in adı Şamlıbel, Çenlibil, Çembilbil, Şemlibil, Şemlibel olarak değişir. Çamlıbel genelde haydut yatağı sarp yüksek bir dağ olarak anıldığı gibi, bir iki anlatıda Köroğlu'nun kalesi çevresinde kurulmuş bir kent olarak anılır.

Ayvaz (İvaz Han, İvaz) bir kasabın oğludur. Kasabın ne-reli olduğu Urfalı, Gürcistanlı, Üsküdarlı diye, adı da İbrahim ya da Bolduruk Kasap diye değişir. Köroğlu genelde “oğlum”, arada bir “kardeşim” dediği Ayvaz’ı bazı anlatılarda evlat edinmek için, bazı anlatılarda güzelliğine âşık olduğu için kaçırr. Ama Çamlıbel’e geldikten sonra Ayvaz, güzelliğin ötesinde yiğitliğiyle de göze batır, Köroğlu’nun en güvendiği kavga arkadaşı olur. Bu durum bütün anlatılarda yer alır. Elâziz Anlatısında Köroğlu’na Ayvaz’ın çok yiğit bir genç olacağını, onu yanına alırsa ikisiyle kimsenin baş edemeyeceğini söylerler. Köroğlu da bunun üzerine gidip Ayvaz’ı kaçırr. Paris Azeri Anlatısında Şah Abbas, öldürülen Köroğlu’nun yerine, Ayvaz’ı Çamlıbel’e Han ilan eder.

Nigâr Hanımın kaçırılması bütün anlatılarda aşığı yukarı aynıdır. Kimliği değişir : Sultan Murat’ın kızı, İstanbul kalesinde bir kız, bir paşanın kızı, İran Şahının kızı. Bazı anlatılarda adı Döne olur; Bolu Beyinin bacısı, kızı, ya da nişanlısıdır.

Köroğlu’nun kendinden uzakta büyüyen öz oğlu Hasan (ki destansı baba-oğul çatışmasında yer alır), Özbek Anlatısında İsfahan kentinden Haldar’ın oğlu, Urfa Anlatısında Hint Padişahının oğlu olur.

Köroğlu’nun ölümü de anlatılarda oldukça değişiktir. Genelde tüfeğin ortaya çıkışıyla yiğitlik töresinin bozulduğu, eğri kılıcın artık sözü olamayacağı süslemesi yaygınsa da, çok acı ölüm öyküleri de aktarılır.

Paris Azeri Anlatısında Şah Abbas, serdarlık [komutanlık] önerisini kabul etmemesine öfkelenerek Köroğlu’nun kellesini getireni serdar yapacağını söyler.

Köroğlu kocaldığını sezmiş, kılıcını kınına sokmuş, eşkıyalığı bırakarak yerine Ayvaz’ı geçirmiş, İran Şahının yanına, oradan da Mekke’ye gitmek üzere yola çıkmıştır. Yolda Şah Abbas’ın gözden düşmüş iki kölesiyle karşılaşır, onlara

konuk olur. Yeniden Şah Abbas'ın gözüne girmek isteyen bu iki köle, gece Kır Atı öldürürler. Köroğlu bunu öğrenince, üstüne gelen kölelere karşı kendini savunmadan boynunu uzatır, Kır Atsız yaşamaktansa ölmeyi yeğlediğini söyler.

Urfa Anlatısında Köroğlu baş vermek istemeyen Zor Bezirgân'la dövüşür. Çok güçlü olan Zor Bezirgân onu yere vurup bağlar, alır götürür. Gece bir hana inerler. Zor Bezirgân, Köroğlu'na atlara bakmasını söyleyerek uyku ya dalar. Köroğlu iki kez onu öldürmeye kalkışırsa da, Zor Bezirgân'ın Rahvan Atı yeri göğü inleyen kişnemelerle sahibini uyandırır. Ama bu kişnemelerin nedenini anlayamayan sahibinden dayak yer. Köroğlu üçüncü kez girişimini yinediğinde atın korkudan kişnemediğini, ama ağladığını görür. Hayvanın bu halinden etkilenerek düşmanını öldürmeden kaçır. Ama Çamlıbel dışındaki yolları iyi bilmediğinden Zor Bezirgân onu kolayca yakalar, sonra da yaptığı bütün tersliklere karşın Köroğlu'nu bağışlar, hem kendine, hem arkadaşlarına değerli armağanlar bırakır. Köroğlu onun bu yüce gönüllülüğü karşısında eşkıyalıktan vazgeçer.

Maraş Anlatısında Ayvaz ile beylerinin ölümünden sonra onların ardından ağlayan Köroğlu'nun, her şeyin sona erdiğini güzel Döne'ye bildiren şiiri şöyle bitiyor : "Köroğlu der biz de burdan göçelüm / Kırıldı kanadım Beyler nic'oldu".

Ama Maraş şiirlerini aktaran Halil Ağa Köroğlu'nun sonunu değişik anlatmış : Köroğlu kırdı tüfekli bir çobana rastlıyor, elindekinin ne olduğunu soruyor. Çoban, "Kurtları öldürmek için silah," diyor. Köroğlu eline bir kurşun alıp parmaklarının arasında sıkınca ezildiğini görüyor. Böyle bir şeyin insanı öldürebileceğine inanmıyor. Namluyu göğsüne dayayıp çobana ateş etmesini söylüyor; çoban tetiği çekince de ölüyor.

Baron von Haksthausen'in saptadığı bir anlatıya göre, Köroğlu Pehlivan Rüstem'in torununa rastlamış. Üç gün üç gece güreşip yenişememişler, sonunda ikisi birlikte tıkanıp ölmüşler.

Gene aynı araştırmacının saptadığı başka bir anlatıya göre, Köroğlu bir bezirgânın elinde bir alet görmüş, "Nedir?" diye sormuş. Tabanca olduğunu söylemişler, nasıl kullanıldığını göstermek için de bir köpeği oracıkta öldürmüşler. Köroğlu bir düşünmüş, "Köroğlu senin sonun geldi, hoşça kalın," deyip ortadan yok olmuş.

Ağızdan ağıza, dilden dile geçerken bu gibi çeşitlenmelerin kaçınılmaz olduğu bilinen bir şeydir. Âşıkların belleklerinde korudukları, yazıya dökülmemiş anlatıların zaman içinde değişmesi doğaldır.

İlk kimin söylemeye başladığı kesinlikle bilinmeyen Köroğlu şiirlerinin de anlatıcı âşıkların katkılarıyla hem değiştiğini, hem de çoğaldığını düşünmek yanlış olmaz.

Köroğlu öyküsünün kökenini araştıranlar ondaki bazı öğelerin çok eskilerden gelip belli bir tarihsel dönemde yaşayan bir insanın, saz şairi bir Celâli eşkıyasının çevresinde oluşturulan bir söylenceye eklendiğini görmüşlerdir ki, bu çok geniş bir zamana yayılmış ortak bir yaratıcılık çalışmasını belirler.

Köroğlu Öyküsünün Kökeni

Köroğlu öyküsü ilk nerede, ne zaman anlatıldı?

Köroğlu öyküsünün İran Azerbaycanı Anlatısını Âşık Sadık Bık ağzından Mahmud Han Dünbüli Serhun ile Kâtib Mirza Abdülvehhab'a yazdıran, sonra da İngilizceye çevir-

rip 1842'de yayımlayan Polonya asıllı araştırmacı Alexandre Chodzko, Köroğlu'nu Kuzey Horasan'da doğmuş, Teke kabilesinden bir Türkmen, İran Azerbaycanı'nda, İkinci Şah Abbas zamanında (1642-1667) yaşamış, saz şairi bir eşkıya olarak tanıtmıştır. Hoy - Erzurum yolu üstünde kervan basarmış.

Yapıtı Rusçaya çevirip 1856'da Tiflis'te yayımlanan C.C.Penn de aynı görüşte. Ona göre de Köroğlu Teke kabilesinden bir Türkmen, İran Azerbaycanı ile Güney Kafkasya'da yaşamış saz şairi bir eşkıya.

Ignác Kúnos ile Gyula Mészáros da Chodzko'nun görüşlerine katılıyorlar. Kúnos, Köroğlu'nun Anadolu Türklerince benimsenip bir halk kahramanına dönüştürüldüğünü söylüyor. Mészáros ise Köroğlu öyküsünün İran'dan Osmanlı topraklarına göç ettiğini belirterek İstanbul Anlatısı için şöyle diyor : "Bu Acem öyküsü biraz daha kalıydı bütünüyle bir Türk destanı olacaktı. Türkler onu o kadar benimsediler."

Oysa Evliya Çelebi on yedinci yüzyılın ikinci yarısında, Bolu, Çerkeş yörelerinde, Köroğlu'ndan bir zamanlar oralar da yaşamış gerçek bir eşkıya olarak söz edildiğini aktarır.

Köroğlu öyküsündeki destan öğelerine bakarak kökeninin çok daha eskilerde aranabileceğini düşünen Ziya Gökalp ise, XI. yüzyıl başlarına kadar inerek Köroğlu'nda Gazneli Sultan Mahmut'un, Ayvaz'da ise bu hükümdarın arkadaşı Ayaz'ın izlerini görmeye çalışmıştır.

Zeki Velidi Togan birtakım tarihsel açıklamalarla daha da gerilere giderek Köroğlu öyküsünün kökenini Batı Gök-Türkleri ile İranlı Sasanlılar arasındaki savaşlarda arar. Bu tarihiye göre, Gök-Türklerin Harezmi-Ester Âbâd hududunu koruyan Oğuzlar ile Gürcistan Türkmenlerinin yarattığı Köroğlu Destanı, İslamlaşmanın kabulünden sonra, Oğuzlarla birlikte Horasan'dan İran'a, Azerbaycan'a, Anadolu'ya ta-

şınmış, daha sonra Türkmenlerden Özbeklere, onlardan da Kazaklara geçmiştir. Azerbaycan ile Anadolu’da iyice değişip yeni bir destana dönüşmüştür.

İstanbullu yazar Agayan, Köroğlu’nun Ermeni olduğu kanısındadır. Kars ilinde uzun süre folklor araştırmaları yapmış olan tarihçi Fahrettin Kırzioğlu da, Oğuzname’lerde “Kara Konak”, Ermenice metinlerdeyse, başbuğları Mamak’ın adıyla “Mamikonyan Satrap Ailesi” diye anılan bir ailenin, Murat boylarını, Arpaçayı ile Yukarı Aras’ı, V. yüzyıldan başlayarak Zerdüştî-Mezdekî Sasanlı İranlılar ile Ortodoks Bizanslılara karşı, Gregoryen Mezhebi adına koruduğunu saptamıştır. Bu araştırmacıya göre, İslamlıktan sonra Karakoyunlu Türkmenleri olarak anılmaya başlayan Mamikonyan Satrap ailesinin destanı, Anadolu Köroğlu öykülerinin kökenidir. Nitekim halk arasında Köroğlu’nun yaşadığı yer olarak Yukarı Aras, daha çok da Kars ili gösterilir.

Ermeni bilim adamı H.Berberian ile İstanbul Üniversitesi’nde 1926-1932 yılları arasında Dinler Tarihi dersleri vermiş olan, Sorbonne profesörlerinden, tanınmış Fransız bilim adamı Georges Dumézil, IV. yüzyılda Ermeni-Sasanlı çatışmaları üstüne tarih kaynaklarında yer alan öykülerle Köroğlu anlatıları arasında benzerlikler bulurlar. Örneğe İran Hükümdarı Sasanlı Sapor bir at yüzünden Ermeni-Arsaklı Kralı Tiran’ın gözlerini çıkarttırır. Tiran’ın oğlu babasının öcünü almak için başkaldırıp uzun yıllar İran Hükümdarına karşı savaşı.

Georges Dumézil gözleri kör edilen bir adamın öcünü alan yiğit oğul süslemesinin çok daha eski kaynaklarda da bulunduğunu belirtir.

Azerbaycanlı tarihçi M.H.Tehmasüp’e göre, Köroğlu anlatılarında IX. yüzyılda Bâbeklilerin Araplara başkaldırdıkları sırada Bâbek ile Cavidân arasında yaşananlardan izler vardır.

Görüldüğü gibi, Köroğlu öyküsünün kökenini araştıranlar genelde bu öyküye geçmiş olan eski temalar ile süslemeler üstünde duruyorlar.

Oysa bugün Köroğlu adlı saz şairi bir eşkıyanın XVI. yüzyılın ikinci yarısında Bolu ile Gerede bölgesinde yaşamış olduğu biliniyor.

XVII. yüzyıl tarihçilerinden Tebrizli Arakel'in *Ermeni Tarihi*, ayrıca Osmanlı Arşivlerinde bulunan belgeler bu gerçeği yadsınamayacak bir biçimde ortaya koydu.

Anadolu'yu diyar diyar dolaşan âşıkların, varlıkları soyup yoksullara yardım eden bu saz şairi eşkıyadan esinlenerek, bol bol da abartarak, halkın özlemleri doğrultusunda, zülme başkaldıran, ezilenleri koruyan bir destan kahramanı yarattıkları, onun serüvenlerini aktaran öyküleri ise geçmişten gelen temalar, süslemelerle işledikleri anlaşılıyor.

Yaşadığı Çağ

XVI. yüzyılda Anadolu ne durumdaydı?

Osmanlı Devleti kuruluş döneminde Anadolu halkına bir umut kaynağı olmuştu. Selçuklular’dan alınıp sürdürülen dinsel hoşgörüden başka, bir yasa anlayışı getiren, halkın dertleriyle ilgilenen yöneticilerdi Osmanlılar. Kurdukları devletin kısa sürede büyümesi, topraklarını genişletmesi halk örgütlerinin yardımıyla gerçekleşmişti. Osmanlılar’a komşu toplumlar onların yönetimine özelemle bakarlardı, onun için de “millet” kavramının gelişmediği bu dönemde yayılmaları çok kolay oldu. Ele geçirdikleri ülkelerde derebeylik düzenine son verip toprakları devletin mülkiyetine alır, halkı koruyan yasalar çıkarır, sömürüyü, zulmü önlemeye çalışırlardı. Osmanlı toprak düzeni İslamlığın etkisinde oluşmuş devletçi bir düzendi.

Kuran yalnızca insanların Tanrı’ya karşı sorumluluklarını değil, nasıl yaşamaları gerektiğini de belirtir, toplum düzenini ayrıntılarıyla çizer. İslamlıkta ana ilke adalettir. Adaletsizliğe yol açan mülkiyet sorunu kesinlikle çözümlenmiştir. *Kuran*’a göre mülk Tanrı’nındır. Bunu bazı bilgiler şöyle yorumlarlar : İslamlık sınıfsız bir devlet önermiştir, devlet hiçbir sınıfın çıkarlarını gözetmeyecek,

sınıflaşmayı önleyecektir. Osmanlılar'ın bu yorumu benimsedikleri, ekonomik gerçeklerin ağır basması karşısında yönetimi ellerinden kaçırana kadar, hep ülkede sınıflaşmayı önlemeye çalıştıkları, ekonomik gelişmelere yenik düştükten sonra bile zaman zaman bu doğrultuda çabalar gösterdikleri bir gerçektir.

Osmanlılar'ın XVII. yüzyıla kadar, gittikçe bozularak da olsa, uygulayabildikleri toprak düzeninde toprakların büyük çoğunluğu devletindi. Bunlara "Arz-ı Mirî" (beylik toprakları) denirdi. Bir de ayırık olarak kişisel mülkiyete bırakılan topraklar vardı. Fethedilen bir ülkede Müslümanların olan, ya da Müslümanların yerleştirildiği topraklar bütünüyle kendilerine verilebilirdi. Sahipleri bunları isterlerse satabilirler, ya da İslam miras hukukuna göre arkalarında kalanlara bırakabilirlerdi. Bu topraklara "Öşriyye" denir, vergi olarak "çift resmi" ile üretime göre hesaplanan "öşür", yani ondalık alınırdı. Bir de aşağı yukarı aynı anlayışla Müslüman olmayan halka verilen (ya da ellerinde bırakılan) topraklar vardı. "Hariciye" denilen bu topraklardan da "Harac-ı Muvazzaf" adıyla toprak vergisi, "Harac-ı Mukaddes" adıyla da öşür alınırdı. Ama özel ellerde bırakılan bu topraklar azdı. Ayrıca, bir çiftlik yüz elli dönümden büyük olamaz, bir ailenin elinde ikiden fazla çiftlik bulunamazdı.

XIV. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise bu özel mülkiyet anlayışından büsbütün uzaklaşıldı, ele geçirilen ülkeler bütünüyle beylik topraklara katıldı. Yalnız doğuda Kürt beylerinin egemen oldukları yerlerde, batıda Eflak ve Boğdan eyaletlerinde, önemli çekişmelere yol açacağı görülen bu devletçilik anlayışı uygulanmadı.

Beylik topraklar ise halktan toplanan yıllık vergi gelirlerine göre üçe ayrılırdı. Yıllık vergi geliri 100.000 akçeden fazla olan topraklara "Has", 20.000 ile 100.000 arasın-

da olanlara “Zeamet”, 20.000’e kadar olanlara ise “Timar” denirdi.

Devlet bu toprakların vergi gelirini ya doğrudan doğruya hazineye bağlar, ya bazı işlerin görülmesine ayırır (vakıf eder), ya da belirli görevler karşılığında bazı kişilere bırakırdı. Has’lar genellikle vezirlere, beylerbeylerine, sancakbeylerine; Zeamet’ler yüksek memurlara, alaybeylerine; Timar’lar ise sipahilere, savaşlarda yararlık gösteren erlere (köylülere) verilirdi. Yani devlet belirli görevlere karşı para ödeyeceğine, bir bölgenin vergi toplama hakkını devrediyordu. Ama o topraklar gene devletindi, vergi toplama tarzı ise çok kesin kurallara bağlıydı. Ayrıca, beylik toprakların geliri kendilerine bırakılan kişiler köylülere iyi bakmak, toprakların iyi işletilmesini sağlamak zorundaydılar. Köylülere ezdikleri anlaşılırsa hemen görevlerinden uzaklaştırılırlardı, yani ellerindeki topraklar geri alınırdı. Tarihçiler, bu dönemde, Osmanlı köylülerinin, başka ülkelerle ölçüştürülemeyecek kadar iyi koşullar altında yaşadıkları görüşündeler.

Timarlı sipahilerin bu vergi toplama hakkı karşılığında yaptıkları görev ne idi?

Osmanlı ordusunda bir “Kapıkulları” denilen maaşlı askerler vardı. En gelişmiş biçimiyle bu askerlere örnek verilebilecek “Yeniçeriler”, İstanbul’da kışlalarda oturur, yalnızca askerliği düşünürlerdi. Saray’ın yanı başında, Osmanlı Padişahı’nın her zaman hazır ordusu, yıldırıcı gücündüler. Bir de “Eyalet Askerleri” vardı : “Timarlı Sipahiler” ile onların yetiştirdiği “Cebeliler”, yani köylü askerler. XVI. yüzyılın ortalarına kadar, Osmanlı Beyliği durmadan genişleyip Osmanlı İmparatorluğu durumuna gelirken, savaştan savaşa koşan orduların yüzde onu maaşlı askerler ise, yüzde doksanı köylü askerlerdi. İşte timarlı

sipahiler, vergi toplama hakkı karşılığında, “Cebeli” denilen bu köylü askerleri yetiştirirlerdi.

Her sipahi topladığı vergiye göre asker yetiştirmek zorundaydı. Rumeli’de her üç bin akçe, Anadolu’da her iki bin akçe yıllık vergi geliri karşılığında bir cebeli hazırlanır, yani giydirilir, silahı, atı verilir, nasıl savaşılacağı öğretilir, devlet çağırınca orduya götürülürdü. Sipahi de yetiştirdiği askerlerin başında savaşa gittiğinden, yıllık vergi gelirinin iki üç bin akçesi onun kendi kılıç hakkı sayılırdı.

Osmanlı ülkesinde kurulan düzen sınırların büyüme-ye başlaması, denetimin güçleşmesiyle birlikte bozulmaya yüz tuttu. Osmanlılar başka toprakları ele geçirdiklerinde onlara da kendi devlet anlayışlarını yerleştirmek, halkı kölelikten kurtarmak çabası göstermişler, İslamlığın genel ilkelerini çiğnememişlerdi. Birçok durumda fethettikleri ülkelere yardım etmek zorunda kaldılar. Dünyanın dört bir yanındaki zenginlikleri kendi memleketlerine taşıyan Avrupalıların sömürgecilik anlayışı, ulusçuluk anlayışı, Osmanlılar’da yoktu. Onun için de yayılma, büyüme, Osmanlı Devleti’nin zenginleşmesine değil, yoksullaşmasına neden oldu.

1402’de Timur’a yenilen Yıldırım Bayezit’in ölümüyle Anadolu beyliklerinin yeniden kurulması, geri kalan yerlerin Osmanlı Devleti’ni bölmek amacıyla dört şehzadeye paylaştırılması, bu şehzadeler arasındaki kardeş kavgalarının tam on bir yıl sürmesi, bunalan halkın çeşitli nedenlerle birbiri ardına ayaklanması, Anadolu’yu zaten denetlenmesi çok güç bir duruma getirmişti.

Osmanlı Devleti’ni eski sınırlarına kavuşturmak için acımasız eylemlere giren Çelebi Mehmet’ten sonra, II. Murat daha çok iç ayaklanmalarla uğraştı.

Fatih Sultan Mehmet ise 1453’te İstanbul’u almakla kalmadı, bütün yaşamı savaş alanlarında geçti. Ordula-

rının yüzde doksanını gene sipahilerle onların yetiştirdiği cebeliler, köylü askerler oluşturdu. Ama Anadolu'daki düzen artık eskisi gibi değildi. Devlet yetkesinin sarsıldığı dönemlerden kalma alışkanlıklar önlenemiyor, sipahilerle köylüler arasında da uyumsuzluklar gittikçe artıyordu.

Daha Fatih Sultan Mehmet zamanında duyulmaya başlayan altın ve gümüş darlığı önemli bir ekonomik sorundu. Doğudaki memleketlerle yapılan ticaret hep tek yanlı oluyor, özellikle Hindistan'dan gelen mallara karşı sürekli altın ve gümüş ödeniyor, mal verilemiyordu. Devletin önleme çabaları, yasaklamaları bu tek yanlı ticareti bir türlü durduramadı.

Ayrıca, Osmanlı ülkesinde çeşitli yollardan devlet mallarına sahip olma eğilimleri de hızlanmıştı. Gene Fatih Sultan Mehmet'in bu özleme karşı çıktığını, beylik toprakları geri alma yoluna gittiğini biliyoruz.

Batı ile yapılan ticaret ise mal darlığına, fiyatların yükselmesine neden oluyordu. Avrupalı tüccar aldığı mal karşılığında altın ve gümüş ödediği için devletin satılmasını yasakladığı mallar da sahillerden kaçak olarak dışarıya gönderiliyordu. Denetimsiz, Avrupa'ya kaçırılan mallar içerde pahalılığa, kıtlıklara yol açtı. Batıdan gelen altın ve gümüş doğuya gidenden az olduğundan para darlığı baş gösterdi, Osmanlı akçesinin değeri düşmeye başladı. Devlet gereklikçe kendi vergilerini yükseltti, ama Tımarlı Sipahilere böyle bir hak tanımadı.

Amaç köylüleri korumaktı. Ne var ki devlet yetkesi yeterince güçlü değildi. Kimi sipahiler tımarlarını bıraktı, kimi devlete başkaldıranlara katıldı, kimi eşkıyalığa başladı, kimi köylüye baskı yaptı, kimi çağrıldığına savaşa gitmedi.

II. Bayezit döneminde ise Şah İsmail tehlikesi belirdi. Ekonomik durumun kötülüğü yüzünden için için kayna-

yan Anadolu'da, Sofiler, Aleviler, Bektaşiler, Fütüvvet örgütü üyeleri, Osmanlılar'dan yüz çevirip kendi mezheplerinden olan İran şahlarını kurtarıcı olarak görmeye başladılar.

Anadolu gerçekten çok güç günler yaşıyordu. Yavuz Sultan Selim'in 1512 yılında babasını devirip Osmanlı tahtına zorla geçmesi; Şehzade Ahmet'in ona karşı giriştiği taht kavgası; Şah İsmail'in yenilgisiyle son bulan Çaldıran Savaşı; bu savaşa girmeden önce, arkadan vurulmak kaygısıyla, Osmanlılar'ın Anadolu'da yaşayan kırk bin Şii Türkmen'i kılıçtan geçirmesi; Yozgat dolaylarında patlak veren Şeyh Celal başkaldırması; Kanuni Sultan Süleyman'ın tımarlı sipahilerle köylüler arasındaki çekişmelere son vermek için uygulattığı, ama alınan emre göre hep hazineye yontarak yürütülen toprak sayımı; bastırılması gerçekten çok güç olan Şeyh Kalender ayaklanması; Şah Tahmasb'ın 1548'de Anadolu'ya girerek Kemal'a kadar ilerlemesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun üç anakaraya yayıldığı bu parlak döneminde nasıl çetin sorunlarla karşı karşıya olduğunu açıkça gösteren olaylardır.

İyice yayılmış olan İmparatorluk sınırları, bir türlü önlenemeyen iç huzursuzluklar, arkası kesilmeyen savaşlar, en önemlisi de durmadan bozulan ekonomik durum, Osmanlı toplum yapısında büyük bir değişikliğe yol açtı.

Osmanlılarda "İltizam" denilen bir yöntem vardı : Devlet gelirlerinden birinin, bir yıl süreyle, o gelire karşılık belli bir parayı peşin olarak ya da taksitle veren bir kimseye devredilmesi. Parayı ödeyip bu hakkı alana da "Mültezim" denirdi. Önceleri toprak alanına kaydırılmayan bu yöntem, darphaneler, gümrükler gibi devlet kurumlarında kullanılırdı.

Osmanlı ülkesinde ticaretin gelişmesiyle birlikte ellerde servet birikimi hızlandığı için, yatırım olanakları ara-

nır olmuştu. Alışılmış iltizam alanlarının dışına taşmak isteyen tefecilik, zaten sarsılmış olan Sipahilik alanına atlayıp toprağa yönelme eğilimi gösterdi. Ekonomik bunalmalar içinde bocalayan devlet, peşin para almak için, önce yalnız boş timarlara iltizam yönetimini uygularken, sonra mültezimlere vermek amacıyla toprakları sipahilerin elinden almanın yollarını arar oldu.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde yüz elli bin kişilik Osmanlı ordusunun yüz otuz bin kişisi “Eyalet Askerleri”nden oluşurken, on yedinci yüzyılın başında timarlı sipahilerin yok olmaya yüz tuttuğu görülür.

Bunun bir nedeni ateşli silahların ortaya çıkışıyla askerliğin daha sürekli talimler gerektirir olmasıysa, bir nedeni de iltizam yönetiminin devlete peşin para getirmesiydi.

Devletin memurları durumunda olan, kesin kurallara bağlı timarlı sipahilerin yerini, devlete ödedikleri paradan fazlasını çıkarıp kâr etmek kaygısından başka bir düşünceleri bulunmayan mültezimlerin almasıyla köylüler kısa sürede tefecilerin eline düşmüş oldular.

XVI. yüzyıl ortalarında Anadolu’nun nüfusu yüzde elliye yakın bir artış göstermişti. Buna karşılık yeni toprak düzeninin ortaya çıkardığı mültezimler topraklarını daha az insanla işletmenin yollarını aramakta, genellikle de tarlaları bozarak hayvancılığa yönelmekteydiler. Böylece köylerde durmadan büyüyen bir işsizler ordusu gelişip memlekete yayılmaya başladı.

“Levent” diye anılan bu işsiz köylüler çaresizdiler. Ya bir medreseye, bir tarikata, ya da asker ocağına girmeye çalışacaklar, şehirlerde düşük ücretle iş arayacaklar, olursa boğaz tokluğuna beylerin yanına kapılacaklar, hiçbir çıkar yol bulamazlarsa, dilencilik, hırsızlık, eşkıyalık edeceklerdi. Bir yandan artan nüfus, bir yandan mültezim-

lerin, tefecilerin baskısı sonucu, kısa sürede Anadolu'nun her yanı işsiz köylülerle dolup taşıtı.

Medreselerin geliri, çareyi bu halka açık kurumlara sığınmakta bulan köylü çocuklarını beslemeye yetmez oldu. Öğrenciler çevredeki köylere saldırıp soygunlar yapmaya, yol kesip eşkıyalık etmeye giriştiler. Arkasından başıboş leventler de aynı yolu tuttular. Derken halkı korumakla görevli devlet memurları, Anadolu'daki yeniçeriler de eşkıyalığa başlayınca, köylüleri kimin soyduğu, kimin koruduğu anlaşılmaz oldu.

Sonunda, her zaman köylülerin yanında yer almış olan kadılar, imamlar, müderrisler, öğrencileri çevrelerine toplayarak, halkı örgütlemeyi, eşkıyalık eden devlet memurlarına karşı köylüleri korumayı başardılar. Ama bu sefer de köylüleri korumak için kurulan birlikler, zenginlerin konaklarını, beylerin, ağaların, devlet memurlarının evlerini basmaya koyuldu. İşin en ilginç yanı kendi memurlarına karşı silahlanıp korunmaları için köylülere devletin izin vermiş olmasıydı.

On yedinci yüzyıla doğru Anadolu köylüleri bu eşkıyalık ortamında yaşamalarına olanak kalmadığını görerek evlerini, tarlalarını, köylerini bırakıp kaçmaya başladılar. "Büyük Kaçgunluk" diye anılan bu kaçışta, kimileri doğuya, sınır vilayetlerine kadar gittiler, kimileri yollardan uzak, ulaşılması güç, dağlık, ormanlık yerlerde yeni köyler kurdular. Kimileri de şehirlerde kasabalardaki kalelerin içine sığındılar.

İşte Köroğlu XVI. yüzyılın ikinci yarısında, soygunculuk etmek ile halkı korumanın böylesine birbirine karıştığı bir ortamda, zalim Bolu Beyine başkaldırıp dağlara çıktı, saz çalıp türkü söyledi. Âşıklar da bire bin katarak, bu türkülerini öykülere yerleştirdiler, yeri geldikçe, içlerine doğdukça onun sesiyle yeni türküler söylediler.

Köroğlu Öyküsünü Yaratan Düşünce

Köroğlu nasıl bir kişi? Bu adda bir saz şairi eşkıyanın yaşadığı bilinse de, kimliği, kişisel nitelikleri konusunda bir belge yok.

Ama çeşitli anlatılardaki Köroğlu tiplerinin ortak özelliklerini araştırarak bir şeyler söyleyebiliriz.

Böylece bu öykülerin anlatıldığı çevrelerde yaşayan halkların düşünce dünyaları da ortaya vurulmuş olur.

Köroğlu'nun güce, dövüşmeye, üstün gelmeye verdiği öneme, acımasızlığına, hele korkana, aman dileyene bütünü öfkelenmesine, savaşırken “esir etmek yok ha çalın kılıncı” diye kükremesine, zalimlerden öç alma yolunda bile olsa, böylesine hoşgöründen uzak bir sertliğe bürünmesine bakarak, yaşadığı dönemde Anadolu halkının nasıl bir çaresizlik, nasıl bir ruhsal bunalım içinde olduğunu anlayabiliriz. Yunus'u, Mevlânâ'yı, Bedreddin'i yaratmış, Ahiliği örgütlemiş topraklarda, yüzyıllarca hoşgörünün, paylaşmacılığın el üstünde tutulduğu topraklarda, öldürmeyi yücelten, “çalın kılıncı” diyen bir destan kahramanının halkın gönlünde baş köşeye oturabilmesi, üstünde uzun uzun düşünülmesi gereken bir olaydır.

İşinden gücünden, yerinden yurdundan edilmiş insanlar, ne yapacaklarını bilememiş, düzeni koruması gereken devlet görevlilerine kadar herkesin soygunculuğa başlaması karşısında, insanlık değerlerinden soyutlanmışlardır.

Bir kargaşa ortamında öfke, nefret, kin gibi kötü duyguların üste çıkması doğaldır. Hele olaylar “Büyük Kaçgunluk”u yaratacak kadar ileri gitmişse.

Aslında eşkıyalık, yani yol kesmek, ev basmak, adam soymak, direnenleri öldürmek, zorbalık, bütün bunlar kötü şeyler.

Bir eşkıya, düşmanlara karşı memleketini savunan bir kahraman gibi görülüp seviemez. Bir canavara karşı halkını savunan bir destan kahramanı olarak da değerlendirilemez. Eşkıya, topluluğun yasalarını hiçe sayan, başına buyruk bir kişidir.

Ama ortada yasalar, onlara uyulmasını sağlayan bir yetke yoksa, herkes başına buyruk davranıyor, eşkıyalık ediyorsa, o zaman eşkıyanın iyisi kötüsü diye düşünülme-ye başlanır.

İşte Köroğlu böyle bir ortamda halkın yakınlık duyduğu bir destan kahramanına dönüşmüştür.

Nedir Köroğlu’nun olumlu yanları?

XVI. yüzyılda Bolu ile Gerede bölgesinde yaşamış olan Ruşen Ali’nin, babasının öcünü almak için dağa çıkıp eşkıya olan Kör-oğlu’nun halkın gönlünde ulaştığı yücelikten söz ettiğimize göre, Anadolu ile Azeri anlatıları çerçevesinde kalmalıyız.

Eşkıyalığa başlayan bu genç insanın olumlu yanlarını sıralamaya çalışalım :

Her şeyden önce, kişisel çıkarları için değil, zülme başkaldırarak, babasının vasiyetini yerine getirmek, öcünü almak için dağa çıkmıştır.

Savaşırken de, günlük ilişkilerinde de son derece merttir.

Çevresine toplanan eşkıya arkadaşlarını da yiğit, mert, halktan yana adamlardan seçmiştir.

Savaşırken acımasızdır, ama sevdiklerini de ölümüne sever : Babası, atı, oğlu, karısı, arkadaşları... Ayrıca dağları, belleri, doğasıyla, yaşadığı topraklar, memleketi... Hepsine içten, sağlam, gerçek bir sevgiyle bağlıdır.

En önemlisi de yoksullara yardım eden, “İncitmeyin fukarayı fakiri” diye şiir söyleyen, varlıklılardan aldığını yoksullara dağıtan bir eşkıyadır.

İlhan Başgöz, “Köroğlu Düzeni” başlıklı yazısında bu konuya değinerek, toplumsal bunalım dönemlerinde, başka ülkelerdeki halkların da, böyle eşkıya kahramanlar yarattıklarına değiniyor. XII. yüzyılda İngiltere’de Robin Hood, XVIII. yüzyılda Karpatlar’da Oleksa Dovbuş, Sicilya’da Engela Duca, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Çekoslovakya’da Nikola Suhaç hep böyle kahramanlar olmuş.

İlhan Başgöz halktaki bu kurtarıcı eşkıya yaratma özlemi üstüne şunları söylüyor :

“Nerede ortaya çıkarsa çıksın, bu eşkıyaların zamanını bir yeryüzü cenneti olarak görüyoruz. Köylüden ve fukaradan yana işleyen bir toplum düzeni anlatılıyor onların hikâyelerinde. (...)

“Böyle ortak nakışlarla bezenen toplum yiğitleri, belli toplum düzenleri içinde ortaya çıkıyorlar. Hepsî, şehirden değil, köyden. Yoğrulup biçimlendikleri toplumlarda kapitalizm öncesinin ilkel toplum düzeni var. Kitlelerde siyasete karışmak diye bir şey yok. Siyasi örgütlenme ve topluma etkin olma belirmemiş. Halk sürüp giden soylular düzeninin değışebilirligine, kendi gücü ile onu

değiştirebileceğine inanmıyor. Toplum zenginler-fakirler, güçlüler-gücsüzler, yönetenler-yönetilenler diye bölünmüş. Bu durgun, geleneksel düzen içinde çalkantılar doğuran bazı olaylar patlak veriyor. Harpler ve kırgınlar gibi. Büyük kıtlıklar ve ekonomik çöküntüler gibi. Bunlar yalnız insan ilişkilerini değil, kişinin kendisi ile alışverişini de çökertip iç huzurunu yıkıyorlar. O vakit eşkıyalık yalnız bir toplum meselesi olarak ortaya çıkmakla kalmıyor, eşkıyaların allanıp pullanıp halkın yiğitleri olarak düşlenmeleri de başlıyor. Onun için bu eşkıya yaratmaya toplumsal başkaldırmaların en ilkel biçimi diyebiliriz. Baskıya, zulme ve yoksulluğa ilk başkaldırma bu. Güçlülerin karşısına daha güçlü bir kişiyi, zorbarların önüne daha zorbayı çıkararak onlardan öc alma. Bu başkaldırmanın yeni ve değişik bir düzen kurma diye köklü bir atılımı yok. Geleneksel düzeni, daha yaşanır, daha fukaradan yana, daha adil olarak görmek istiyor. (...) Başka çıkar yolların bilinmediği zamanlarda ve toplumlarda değişimin tek çıkar yolu bu hayalleme oluyor. Aslında ne eşkıya toplum gelişmesine bir katkıda bulunuyor, ne de bu düşleme toplumu değiştiriyor. Ne var ki, bu umut halkın daha güzel günlere olan güvenini ayakta tutuyor. Kahvenin peykesine oturup da, sanatçısından, kötülerin saltanatının nasıl yıkıldığını dinleyen, güçlülerin kökünün nasıl kazındığını duyan insan, bunun bir gün gerçekleşebilir olduğuna inanıyor. Temelini insanoğlunun hayaline düşüne atmamış hangi büyük değişim var ki?"

Demek ki, Köroğlu'nun anlatılardan çıkarılan kişiliği de, büyük oranda, XVI. yüzyılda yaşamış bir insanın kişiliği olmaktan çok, halkın özlemleri doğrultusunda, âşıkların, öyküleri anlatanların ona yakıştırdıkları düşsel bir kişilik...

Sanatı

Köroğlu öykülerindeki şiirlerin tek bir kaleminden çıktığı düşünülemez. Dolayısıyla bu şiirleri ilk söylemeye başlamış olan saz şairinin sanatı üstüne konuşma olanağı da yoktur. Öyküleri anlatanların şiirlerde beğenilerine göre, ya da dinleyenlerin eğilimlerine göre yaptıkları değişiklikler, ayrıca yeni uydurdukları öykülere kendi ekledikleri şiirler Köroğlu'nu şair olarak nerdeyse soyutlaştırmıştır.

Ama bu arada “saz ve söz” birliğiyle benimsenip geliştirilmiş, iyice yerleşmiş bir Köroğlu şiiri anlayışı oluşmuştur ki, bundan uzağa düşülerek söylenen şiirler Köroğlu'na yamanamaz.

Öykülerde, yalnız Köroğlu adına değil, karısı Nigâr Hanım, oğlu Ayvaz, Âşık Cünun, Demircioğlu, Zor Bezirgân, Kasap Ali, Arap Paşa, Kürdoğlu Hasan, Telli Hanım, Hoca Aziz, Benli Ahmet, Mahbup Hanım, Deli Hasan vb. adına söylenen şiirler de vardır. Kısacası, öyküyü anlatan âşık, yalnız Köroğlu'nun bilinen şiirlerini aktarmakla kalmaz, yeri geldikçe başka kişilerin ağzından da şiirler söyler.

Köroğlu öykülerindeki şiirler bütün özellikleriyle halk şiiri anlayışı çerçevesindedir. Çoğunlukla koşma ya da des-

tan türlerinin ölçü ile uyak düzenine uyulur. Köroğlu şiirlerinde genellikle hece ölçüsünün 4+4+3=11, 6+5=11, 4+4=8 kalıpları kullanılır, ama kesinlikle sıkı bir düzen aranmaz. Ara duraklara önem verilmediği gibi, 11 heceli bir şiirde 12 ya da 9 heceli, 8 heceli bir şiirde 9 ya da 7 heceli dizeler de bulunabilir.

Uzmanların “Ölçüsü bozuktur” diye not düşerek yayımladıkları bir Köroğlu şiirinde hece sayıları şöyledir :

10, 10, 11, 12 / 11, 11, 8, 12 / 8, 8, 9, 12 / 11, 8, 10, 12.

Başka bir şiirde :

8, 8, 9, 11 / 8, 10, 10, 12 / 11, 8, 8, 9, / 10, 8, 8, 8.

İki şiirde görülen bu aşırı serbestliği çağcıl şiir açısından bakarak değerlendirmeye kalkmak yanıltıcı olur.

Ama saz şairlerinin ölçüdeki aksamalara aldındıkları, hatta bunda bir tat buldukları söylenebilir. Dizelerini hep aynı duraklarla birbiri ardına sıralamamaları tekdüzeliğe düşmemek için bilerek yaptıkları bir şey olsa gerek.

Gene Köroğlu şiirlerinde 8 heceli dörtlüklerin (ya da üçlüklerin) arasına nakarat [yinelenen parça] olarak 6 heceli üçlükler (ya da dörtlükler) sokulur.

Uyak anlayışı da koşmalar ile destanlardaki gibidir : İlk dörtlüğün birinci ile üçüncü dizeleri uyaklı, ya da bağımsızdır. İkinci ile dördüncü dizeler ise hep uyaklıdır. Öteki dörtlüklerin ilk üç dizesi kendi aralarında, dördüncü dizeleri de ilk dörtlüğün dördüncü dizesiyle uyaklıdır.

Özbek anlatısında daha değişik uyak düzenlemeleri de kullanılmıştır. Şöyle :

aaaa/bbba; aaab/cccb; aaba/ccca; aaba/ccdc.

Anadolu ile Azerbaycan anlatılarında böyle şeyler olmadı, uyak düzeninin hiç değişiklik göstermediği, kurallara özenle uyulduğu söylenemez. Zaten çoğunlukla

yarım uyak kullanılır, bazen harf benzerlikleriyle yetinilir, sırasında önünde harf benzerliği bile bulunmayan rediflere [uyaktan sonra yinelenen sözcük] yaslanır. Neredeyse bütün şiirin dörtlüklerindeki ilk üç dizelerin birbirleriyle yarım uyak olduğu da görülebilir.

Koşma (ya da destan) türünün uyak düzenine uymayan birinci dörtlük örnekleri :

aaab; aaba; aaaa; abbb.

Köroğlu şiirlerinde “dizildi - yazıldı - bozuldu” gibi sözcüklerin uyak sayılması kesinlikle yadırganmaz. “Başıma - peşime”, “bölende - varanda”, “öğüdü - yiğidi”, “dizgin - bozgun” uyaktırlar.

Önünde uyak olmayan redif örnekleri : “sur gerek-dil gerek”, “Küheylanlar günüdür-haçerin günüdür-şanı günüdür”, “deyin beyler - söker beyler”, “ister Köroğlu - sahibi Köroğlu”, “sünbüllü dağlar - başa dağlar”.

Ellerinde sazlarıyla, kulaklarda yer etmiş ezgileriyle, öykülere serpiştirilmiş şiirleri büyük bir rahatlık içinde söyleyip coşan, coşkularını dinleyicilerine geçiren ozanların kurallara kılı kılına uymak diye bir kaygıları yoktur. Hece sayısını da, uyakları da sorun etmez, takılıp kalmazlar. İş anlatmak, dinletmektedir.

Köroğlu’nda neler anlatılıyor?

At sevgisi, zulüm, başkaldırı, öç, savaş, kana susamışlık, acımasızlık, yiğitlik, mertlik, arkadaşlık, dayanışma, çocuk sevgisi, eş sevgisi, doğa sevgisi...

Günümüzün değer yargılarıyla iyi yanlarının yanı sıra kötü yanları da bulunan bu destansı öykü kahramanının, son çözümlemede, cana yakın bulunup benimsenmesine ise, ezilenlerden, sömürülenlerden, yoksullardan yana olup ezenlere, sömürenlere karşı başkaldırması yol açıyor.

Köroğlu çağcıl yazınımızda da onurlu başkaldırısıyla olumlu bir kişi olarak değerlendirilmiştir.

Anlatılarda İçerik Değişimleri

Birçok âşkın dilinden geçerken, doğal olarak, anlatanların eğilimlerine, dinleyenlerin özelemlerine göre, duygu, düşünce bakımlarından önemli değişikliklere uğratılan öykülerde, sırasında bir sözcüğün yerine başka bir sözcüğün konmasıyla, özellikle şiirlere nasıl aykırı bir içerik yüklendiğine örnek olarak, kısaca Ayvaz'la Köroğlu'nun ilişkisine değinelim.

Köroğlu İstanbul Padişahının kızı Nigâr Hanımı kâcırıp evlenmiştir. Ama çocukları yoktur. Bir anlatıya göre yaşlı bir adamın bedduasına uğradığından, bir anlatıya göre gençlik çağlarında yedi gün yedi gece cenderede kaldığından Köroğlu'nun çocuğu olmamaktadır.

Bir gün Nigâr Hanım ona bir oğul veremediği için ne kadar üzüldüğünü belirtince, Köroğlu ağlamaya başlar. Bunu gören Âşık Cünun şöyle der :

“Köroğlu, üzülme. Senin bu dünya dediğin benim altımda bir sini gibidir. Şimdi, giyerim demir çarıklaımı, alırım bu telli sazı elime. Gezerim, Rüstem gibi bir yiğit, Yusuf gibi bir güzel oğlan bulurum. Derim sana. Gider onu alır getirir kendine oğul yaparsın.”

Bu düşüncesi olumlu karşılanınca Âşık Cünun yollara düşer. Sonunda, bir kasabın oğlu olan, güzelliği dillere destan Ayvaz'a ulaşır.

Bunun üzerine Köroğlu gidip Ayvaz'ı kaçırır, Çamlıbel'e, Nigâr Hanıma getirir.

Onu kendi öz oğulları gibi sever, büyütür, güçlü bir yiğit yaparlar.

Köroğlu'nun Ayvaz'la ilgili olaylar üstüne söylenmiş pek çok şiiri vardır. Bunlardan biri şöyle başlar :

Siyah kâküllerin dökmüş
Kızıl güllere güllere
Ala gözlerini dikmiş
İnce yollara yollara

Gel Ayvazım dolaşalım
Çamlıbel'lere bellere

[**Kâkül** : alnın üstüne sarkıtılan kısa kesilmiş saç, perçem. **Gül** : (burada yanak anlamına). **Kızıl güller** : (kırmızı yanaklar). **Ala** : ela.]

Bir aşk şiiri duyarlığıyla ilerleyen dizeler sonlara doğru şöyle bir dörtlükte doruğa yükselir :

Âşıklara vardır meyli
Riyazet etmiştir hayli
Ben Mecnun olam sen Leyli
Düşüp çöllere çöllere

[**Meyil** : eğim, eğilim, gönül akışı. **Riyazet** : isteklerini kırma, perhiz. **Hayli** : epeyce, oldukça çok. **Olam** : olayım. **Leyli** : Leyla, “Leyla ile Mecnun” adlı aşk öyküsünde Mecnun, Leyla'nın aşkıyla çöllere düşer.]

Anlatılarını eşcinsel duygularla besleyen âşıklar bu şiirle Köroğlu'nun Ayvaz'a, bir oğul değil, sevgili gözüyle baktığını belirtmiş olurlar.

Böylece de, kendine bir oğul arayan baba öyküsü bir anda çok değişik bir havaya bürünür.

Oysa, başka bir anlatıda, Köroğlu'nun karısının, Nigâr Hanım değil de, Bolu Beyinin bacısı (ya da kızı) Döne diye anıldığı bir anlatıda, bu şiirin ona söylendiğini görürüz :

Siyah kâküller dökülmüş
Pembe güllere güllere
Ela gözlerin dikilmiş
İnce yollara yollara

Beri gel Dönem dolaşalım
Çamlıbel'lere bellere

Âşıklara acı Mevla
Âşıklar güzele müptela
Ben Mecnunum sen de Leyla
Düşüp çöllere çöllere

[**Kâkül** : alnın üstüne sarkıtılan kısa kesilmiş saç, perçem. **Gül** : (burada yanak anlamına). **Pembe güller** : (pembe yanaklar). **Ala** : ela. **Mevla** : Tanrı. **Müptela** : tutulmuş. **Ben Mecnunum sen de Leyla** : "Leyla ile Mecnun" adlı aşk öyküsünde Mecnun, Leyla'nın aşkıyla çöllere düşer.]

Bir anlatıcıdan bir anlatıcıya, bir sözcükten bir sözcüğe bütün duyarlık değişmiştir.

Hangi birini benimseyeceksiniz?

Ayrıntılara inildikçe, şiirlerin içeriğinin pamuk ipliğine bağlı olduğu görülür...

Dahası Ayvaz'a söylenen başka bir şiirde de yer alır bu dörtlük. Şöyle başlayan bir şiirde :

Ne durursun şanlı Ayvaz
Düşek yollara yollara
Bizi bekler Benli Döne
Sorar yellere yellere

Sür atı gidelim Ayvaz
Çamlıbel'lere bellere

[**Şanlı** : ünlü, gösterişli. **Düşek** : düşelim.]

Altmış dizelik bu şiirde aynı dörtlük gene değişiktir :

Âşıklara vardır meyli
Eziyet çekmişiz hayli
Ben Mecnunum Dönem Leyli
Düşek çöllere çöllere

[**Meyil** : eğim, eğilim, gönül akışı. **Hayli** : epeyce, oldukça çok. **Ben Mecnunum Dönem Leyli** : "Leyla ile Mecnun" adlı aşk öyküsünde Mecnun, Leyla'nın aşkıyla çöllere düşer. **Düşek** : düşelim.]

Bunları böyle göstermem, anlatılar yazıya geçirilmediği kadar, âşıkların şiirlerle gönüllerine göre nasıl oynadıklarının anlaşılması için.

Kısacası, öykülerden de, şiirlerden de, XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı görüşünü benimsediğimiz Koroğlu adlı saz şairi eşkıyanın, kişiliği gibi, sanatının içeriğini de güven verici bir biçimde incelememiz olanaksızdır.

Koroğlu Anlatısı Örnekleri

Pertev Naili Boratav *Koroğlu Destanı*'nın "Ek Metinler" bölümünde anlatılara da yer veriyor. Bunlardan ikisini aktaralım.

Köroğlu'nun gözleri iyi görmeyen bir sığır çobanı diye anıldığı Yalvaç Anlatısı'nı, Yalvaç Ortaokulu öğrencilerinden Keçiborlulu Ali Ulvi Efendi yaşlı bir köylünün ağzından şöyle yazıya geçirmiş :

Bu adama Köroğlu demenin sebebi isminden de anlaşıldığı üzere cüzi kör olduğu halde sığır çobanı imiş. Bir gün köyün sığırlarını toplayarak koruya götürmüş. Sığırları otlatırken ineğin birisi kümeden ayrılarak bir tarafa koşmuş. Bunu gören çoban yerden bir taş alıp ineğe vurur vurmaz hemen ineğin canı çıkar gider. Akıllı kör hemen taşı alarak cebine koyar ve döner. Çabuk ineği öder. Bu taş dediği şeyi bir demirciye gösterir. Demirci bakarak der ki : “Babacan, bu demir, taş değildir; yıldırım parçasıdır,” der. Kör sevinerek : “Bunu bana bir kılınç dövüver.” O sırada eve gelerek ailesine der ki : “Ben Şamlıbel'e gideceğim. Eğer senden bir oğlan olursa doru kırsağın tayına bindir, beni arasın,” diye gider. Bir müddet sonra çocuk büyür. Anası der ki : “Oğlum, baban Şamlıbel'dedir. Sen yanına git,” der. Çocuk hayvana binerek yola çıkar. Yolda giderken bir çeşmeye vasıl olur. Bakar ki taşta bir kız resmi var. Hemen o resme âşık olur. Taşın altındaki yazıyı okur. İran Şahının kızı Diyar Hanım olduğunu anlar. Ve yine atına binerek Şamlıbel'e varır. Karşıdan gören babası hemen atı sürerek der ki : “Sen evvelâ üzerime yürü,” der. O zamana kadar babası atı sürerek üzerine yürür. Lakin oğlu olduğunu bilmiyor. Her ne ise, çabuk babasından kaçır. Fakat tutamaz. İkisi de durur. Sıra babasına gelir. Hemen kaçır. Çocuk babasının arkasından sürer. Yetişerek küçük parmağıyla atın üstünden babasını alarak yere koyuverir. Hemen babası çocuğu kucaklayarak : “Sen kimsin?” der. Çocuk anlatınca oğlu olduğunu bilerek sarmaş gürmeş olurlar. Lakin çocuk kızı bir türlü hatırandan çıkarmıyor. Her

zaman onun aşkı ve hayali gözünün önüne gelerek zarı zarı ağlardı. Bir gün : “Baba, ben ava çıkacağım,” diye yola çıkar ve Tahran’a varır. Bir cadı karıya yalvarır : “Sana şu kadar altın vereceğim, Padişahın kızını bana göster,” der. Kocakarı kızı gül bağçasına götürerek orada gösterir. Hemen kızı atın terkisine alarak kaçar.

Hulasa o ermiş muradına, biz varalım kiremidine.

[Cüzî : az, biraz, azıcık. **Vasıl olur** : ulaşır. **Sarmaş gürmeş** : sarmaş dolaş. **Zarı zarı** : hüngür hüngür. **Bağça** : bahçe. **Hulasa** : özetle. **Murat** : istek, dilek.]

Bir de Edebiyat Bölümü öğrencilerinden Urfalı Şükrü Beyin katırcı Kart Ali ağzından yazıya geçirdiği Urfa Anlatısı’nın, içinde şiir de bulunan bir bölümünü okuyalım :

Çamlıbeli’nde Köroğlu. Adamı : Hoylu, Demircioğlu, Nalbant Baş, Zincir-Kıran, Selam-Almaz, Kabre-Sığmaz; oğlanı Ayvaz, Boruborî Beyin oğludur.

Köroğlu Zor Bezirgânı işitmiş ve bunu babası kendisine söylemiş. Bir zaman sonra kervanı alır, o yola gider. Çamlıbeli’ne gider. Kendi kendine orada hayvanı indirir. Köroğlu bakar bunu görür ve : “Hay hay! Dünyada insan mı varmış.” Kalkar gider. Kendisini Ermeniye teşbih ederek :

Köroğlu

Bu gelen Ermeni m’ola
Kaşı gözü sürmeli m’ola
Yol bacını vermeli m’ola
Ver yol bacını gel geç Bezirgân

Zor Bezirgân

Ermeni değilim hacıyım
Yol bacını vermez kişiyim
Eğer sen alırsan meydan eroğlu

Köroğlu

Köroğluyum ben bu ilde gezerim
Esen rüzgârdan hile sezerim
Kır demir gürz ile kafan ezerim
Ver yolun bacını gel geç Bezirgân

Zor Bezirgân

Ben Bezirgânbaşıyım
Yemen illerinde Şahin kuşuyum
Yol bacını vermez kişiyim
Eğer sen alırsan meydan er oğlu

Köroğlu

Kır Ata binsem sargı örtülür
Kır Atı sürsem yerler yırtılır
Kır Atın erliğinden can mı kurtulur
Ver yolun bacını gel geç Bezirgân

Zor Bezirgân

Sana bir söz söylerim zehirden acı
Lokmana gidersen yoktur ilacı
Anamdan olalı vermedim bacı
Eğer sen alırsan meydan er oğlu

Köroğlu atından indi, Zor Bezirgân'la kavga etti. Zor Bezirgân kendisini yere vurdu. Orada bağladı. Baktılar ki Demircioğlu, Dağ-Deviren, Zincir-Kıran, Hoylu Bey baktılar Köroğlu bağlanmış. Geldiler Bezirgân'ın yanına, dediler : "Ağa sana bir ricaya geldik. Bu herifi bırak." Dedi ki : "Mal istiyorsanız, mal. Fakat bu adam için rica kabul etmem," dedi. "Atı da apar!"

Sabahtan yükünü yükledi. Köroğlu'nu beraber götürdü. Vara vara bir hana indi. Bezirgân kendisine dedi : "Köroğlu sen atları bekle." Zaten korkusu yok ki. Seher oldu; Köroğlu düşündü : "Ulan, ben bunu öldüreyim." Elini çimredi (sığadı); kılıcı kalkanı eline aldı. Bezirgân'ın bir rahvanı vardı. Köroğlu'nu görünce kişnedi. Yer gök seslendi. Zor Bezirgân uyandı; "Ne olmuş?" diye Köroğlu'na sordu. O da korkusundan, ["Bir şey olmamış!" dedi. Hayvanın boş yere bağırdığını zanneden Bezirgân] atı dövdü. Tekrar saate baktı, vakit var diye tekrar uyudu. Köroğlu tekrar [kılıcı kalkanı eline aldı. Rahvan yine kişnedi. Bezirgân uyandı.] Dedi : "Ulan ne var?" dedi. "Eşkîya mı geldi?" Bezirgân tekrar atı dövdü; geldi baktı, yine vakit var, tekrar yattı. Köroğlu düşündü; dedi : "Vurmaktan başka çare yok." Ata baktı ki artık kişnemiyor, fakat ağlıyor; bunu görünce, "Atın kadar da mı olamıyorum? Bu adamı vurmam; iyisi birkaç katır alır giderim." Yüküyle katırları aldı. Yola düştü. Zor Bezirgân duymamıştı. Uyandı ki Köroğlu yok. Hemen atına bindi. Köroğlu yolları bilmiyor, çünkü Çamlıbel'den çıkmamış. Bezirgân sürdü, atına bindi. Köroğlu'na yetişti. Ve teslim oldu [aldı]. Köroğlu : "Ha benim boynum, ha senin kılıcın." Nihayet avdet ettiler. Bezirgân eşyalarının hepsini hediye ederek bir yük Ayvaz'a, bir yük Demircioğlu'na, bir yük Nalbantbaşı'na gönderdi. Kendisine iki yük verdi. Kendisini yola koydu ve : "Git, adam tanı," dedi. Ve ayrıldı. Köroğlu Çamlıbel'e gitti ve artık eşkıyalıktan vazgeçti.

[**Teşbih ederek** : benzeterek. **M'ola** : mı ola, mi dir. **Baç** : geçiş vergisi, haraç. **Hacı** : Hicaz'a gidip Hac görevi yapmış Müslüman. **Eğer sen alırsan meydan er oğlu** : eğer sen alabilirsen işte meydan buyur al yiğit oğlu. **İl** : yurt, yöre. **Gürz** : uzun saplı topuz. **Kafan** : kafanı. **Şahin** : doğan, avcı kuş. **Sargı** : örtü. **Yerler yırtılır** : toprak yarılr. **Erlik** : erkeklik, yiğitlik. **Lokman** : bilgece sözleriyle ünlenmiş kişi, hekim. **Anamdan olalı** : anamdan doğalı. **Apar** : götür. **Seher** : tan ağartısı. **Çimredi (sığadı)** : sıvadı. **Elini çimredi** : kolunu sıvadı. **Rahvan** : binicisini sarsmadan eşkin yürüyen hayvan, rahvan at. **Teslim olmak** : kendini karşısındakinin egemenliğine bırakmak. **Teslim almak** : Karşısındakini egemenliğine almak. **Nihayet** : sonunda. **Avdet etmek** : dönmek, geri gelmek.]

Görüldüğü gibi, bu anlatılar, yer yer düşük tümceleri, bol bol sözcük yinelemeleriyle, saz şairlerine özgü öyküleme geleneği içinde akıp gidiyor.

Bunlardan XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış saz şairi eşkiya Köroğlu'nun sanatı üstüne bilgi edinme olanakları yok. Onun sanatıyla ilgili değerlendirmelerimizi yaparken şiirlerinin çerçevesinde kalmak durumundayız.

Köroğlu anlatılarındaki ilginç bir özellik ise karşılaştığı kimi yiğitlerin kendisinden daha güçlü çıkmaları. Bunu halkın "tek yetke" [otorite] istemediği yolunda yorumlayanlar var.

Köroğlu'nun Arkadaşlarının Serüvenleri

Köroğlu yok olduktan sonra, başsız kalan beyleri Çamlıbel'den ayrılp dört bir yana dağılırlar. Bu kez Köroğlu geleneği çerçevesinde onların serüvenleri de anlatılmaya başlanır.

Bu öykülerle birlikte Köroğlu'nun yirmi dört koldan anlatıldığı söylenir, ama bunların hepsi derlenmiş değildir. Hepsini bilen bir öykücüye kolay kolay rastlanmaz.

Pertev Naili Boratav'ın 1940-1941 kışında, Kars'ta Âşık Müdamî'den dinleyip yazdığı, beş yıl sonra da, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* adlı yapıtında yayımladığı, "Celâli Bey ve Mehmet Bey" öyküsünde, Köroğlu'nun yok olması, arkadaşlarının Çamlıbel'den ayrılmaları şöyle özetlenir :

"Gelelim kıssamıza : Köroğlu büsbütün gözden kaybolup bir daha geri gelmediğinde, atalardan darb-ı misal : 'Baş gidince ayak payidar olmaz' mefhumunca, Köroğlu'nun adamları da birbirinin sözünü çekemeyip yavaş yavaş dağılmağa başladılar. Dünyanın avanak zamanı, anasından kaçan, babasından küsen Köroğlu'nun başına toplanmışlardı. Ayvaz'la Köse, İstanbul'dan gelmişlerdi, yine İstanbul'a gittiler. Demircioğlu Lelevür şehrinden gelmişti, o da yine Lelevür şehrine gitti. Kiziroğlu Mustafa Bey Göle'nin Kiziroğlu köyünden gelme idi ki, hâlâ o gün bu gün Kiziroğlu köyü diye söylenir, o da oraya gitti. Koca Arap Muğan Çölü'nden gelme idi, oraya gitti. Bıyıklı Yusuf Mısır'dan... Koca Bey, Arif Bey, Mustafa Bey İran'dan gelme idiler, onlar da yine aynı memleketlerine gitti. İsa Balı Silistran'dan gelme idi, Silistran'a gitti. Celâli Bey ile oğlu Mehmet Bey Aydın'dan gelme idiler, bunlar da geldi Aydın'da oturdu."

Arkadaşlarının yaşadıkları serüvenler Köroğlu'ndan bağımsızdır. Örnekse, "Celâli Bey ve Mehmet Bey" öyküsü, Köroğlu'nun ortadan yok oluşuyla başlar. Yok oluşla ilgili iki Köroğlu şiirinden, bir öykücükten sonra, bey-

lerin nerelere dağıldığına geçilir. Arkasından Celâli Bey ile oğlu Mehmet Beyin öyküsü anlatılmaya başlayınca, Köroğlu'ndan kalan artık yalnızca bir gelenektir. Mehmet Bey bir davranışta bulunacağı zaman, “Ben Celâli Beyin oğlu olam, aynı zamanda Köroğlu yanında yetişmiş olam” diye başlar düşünmeye. Öyküde Celâli Bey ile oğlunun Aydın’a gidişleri, orada tutunamayıp İsfahan’a geçişleri, İsfahan Şahının yanında yaşadıkları, Celâli Beyin tek başına “Sırb’ın tahtını tacını başına yığışı”, Mehmet Bey ile Gül-Eser’in, çekişmeli aşk serüvenleri, sonunda evlenişleri anlatılır. Arada gene karşılıklı söylenen şiirler yer alır, ama bunları söyleyen Köroğlu değil, öyküdeki kişilerdir.

Köroğlu saz şairlerinin “Pîr”i sayılagelmıştır. Âşık toplanmaları genelde onun bir türküsüyle başlar. Şiirlerine benzetiler söylenir. Yeniçeri ocaklarında, aşiretlerde yüzyıllar boyunca en sevilen ozan olmuştur.

Köroğlu’nun etkileri çevremizdeki ülkelerde günümüze kadar ulaşmış, bu arada bizim çağdaş yazınımızda da onunla ilgili önemli çalışmalar yapılmıştır.

Çağcıl Türk Yazınında Köroğlu

İbrahim Zeki Burdurlu, Yaşar Kemal, Mehmet Seyda gibi çağdaş sanatçılar, bazı Köroğlu öykülerini kendi yaklaşımlarıyla yeniden anlattılar. Ahmet Kutsi Tecer 1969'da *Koçyiğit Köroğlu* adlı bir oyun, Selâhattin Batu 1973'e doğru bir libretto yazdı.

Çağdaş yazınımızın Köroğlu üstüne yeni şiir alanındaki en özgün çalışmalarını ise Orhan Veli ile İlhan Berk yaptılar.

Orhan Veli 1946'da yayımladığı *Destan Gibi (Yol Türküleri)* adlı kitabında Hereke'den Zonguldak'a şarkılar, türkülerle giderken, Bolu'da Köroğlu'nu şöyle anımsadı :

"Benden selâm olsun Bolu Beyi'ne,
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır;
Ok gıcirtısından, kalkan sesinden,
Dağlar seda verip seslenmelidir."

Hey, hey!
Hey dağlar, hey dağlar, Bolu'nun dağları, hey!
Savulun geliyorum, hey Bolu beyleri!
Böyle olur yüksek yerin rüzgârı;
Böylesine söyletir insanı.
Yokuş çıkar, döne döne;
Yokuştan bir Döne çıkar;

İsa Balı'nın ardından
Hanoğlu Kocabey çıkar;
Bir yardan Köroğlu çıkar :
“Hemen Mevlâ ile sana dayandım,
“Arkam sensin, kalem sensin, dağlar hey!”

Kır At'a nal mı dayanır?
Dağlar uykudan uyanır,
Yer gök kızıla boyanır.
Bu dağlardan geçmedinse,
Bu sulardan içmedinse,
Yaşadım deme be, ahab.
El dayanmaz, diş dayanmaz pınar başlarında
Kavaklar yatar, boylu boyunca.
Ovaya kereste indiren arabalardan
Ses gelir, inceden ince :

“Arabalar yük indirir ovaya,
Arabacı değnek vurur düveye,
Başın döner, bakamazsın havaya.”

Türkülerin havasını, Köroğlu sesini yeni şiirde yakalamayı amaçlayan bu deneme, yanı sıra bir halk sevgisini de getiriyordu, ama siyasal bir sözü yoktu.

Dokuz yıl sonra 1955'te ise İlhan Berk, toplumsalcı bir yaklaşımla, Köroğlu'nu bütün zamanlar için zulme başkaldırışın simgesi olarak yücelten çağcıl [modern] bir destan yazdı. Kırk sayfayı bulan bu uzun şiir şöyle başlıyordu :

Bir rüzgâr ilk bakışta belli
Gökyüzünü çocukları büyötmüş
Denizle kuşlarla evlerle var
Dünyaya aşk diye hürlük diye
En yavuz gerçek tohumlar ekmiş
Bir rüzgâr yosunlar kadar eski

O rüzgâr nerde olursak olalım

Ana eli gibi her zaman yanımızda
Bir anda dolaşan yeryüzünü
Tüm silip süpüren kötölükü
Aşkı kardeşliği asıl kılan
Her gün bu gökyüzü genişliğinde

Bir rüzgâr dünyalar kadar eski
Anaların çocukların gözlerinde
Toprağa suya öyküsü işlemiş
Dolaşmış nice insan yüreğini
Köroğlu'nda asıl yerini bulmuş.

İlhan Berk'in destanında Bolu Beyi "hayın, namussuz" bir kişidir. Yalnızca Köroğlu'nun babasına kötölük etmiştir, dağlar "bir avuç kendirini Bolu Beyi'nden kaçırmış insanlar"la doludur. "Nice şey evrende Bolu Beyi'ne karşı"dır. Ondan kaçanlar Çamlıbel'e toplanırlar.

Dünyada Çamlıbel
Nice fukaraya
Nice donsuz
Ruma, Ermeniye
Kürde
Buyur etmişti.

“Çamlıbel’in üstünde esen halk rüzgârı”ydı, “her sabah söken halk şafağı”ydı.

Çamlıbel’de her kıpırdanış, her eylem, her davranış
“zulme karşı”ydı.

Bütün gelenler Çamlıbel’e
Zulumdan kaçıp gelirdi.

İlhan Berk’in *Köroğlu*’su babasının öcünü almak için
dağa çıkıp eşkıya olmuş bir yiğitin değil de, zulme karşı
ayaklanmış bir halkın destanı gibidir. Yeryüzü, gökyüzü,
dağları, ovaları, rüzgârları, suları, meyvaları, çiçekleriyle,
bütün doğa onlardan yana, zulme karşıdır.

Köroğlu ise bu “hepbirden” başkaldırışın simgesidir :

Peşisıraydı Köroğlu’nun
Yaşayan her şey.

Köroğlu mu geçiyor
Rüzgâr durur bekler.

Su mu akan
Durur sonra akar.

Ova onun sesinde duyar
Ovalığını.
Biz onun sesinde
İnsan olduğumuzu.

İş Bolu Beyi'nin zulmüne son vermekle bitmez. "Ver elini kanlı Sivas."

Zulum oldukça
Ben her yerdeyim
Benimle bütün Çamlıbel
Her yerde.

Erzurum'a "geceyle beraber" inerler. Bütün fermanlar "Yaşamak yok" der, onlar ise ellerinde bir bir topladıkları fermanlarla çıkarlar kentlerden. "Zulum oldukça benim vaktim bitmedi, lüzumum hiç azalmadı dünya yüzünde," der Köroğlu.

Sonunda "Üç paşa, bir ordu asker, yedi cihangir pehlivan"la gelirler Çamlıbel'in üstüne, ama – "ne varsa hürlük diye" – bütün doğa onları savunmak için ayaklanır : Uğursu, Aladağ, Melen, Sivri Tepe, Elma Tepe, Fesbayır Tepesi, Garipçe Burnu, Malas Burnu, Sıcak Burun, Seilenli Deresi, Işıklı Deresi, Sündürce Dağı, Arkot Dağı, Seben Dağı, Ardıç Dağı, Kavak, Zeytin, Işık Dağı, Ardıç Burnu, Sülü Tepesi, Şanlı Ova, Nar, Ayva, Işık Gölü, Yaban Gülü, Yarım Ova, Acı Su, bütün tepeler... Hep birlikte düşmanı yenip, "Zafer bizim!" diye haykırırlar...

İlhan Berk'in *Köroğlu*'sunda "tüfek icat oldu, mertlik bozuldu" diye kırklara karışmak, kavga dışına düşmek yoktur. Destan "Son Yerine" başlıklı şu şiirle biter :

Zulmun her türlü
Kötü kardeşler
Hiçbiri
İnsana göre değil
Ağaç dikmek sabahları uyanmak iyi
İyi hayvanlara bakmak çiçekleri sulamak
Rahatsalar uyuyan insanların soluğunu dinlemek iyi
İyi hürlüğü düşünmek
Yaşamak onun için
Bütün gün çalışmak onun için iyi
Bütün çocukların uyuyuşu uyanışı iyi
Zulmun her türlü kötü.

İlhan Berk'in destanı, şiirimizin 1950'lerin ikinci yarısında gösterdiği gelişmelere, kısaca İkinci Yeni'ye, ters düştüğü için, şiir anlayışı birdenbire bütünıyla değişen şairince de öne çıkarılmamış, üstünde durulmamıştır.

Melih Cevdet Anday ise 1956'da yayımlanan *Yanyana* adlı kitabındaki "Olsun da Gör" adlı şiirinin şu beşliği yüzünden yargıç karşısında savunma yapmak zorunda kalmıştı :

Yazık olur bu düş yarı kalırsa
Barış günü insan hakkı yenirse
Köroğlu'nun sözü dinlenmelidir
Sivas ilinin Banaz köyünden
Pir Sultan Abdal dirilmelidir

Çağdaş şairlerimizin Köroğlu'nu babasının öcünü almak için dağa çıkmış bir eşkiya olarak görmedikleri, zulme, baskıya başkaldıran bir halk kahramanı olarak değerlendirdikleri açıktır.

Köroğlu etkisiyle yeni şiirin hiç beklenmedik yerlerinde de karşılaşılr. Örneke Nâzım Hikmet'in,

Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrak başı gibi uzanan

dizelerinde Köroğlu etkisi görenler olmuştur. Bu şairin bir şiirinde kullandığı "bebek kıpır kıpır kıpırdar" dizesinin Köroğlu'ndan esinlenme olduğunu ise kendi söylemişti.

Çağdaş yazınımızda "eşkıya halk kahramanları" konusunda bir de tartışma yaşanmıştır.

Yaşar Kemal'in "halktan yana eşkıya miti" çerçevesinde yazdığı, 1953-1954'te "Cumhuriyet" gazetesinde tefrika edilen, arkasından 1955'te kitap olarak yayımlanan *İnce Memed* adlı romanı bir ödöl almış, övgülere boğulmuştu.

Köroğlu öyküleri çerçevesinde folklorumuza yerleşmiş bulunan "olumlu eşkıya" hayranlığının, *İnce Memed* aracılığıyla aydınlar arasına da yaygınlaştığını gören Kemal Tahir, 1957'de, *Rahmet Yolları Kesti* adlı bir roman yayımlayarak bu yanlış duygusallığa karşı çıktı. *Rahmet Yolları Kesti*'de Uzun İskender diye anılan, gerçekçi bir anlayışla çizilen eşkıya tipi, halka karşı kişilerin oyunlarına araç olan bir zavallıydı.

Kemal Tahir kitabının başına André Maurois'nın *İngiltere Tarihi*'nden şu sözleri almıştı :

"Ahlak düzeni sağlam olmayan ve soyguncularıya başa çıkamayan bir toplum – ruhunda artakalmış barbarlık duygusunun da baskısıyla – soyguncularına karşı hayranlık duyar."

Bu tartışma çağdaş Türk yazınında oldukça uzun bir süre yer aldı. *İnce Memed* 1957’de Sovyetler Birliği’nde, Bulgaristan’da yayımlandı. 1961’de İngiltere’de en çok satılan kitaplar arasına girdi. Dünya dillerine çevirileri birbirini izledi. Başarısı yazarını nerdeyse bunalıma soktu. Beş yıl roman, öykü yazamadı.

Ama bizim yazın çevrelerimizdeki tartışma, bu başa-rının nedenleri araştırılmadan sürdürüldü.

Örneke, Kemal Tahir’in görüşüne yakınlık duyan eleştirmen Tahir Alangu, 1965’te, şöyle diyordu :

“Eğer bir memlekette bu eski eşkıya lejandlarına hayranlık havası, yalnız köylülerde değil, aydınlar arasında da sürüp gidiyorsa, eşkıya ülküleştirilip yüceltiliyor, onlara birtakım umutlar bağlanıyorsa, yalnız idari bir zaa-fın değil, aydınlar arasında da şuursuz bir ters anlayışın ve koşuluşun varlığına inanmak gereklidir.”

Yaşar Kemal’in başarısının nedeni yapıtını alışılmış roman anlayışıyla yazmamasında; gerçekte düşü iç içe yoğuran bir anlatımı yeğlemesinde; masalsı, destansı bir dil kullanmasındaydı. Onun bir yazar olarak amacı insanların zulme, baskıya başkaldırmayı, “yemek, içmek, yaşamak, uyumak, çocuk yapmak gibi bir yaşam” gereksinimi olarak duyumsamalarını sağlamaktı. Her insanın içinde “bir İnce Memed’lik, bir Köroğlu’luk kurdu” olduğuna inanıyordu. İşte Köroğlu gitmiş, onun yerine İnce Memed gelmişti. İçinde bu kurt oldukça yenilmeyeceği insanoğluna iyice anlatılmalıydı.

Bu noktada, İlhan Başgöz’ün, “Köroğlu Düzeni” adlı yazısından yukarı aldığımız bazı sözleri bir kez daha okuyalım :

“Onun için bu eşkıya yaratmaya toplumsal başkaldırıların en ilkel biçimi diyebiliriz. Baskıya, zulme ve yoksulluğa ilk başkaldırma bu. Güçlülerin karşısına daha güçlü bir kişiyi, zorbaların önüne daha zorbayı çıkararak onlardan öc alma. Bu başkaldırmanın yeni ve değişik bir düzen kurma diye köklü bir atılımı yok. Geleneksel düzeni, daha yaşanır, daha fukaradan yana, daha adil olarak görmek istiyor. (...) Başka çıkar yolların bilinmediği zamanlarda ve toplumlarda değişimin tek çıkar yolu bu hayalleme oluyor. Aslında ne eşkıya toplum gelişmesine bir katkıda bulunuyor, ne de bu düşleme toplumu değiştiriyor. Ne var ki, bu umut halkın daha güzel günlere olan güvenini ayakta tutuyor. Kahvenin peykesine oturup da, sanatçısından, kötülerin saltanatının nasıl yıkıldığını dinleyen, güçlülerin kökünün nasıl kazındığını duyan insan, bunun bir gün gerçekleşebilir olduğuna inanıyor. Temelini insanoğlunun hayaline düşünme atmamış hangi büyük değişim var ki?”

Çok yönlü olan çağdaş yazınımızda her şeye yer bulundugunu düşünerek bu tartışmanın iki yanındakileri de bilinçli bir yaklaşımla belli yerlere yerleştirmek en doğrusu olur.

Koroğlu duyarlığının çağdaş toplumlarda hiçbir şeyin çözümünü olmadığı yadsınamayacak bir gerçektir. Ama yazın dünyasının çeşitli türleri arasında eski yeni destanlara, masallara, bütün güzelliklere yer vardır.

Librettosunu 24 Mayıs 1973'te dünyamızdan ayrılan Selâhattin Batu'nun yazdığı, Ahmet Adnan Saygun'un *Koroğlu Operası* ise, ilk olarak 23 Haziran 1973'te sahnelenmiştir.

Bu Kitap

Köroğlu'nun şiirlerini okumak, yeterince bilinmeyen yaşamı, kişiliği, sanatı üstüne bilgi edinmek isteyenlere bir başlangıç olsun diye, başta Pertev Naili Boratav olmak üzere, uzmanların çalışmalarından yararlanılarak hazırlanan bu kitapta, Köroğlu anlatıları yer almıyor. Gerçi şairin sanatından söz ettiğimiz bölümde iki kısa örnek verdik, ama bundan sonra yapacağımız seçmeler Köroğlu'nun söylediği (ya da onun adına âşıkların söyledikleri) şiirler çerçevesinde kalacak.

Şiirleri gönlümüze göre sıraladık. Başa en ünlü şiirini koyduk. Sonra da, şairin yaşamını, olabildiğince, şiirlerinde izlemeye çalıştık. Daha doğrusu, kendi kafamızdan bir yakıştırma yaptık.

Sığarsa, sayfa altlarında, sığmazsa yan sayfalarda verdiğimiz sözcük açıklamalarının başına, gerektikçe, şiirlerin yazılma nedenlerini de ekledik.

Köroğlu'nun yaşadığı çağı anlatırken aktardığımız bilgiler için ise, İsmail Cem'in *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi* adlı yapıtından yararlandık.

Kitaplar

Köroğlu üstüne yapılmış en ayrıntılı çalışma Pertev Naili Boratav'ın 1931'de yayımladığı *Köroğlu Destanı*'dır. Yazar daha sonra 1935, 1939, 1942 yıllarında yazdığı yazılarla, yeni araştırmalardan edindiği bilgilerin ışığında kitabına katkıda bulunmuş, bu yazılarına ilk basımı 1945'te yapılan *Folklor ve Edebiyat II* adlı yapıtında yer vermiştir.

Pertev Naili Boratav 1946'da basılan *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* adlı çalışmasında da Köroğlu konusuna değinmiş, bu arada bazı yeni metinler yayımlamıştır.

Yazarın 1969'da yayımlanan *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* adlı kitabında ise Köroğlu ile ilgili özet bilgiler vardır.

Köroğlu üstüne kitapların bazıları inceleme niteliklidir; bazıları saz şairlerinin ağzından derlenmiş öyküleri aktarır; bazıları ise yalnız şiirleri içerir. Bir bölümünde şiirleri, bir bölümünde öyküleri verenler de vardır. İnceleme nitelikli olmayan kitapların başında da, genellikle kısaca Köroğlu'nun yaşamından, sanatından söz edilir.

Köroğlu Öykülerini Anlatan Kitaplar :

Arsunar, Ferruh, *Köroğlu Maraş Anlatması*, 1963

Bayaz, Hüseyin, *Köroğlu Antep Rivayeti*, 1981

Birdoğan, Nejat, *Köroğlu, Bir Toplumsal Direnişin Destanı*, 1996

Burdurlu, İbrahim Zeki, *Köroğlu Destanı*, 1965

Kaftancıoğlu, Ümit, *Köroğlu Kolları, Halk Destanları*, 1974

Kaftancıoğlu, Ümit, *Köroğlu Kol Destanları*, 1979

Kaplan, Mehmet; Akalın, Mehmet; Bali, Muhan, *Köroğlu Destanı*, (Erzurum Rivayeti), 1973

Seyda, Mehmet, *Köroğlu*, (Destan-Roman), 1969

Tezel, Naki, *Köroğlu Masalı* (İstanbul Rivayeti), 1939
Ural, Orhan, *Üç Destan*, 1971
Yaşar Kemal, *Üç Anadolu Efsanesi*, 1967

Çocuklar İçin Yazılmış Olanlar :

Behrengi, Samed, *Bu Gelen Köroğlu'dur*, Türkçesi : Şule Ak-
yüz, Erdal Öz, 1978
Taşkiran, H. İbrahim, *Köroğlu*, 1999

Köroğlu'nun Şiirlerini İçeren Kitaplar :

Makal, Tahir Kutsi, *Köroğlu*, 1975 (Başta şairi tanıtan uzun
bir yazı.)
Öztelli, Cahit, *Köroğlu ve Dadaloğlu*, 1953 (Başta şairleri ta-
nıtan kısa yazılar.)
Öztelli, Cahit, *Üç Kahraman Şair : Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğ-
lu*, 1974 (Her şaire ayrılan bölümün başında kısa tanıtm-
a yazıları.)
Par, Arif Hikmet, *Köroğlu*, 1998 (Başta kısa tanıtm bilg-
leri; şiirlerinden seçmeler; Köroğlu'nun kimliği üstü-
ne ansiklopedik bilgiler; Ahmet Kutsi Tecer'in *Koç-
yiğit Köroğlu* adlı oyunundan kısa bir bölüm; Ümit
Kaftancıoğlu'nun *Köroğlu Kol Destanları* adlı kitabın-
dan "Kocabey" anlatısı.)
Yağcı, Öner, *Köroğlu, Yaşamı ve Şiirleri*, 2000 (Başta Köroğlu'nun
yaşamı, öyküleri, sanatı üstüne bilgiler veren ; Köroğlu
anlatılarından parçalar aktaran 94 sayfalık bir yazı; ulaşı-
labilen bütün şiirleri; geniş bir kaynakça; sözlük.)

Kitapların yanında verdiğimiz tarihler ilk basım ta-
rihleridir. Birçoğunun daha sonra yeni basımları yapılmıştır.

ŞİİRLERİNDEN SEÇMELER

1

Benden selam olsun Bolu Beyine
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
Ok gıcirtısından kalkan sesinden
Dağlar sada verip seslenmelidir

Düşman geldi tabur tabur dizildi
Alnımıza kara yazı yazıldı
Tüfek icat oldu mertlik bozuldu
Eğri kılıç kında paslanmalıdır

Köroğlu düşer mi yine şanından
Ayırır çoğunu er meydanından
Kır At köpüğünden düşman kanından
Çevrem dolup şalvar ıslanmalıdır

Bolu Beyi : Kimi araştırmacılara göre Sivas'ın batısında Çamlıbel denen yerde yaşayan Köroğlu'nun, Bolu kentiyle bir ilgisi yoktur. Bolu Bey, Bolu Paşa adı Bolu Beyi sanılmıştır. **Sada** : seda, ses. **Şan** : ün, san, gösteriş. **Er meydanı** : savaş alanı. **Çevre** : işlemeli mendil [bu dizede "çevre dolup" yerine "çizmeyinen" (çizme ilen) yazıldığı da oluyor]. **Şalvar** : geniş pantolon.

Ne suçum var bilemedim ben beni
 Ali'm küçük yetim kalur ağalar
 Çok emekler çektim hep zayı oldu
 Malım mülküm yada kalur ağalar

Ben nettim paşaya ağalar beyler
 Ağ göğdemi kızıl kana bularlar
 Dostum ağlar düşmanlarım gülerler
 Zulüm bana hayif olur ağalar

İki sene gurbet ilde gezdiğim
 Ağ alnıma kara yazı yazdığım
 Boş yerlere kara bağrım ezdiğim
 Bir gün olur karşı durur ağalar

Deli Yusuf diler ulu Mevla'dan
 Paşam kurtulmasın dürlü beladan
 Ağ alnıma böyle yazmış Yaradan
 Beni gören ibret alur ağalar

Bolu Beyi öfkelenip Köroğlu'nun babası Deli Yusuf'u cellada verince, en iyi tayı bulmak için iki yıl gurbet ellerde dolaşan, onca sıkıntıya katlanan adam, bu şiirle suçunun ne olduğunu anlayamadığını söyleyip ileniyor. **Beni** : benim. **Kalur** : kalır. **Zayı** : kayıp, yitik. **Yad** : yabancı. **Nettim** : n'ettim, ne ettim, ne yaptım. **Ağ** : ak, temiz. **Göğde** : gövde. **Dostum** : dostlarım. **Hayif** : haif, haksızlık. **İl** : ülke, yurt. **Kara yazı** : kötü talih. **Boş yerlere** : boşu boşuna. **Kara bağrım** : talihsiz bağrımı, talihsiz bedenimi. **Mevla** : Tanrı. **Dürlü** : türlü. **Yaradan** : Tanrı. **İbret alur** : ibret alır, ders alır.

Dinleyin ağalar dinleyin beyler
 Sorarım bunları bir gün olur ki
 Adam olup Koç Kır Ata binüşüm
 Kırarım belleri bir gün olur ki

Ben yükümü dağ başına çözersem
 Sıra sıra koç yiğidi dizersem
 Yiğitler destinde bade süzersem
 Ararım bunları bir gün olur ki

Al yanağım kızıl kana boyandı
 Akan kandan coşkun sular bulandı
 Düşman ne söyledi paşam inandı
 Sorarım sizlerden bir gün olur ki

Ben Yusuf Bey idim kendi başıma
 Düşürürüm koç yiğidi peşime
 Küçük Ali'm çıkar dağlar başına
 Ararım sizleri bir gün olur ki

Koroğlu'nun babası Yusuf Bey gözlerine mil çektiren Bolu Beyin-
 den bir gün öç alacağını bildiriyor. **Sormak** : hesap sormak. **Adam
 olup** : iyi duruma gelip. **Binüşüm** : bindiğimde. **Bel kırmak** : Bir şey
 yapamaz duruma getirmek. **Yükünü çözmek** : yükünü indirmek,
 bir yerde konaklamak. **Koç** : güçlü, sağlam. **Dizmek** : yan yana ge-
 tirmek. **Dest** : el. **Yiğitler destinde** : yiğitlerin elinden, onlarla bir-
 likte. **Bade süzmek** : şarap içmek. **Ararım** : hesabını arar sorarım.
Düşman ne söyledi : düşmanlarım ne söylediyse. **Kendi başıma** :
 yalnızdım. **Düşürürüm koç yiğidi peşime** : toplarım koç yiğitleri
 arkama. **Ararım sizleri** : yanınıza gelirim

Bir yiğit haykırıp meydana girse
 Arka verip sığınacak yer gerek
 Çamlıbel'e metin kale yapmaya
 Kendi yiğit özü metin er gerek

Hay n'olanda oğlum Ali n'olanda
 Zor düşmanı bölük bölük bölende
 Padişahın divanına varanda
 Dil tutulur dili tutar er gerek

Sıra sıra koç yiğitler dizersin
 Alayları bozuk bozuk bozarsın
 Berhaneyi Çamlıbel'e çözersin
 Burda sana barınacak yer gerek

Göğüs gerek arka verek dağlara
 Hizmet edek bahçalara bağlara
 Şöhret vermek için nice illere
 Şimdi sana devlet gerek sur gerek

Bir köşk gerek oturmaya yaz ile
 Bir saki mey doldura naz ile
 Yiğitlerin kumandasın saz ile
 Vermek için yakışacak dil gerek

Deli Yusuf tamamladı öğüdü
 Sen tamam et yirmi bir bin yiğidi
 Gözlerim görmüyor suçum ne idi
 Koyma kıyamete burda al gerek

Gözlerine mil çekilen Deli Yusuf, oğlu Ruşen Ali'ye öcünü kıyamet gününe bırakmayıp bu dünyada almasını istediğini bildirerek neler yapması, nasıl davranması gerektiği konusunda öğüt veriyor. **Haykırıp** : savaş narası atıp. **Meydan** : savaş alanı. **Meydana girse** : savaşmak için ortaya atılsa. **Metin** : sağlam, berk, dayanıklı. **Özü** : iç dünyası, ruhsal varlığı. **Er** : erkek, yiğit. **N'olanda** : n'olaydı, ne olaydı. **Zor** : zorbaz, zorba, güçlü. **Bölende** : böldüğünde. **Zor düşmanı bölük bölük bölende** : güçlü düşmanı darmadağın ettiğinde. **Varanda** : vardığında, gittiğinde. **Divan** : toplantı yeri. **Padişahın divanına varanda** : Padişahla çevresindeki devlet büyüklerinin karşısına çıktığında. **Dil tutulur** : insanın dili tutulur. **Dili tutar er gerek** : konuşabilecek yiğit ister. **Dizmek** : yan yana getirmek, toplamak. **Berhane** : ev eşyası, göçebelerin taşıdıkları eşyaları. **Berhaneyi çözmek** : bir yerde konaklamak için eşyasını indirmek. **Göğüs gerek** : göğsümüzü gerelim, açalım. **Arka vererek dağlara** : Arkamızı dağlara verelim. **Hizmet** : hizmet, bakım. **Bahçe** : bahçe. **Şöhret** : ün. **Nice** : oldukça çok. **İl** : ülke, yurt. **Devlet** : orun, güç, örgütlenmiş bölge. **Oturmaya yaz ile** : üşümeden oturmaya. **Saki** : içki sunan kişi. **Mey** : içki. **Naz ile** : nazlana nazlana. **Kumandasın** : kumandasını. **Yiğitlerin kumandasın** : yiğitlere verilecek emirleri. **Yakışacak dil** : şiire yatkın dil. **Yiğitlerin kumandasın saz ile / Vermek için yakışacak dil gerek** : Yiğitlere ne yapacaklarını saz çalarak anlatmak için iyi şair olmak gerekir. **Tamam et** : topla. **Kıyamet** : Müslüman inanışına göre dünyada yaşamın sona ererek bütün ölümlerin dirilip ayağa kalkması. **Koyma kıyamete** : Kıyamet gününe bırakma. **Burda al gerek** : [öcümü] bu dünyada al.

Akar Abıhayat biter yemişler
Aslan gibi bu dağlarda kalmalı
Yürü oğlum burda aslanlar yatar
Aslan yatağında aslan omalı

Yarın burdan kalkıp gitmeli düze
Allah yardım eder burada bize
Almalı kervanı çıkmalı yüze
Bu dağlarda mesken tutup kalmalı

Topuzu çekmeli yola durmalı
Bezirgân bozmalı çerçi ırmalı
Sonunu düşünme n'olup n'olmalı
Koğan aslan gibi alıp gelmeli

Deli Yusuf derler benim adıma
Rahmetme bir kulun asla dadına
İşte nasihatım budur zatına
Kesmeli kervanı alıp gelmeli

Babası Köroğlu'na varlıklılara karşı acımasız olmayı öğütüyor. **Abıhayat** : yaşam suyu, masallarda içeni ölmezliğe kavuşturan su. **Bitmek** : çıkmak, yetişmek. **Burda** : burada. **Yatar** : kalır, yaşar. **Yatak** : kalınan, yaşanan yer. **Düz** : düzlük yerler. **Gitmeli düze** : aşağı inmeli. **Almak** : savaşıarak ele geçirmek. **Yüze çıkmak** : yüzü ak etmek, başarmak, başkaları karşısında utanılacak duruma düşmek. **Mesken tutmak** : yurt edinmek, yerleşmek. **Topuz** : ucu top biçiminde tahta saplı savaş silahı. **Bezirgân** : tacir, ticaret yapan kişi, kervan sahibi. **Bozmak** : bozguna uğratmak. **Çerçi** : köy köy dolaşarak çorap, mendil, giyimle ilgili süs eşyası satan kişi, tuhafiyeci. **Urmalı** : vurmali. **N'olup n'olmalı** : ne olup ne olmalı, ne olup olacağını. **Koğan** : kovan, avını kovalayan. **Alıp** : yakalayıp. **Rahmetme** : acıma. **Kul** : köle, Tanrı'ya göre insan. **Dad** : sızlanma, yakınma, feryat. **Nasihat** : öğüt. **Zat** : kendi, saygın kişi. **Zatına** : sana. **Kesmeli** : yolunu kesmeli.

Mert dayanır namert kaçır
 Meydan gümbür gümbürlenir
 Şahlar şahı divan açar
 Divan gümbür gümbürlenir

Yiğit kendini övende
 Oklar menzili dövende
 Kılıç kalkana değende
 Kalkan gümbür gümbürlenir

Ok atılır kalasından
 Hak saklasın belasından
 Köroğlu'nun narasından
 Dağlar gümbür gümbürlenir

Köroğlu baba öğüdüne uyup Çamlıbel'e yerleşince zalim beylerin otoritesini gölgeleyen davranışlarıyla kısa sürede halkın sevgisini kazanır, adı dillerde dolaşmaya başlar. Yolunu kestiği yiğitleri, daha ok atıp kılıç çalmadan, narasıyla dize getirdiği söylenir. **Mert** : yiğit, sözünün eri. **Namert** : yiğit olmayan, sözünün eri olmayan. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Gümbür gümbürlenir** : büyük bir gürültü çıkarır. **Şah** : padişah, hükümdar. **Divan açmak** : toplantı yapmak, savaş açmak. **Övende** : övünce. **Menzil** : iki yer arasındaki uzaklık. **Dövende** : dövünce, vurunca. **Oklar menzili dövende** : oklar ulaşabildikleri uzaklıktaki hedefleri vurunca. **Kılıç kalkana değince** : kılıç kalkana vurunca. **Hak saklasın belasından** : Tanrı korusun yapacağı kötülüklerden.

Zor Bezirgân bunun adı
 Geldi bu meydanın tadı
 Yedi çift camus kuvveti
 Vermiş Allah bilin beyler

Heybetinden aslan korkar
 Düşmanları yarar yırtar
 Aç kurt gibi adam kapar
 Hep maşallah deyin beyler

Yumruk vursa dağı yıkar
 Düşmanın temelin söker
 Aslan gibi dağı teper
 Dağı taşı söker beyler

Nice pehlivanlar bağlar
 Zarbına dayanmaz dağlar
 Yalvarsan beraber ağlar
 Bir mürüvvet-kânı beyler

Köroğlu'nun pehlivanı
 Yoluna koymuşum canı
 Ünü zaptetmiş cihani
 Budur kanlar içen beyler

Köroğlu Çamlıbel'e çıkıp da halktan, ezilenlerden yana bir eşkiya olarak ünlenmeye başlayınca, kimileri başı beylerle derde girmiş olan kaçaklar, kimileri onun zulme başkaldırışına uzaktan uzağa yakınlık duyanlar, kimileri de onunla karşılaşıp dövüşerek yenilen ya da yenen ama her iki durumda da mertliğine hayran kalanlar olmak üzere, hepsi zulme karşı ayaklanmış yiğitler çevresine toplanmaya başladılar. Köroğlu küçük bir ordu oluşturan bu yiğitleri çok sevdi, şiirlerinde onlardan hep övgüyle söz etti. Burada da kendisinden güçlü olduğunu savaşıarak gördüğü Zor Bezirgân'ı övüyor. **Zor** : zorbaz, zorlu, güçlü. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Çamus** : manda. **Heybet** : hem korku, hem saygı uyandıran görünüş. **Yarar yırtar** : ikiye ayırır. **Kapar** : yakalayıp parçalar. **Temelin** : temelini. **Temelin söker** : kökünü kazır. **Zarbına** : vuruşuna. **Yalvarsan beraber ağlar** : yalvarırsan birlikte ağlayacak kadar duyguludur. **Mürüvvet** : mertlik, insanca davranış. **Kân** : maden kuyusu, maden ocağı. **Mürüvvet-kânı** : mertlik, insanca davranış madeni. **Yoluna koymuşum canı** : onun için canım kurban olsun. **Ünü zaptetmiş cihanı** : ünü dünyayı sarmış.

Bir at biner alapaça (peh peh peh)
 Mecel vermez Kır At kaça (hey hey hey)
 Az kaldı ortamdan biç

Ağam kim paşam kim

Nigâr kim Hanım kim
 Kiziroğlu Mustafa Bey

Bir Bey'in oğlu
 Zor Bey'in oğlu

Hay edende haya teper (peh peh peh)
 Huy eden de huya teper (hey hey hey)
 Köroğlu'nu çaya teper

Ağam kim paşam kim
 Nigâr kim Hanım kim
 Kiziroğlu Mustafa Bey

Bir Bey'in oğlu
 Zor Bey'in oğlu

Bir fendile geldi geçti (peh peh peh)
 Kiziroğlu Mustafa Bey (hey hey hey)
 Hışmı dağı deldi geçti

Ağam kim paşam kim
 Nigâr kim Hanım kim
 Kiziroğlu Mustafa Bey

Bir Bey'in oğlu
 Zor Bey'in oğlu

Değişik anlatılarda değişik söylenişleri olan bu şiir Köroğlu türkülerinin en sevilenlerinden biridir. Kızıroğlu Mustafa Bey Kars'ın bir köyünde yaşayan bir Beyin oğludur. Köroğlu bir yolculuğunda onunla karşılaşır çatışır. Çok güçlü bir genç olan Mustafa Bey zorlu geçen çatışma sonunda Köroğlu'nu bir çaya düşürür. Köroğlu bu yiğit delikanlıyı yenemeyeceğini anlayınca Kır Atı dörtmala kaldırıp kaçmaya başlar. Mustafa Bey de arkasından atını sürer. Köroğlu çadırına varır varmaz Nigâr Hanımdan sazını isteyip yandaki türküyü söylemeye koyulur. Mustafa Bey çadıra ulaştığında içerdense saz sesi geldiğini duyunca şaşırıp merakla dinlemeye başlar. Çarpıştığı kişinin, söylediği türküde kendini yenen yiğitten övgüyle söz eden bu yüksek ruhlu insanın, Köroğlu olduğunu anlar. Yiğidin hakkını böylesine tanıyan bir yiğidin yanından hiç ayrılmamak isteğini duyar. Çadıra girip elini öper, Köroğlu'nun koçakları arasına katılır. **Bir at biner** : bir ata biner. **Alapaça** : iyi cins at. **Mecel** : mecal, güç, olanak, fırsat. **Mecel vermez Kır At kaça** : Kır Atın kaçmasına fırsat vermez. **Biçe** : biçecekti. **Zor Bey'in oğlu** : güçlü bir Bey oğlu. **Tepmek** : vurmak, tekmelemek, çifte atmak. **Fend** : düzen, hile, yalan. **Bir fendile** : bir gösterişle, bir havayla. **Hışmı** : öfkesi.

Kıbrıs şarabın içmişler
Can ile serden geçmişler
Bugün oradan göçmüşler
Bir er yırtar söker gelir

Hırlaşırlar arı gibi
Kopuşurlar sürü gibi
Beş ay'ının seli gibi
Derelerden akar gelir

Bellidir yiğit yapısı
Şimdi toplanır hepsi
Açıldı Çamlı kapısı
Birbirini teper gelir

Köroğlu'm besler mertleri
Yumuşak ederler sertleri
Çamlıbel'in aç kurtları
Birbirini kapar gelir

Köroğlu bu şiirinde koçaklarını, yanındaki mert insanları övüyor, onların güçlü kişilerde genellikle görülen itişe kakışa şakalaşmalarını, dostluklarını anlatıyor. **Şarabın** : şarabını. **Kıbrıs Şarabın** : Kıbrıs şarabını, eskiden Kıbrıs şarabı çok ünlüydü. **Ser** : baş. **Can ile serden geçmişler** : ölümü göze almışlar. **Er** : erkek, yiğit. **Hırlaşırlar** : ters ters konuşurlar. **Kopuşurlar** : koşuşurlar. **Beş ay** : ilkyaz ile yaz ayları. **Yapı** : yaratılış, görünüş. **Bellidir yiğit yapısı** : yiğit görünüşünden bellidir. **Hepisi** : hepsi. **Çamlı** : Çamlıbel. **Çamlı kapısı** : Çamlıbel'deki kalenin kapısı. **Birbirini teper gelir** : itişerek gelirler. **Mert** : yiğit, sözünün eri. **Sertler** : sert insanlar, kabadayılar. **Aç kurtlar** : düşmana aç kurt gibi saldıranlar. **Birbirini kapar gelir** : birlikte gelirler.

Benden selam edin o beybabama
 Ettiği aklımdan çıkmaz n'eyleyim
 Öperim ellerin hanımninemin
 Demirc'oğlu bensiz gitmez n'eyleyim

Durman hey ağalar gelin meydana
 Boyansın kılıçlar al kızıl kana
 Bende mürüvvet yok kıyarım cana
 İçerimden gamım gitmez n'eyleyim

Arap atı altımda durmaz savaşır
 Kılıcı çekersem gözler kamaşır
 Benim ilen şimdi devler uğraşır
 Sizin ilen işim bitmez n'eyleyim

Köroğlu'nu dersin bir genç aslandır
 Demirc'oğlu yanında bir kahramandır
 Dizdar der ki döğüşecek zamandır
 Beş yüz atlı bana yetmez n'eyleyim

Çamlıbel'in yiğitleri her kavgada birbirine destek olurlar. Birlikte ortaya çıktılar mı dövüşecek düşman bulmakta zorlanırlar. **N'eyleyim** : ne eyleyeyim, ne yapayım. **Ellerin** : ellerini. **Hanımnine** : ana, anne. **Demir'coğlu** : Demircioğlu, Köroğlu'nun koçaklarından. **Durman** : durmayın. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Mürüvvet** : mertlik, insanca davranış. **Gam** : keder, üzüntü. **Kılıcı** : kılıcımı. **İlen** : ile. **Devler** : büyük düşmanlar. **Uğraşır** : savaşır. **Dizdar** : Köroğlu'nun koçaklarından. **Döğüşecek** : dövüşecek, savaşacak.

Yiğit olan gümbür gümbür gürlesin
 Yiğidi doğuran ana bin yaşa
 Ak gövdede kızıl kanlar şorlasın
 Yiğidi doğuran ana bin yaşa

Davlumbazlar yeğde yeğde vuranda
 Çarkacılar sağlı sollu dönende
 Eğri kılıç ak gövdeyi bölende
 Yiğidi doğuran ana bin yaşa

Gele beyler cenge harbi çalınsın
 Çamlıbel askeri ayrı bölünsün
 Gece gündüz darb-ı meydan kurulsun
 Yiğidi doğuran ana bin yaşa

Asıl koç yiğitler pusuda saklı
 Belleri kılıçlı, eli mızraklı
 Hep şahin bakışlı aslan sıfatlı
 Yürü kan içenler hep binler yaşa

Köroğlu der bugün burda duralım
 Sabah olsun darb-ı meydan kuralım
 Akan kandan dolu şarap vuralım
 Yürü Deli Hoylu'm sen binler yaşa

Bu şiirinde Köroğlu yiğitlerini doğuran analara duyduğu saygıyı dile getiriyor. **Gümbür gümbür** : büyük bir gürültü çıkararak. **Gürlemek** : kalın, gür ses çıkarmak. **Şorlasın** : şarlasın. **Şarlamak** : şarıldamak, gürül gürül ses çıkararak akmak. **Davlumbaz** : büyük savaş davulu. **Yeğde yeğde** : birer birer, ağır ağır, gümbür gümbür. **Vuranda** : vurduğunda. **Çarkacı** : öncü asker. **Sağlı sollu dönende** : sağa sola döndüğünde. **Bölende** : böldüğünde. **Gele** : gelsin. **Cenk** : savaş. **Harbi** : savaş davulu. **Darb-ı meydan** : savaş alanı. **Sıfat** : yüz. **Hep binler yaşa** : hepiniz binler yaşayın. **Dolu** : içki, şarap, içki doldurulmuş bardak. **Akan kandan dolu şarap vuralım** : akan kanı şarap gibi içelim. **Deli Hoylu** : Köroğlu'nun yiğitlerinden.

Çamlıbel'e süreyidim yolunu
 Altınlardan nalladayım nalını
 Üç güzele dokutayım çulunu
 Alma gözlü kız perçemli Kır Atım

Başını başımdan yukarı tutar
 Haykırır köpüğü başından atar
 Kaçarsa kurtulur kovarsa tutar
 Alma gözlü kız perçemli Kır Atım

Köroğlu öyküsündeki destansı öğelerden biri olan Kır At şiirlerde önemli bir yer tutar. Babası Deli Yusuf'un gözlerinin kör edilmesine neden olan çirkin görünümlü tay büyüyünce benzersiz bir küheylana dönüşmüştür. Sırasında kanatlanmış gibi kale duvarlarının üstünden aşan, bataklıklarda koşarken nallarına bir damla çamur bulaşmayan bu hayvan, kavgada Köroğlu'nun güç kaynağıdır. Şiirlerde hep anılması bir yana doğrudan Kır At için söylenmiş şiirler de pek çoktur. **Süreyidim** : sürseydim, süreyim. **Altınlardan nalladayım nalını** : sana altın nal vurdurayım. **Çul** : at örtüsü, kıldan yapılmış hayvan örtüsü. **Alma** : elma. **Perçem** : kâkül, yele, at perçemi. **Kız perçemli** : kızlar gibi kâkülü olan. **Haykırır** : kişner. **Köpüğü** : ağzının köpüğünü. **Kovarsa tutar** : kovalarsa yakalar.

Kır Atım meydan yerinde
Gezer horlayı horlayı
Bir kötü az bin kavgadan
Kaçar zorlayı zorlayı

Kır Ata yakışır bunlar
Yiğit geyer demir donlar
Ak gövdeden kızıl kanlar
Akar şorlayı şorlayı

Köroğlu der al kanları
Yere serer çok canları
Eğri kılıç düşmanları
Kırar parlayı parlayı

Meydan yeri : savaş alanı, kavga alanı. **Horlamak** : hor görmek, aşağılamak. **Horlayı horlayı** : horlaya horlaya, hor görerek. **Bir kötü az bin kavgadan** : binde bir kötü giden bir kavgadan. **Zorlayı zorlayı** : zorlana zorlana, istemeye istemeye. **Geyer** : giyer. **Don** : giysi. **Demir don** : çelik savaş korumalığı. **Şorlayı şorlayı** : şarlara şarlara, şarıl şarıl. **Kırar** : keser, öldürür. **Parlayı parlayı** : parlaya parlaya.

Gözünü sevdiğim Kır At
 Sana uzun yol olaydı
 Şöyle elek selesi sık
 Boynu selvi dal olaydı

Fanisin hey dünya fani
 Esirin eyledin beni
 Yüzdürmeye Kır At seni
 Tuna gibi sel olaydı

Naslin Düldül aslın Kır At
 Üstünde alınır murat
 Dal boynunda çifte kanat
 Başındaki tel olaydı

Düldül'e benzettim donun
 Düşmana uğrattım yolun
 Görmeğe senin özün
 Kanber gibi kul olaydı

Söyle hey Köroğlu söyle
 Kır Atın methini eyle
 Düşmanın kıracak yerde
 Boz bulanık sel olaydı

Olaydı : olsaydı. **Elek** : eleyen, kılları birbirine yapışık olmayan. **Sele** : atın yelesi. **Selvi** : servi. **Selvi dal** : servi dalı gibi. **Fani** : ölümlü, gelip geçici. **Esirin eyledin** : tutsağın ettin. **Tuna** : Tuna ırmağı. **Sel** : taşkın su. **Naslin** : neslin. **Düldül** : Hazreti Ali'nin atı. **Murat** : istek, dilek. **Alınır murat** : murada erilir, dilekler gerçekleşir. **Çifte kanat** : Kır Atın, masallardaki kanatlı atlar gibi, ayakları yere değmeden koştuğu anlatılarda da, şiirlerde de sürekli gönderme yapılan bir ögedir. **Tel** : saç teli, turnanın başındaki tel. **Don** : atın rengi. **Donun** : donunu, rengini. **Yolun** : yolunu. **Özün** : özünü, kendini. **Kanber** : Hazreti Ali'nin azatlı kölesi, efendisine bağlılığı, sevgisi ile ünlüdür. **Kul** : köle. **Kır Atın methini eyle** : Kır Atı metheyle, Kır Atı öv. **Düşmanın** : düşmanını. **Kıracak** : öldürecek.

Bir at gördüm Silistre'nin düzündə
 Elma gözlü kız perçemli Kır At gel
 Ne bend oldum lekeleri elinde
 Elma gözlü kız perçemli Kır At gel

Kır At binmek iyi gelir uğura
 Hay edende dağı taşı yoğura
 Başı küçük boynu benzer buğura
 Elma gözlü kız perçemli Kır At gel

Büyüktür gövdesi küçüktür başı
 Altıdan yediye giriyor yaşı
 Köroğlu'm Çamlı'da küçük kardaşı
 Elma gözlü kız perçemli Kır At gel

Düz : düzlük yerler. **Perçem** : kâkül, yele, at perçemi. **Kız perçemli** : kızlar gibi kâkülü olan. **Bend olmak** : bende olmak, köle olmak. **Lekeler** : lekeliler, kötüler. **Ne bend oldum lekeleri elinde** : kötülere niye bağlanayım. **Kır At binmek** : Kır Ata binmek. **Uğur** : yol. **Uğura** : yola gitmeye, yolculuğa. **Yoğura** : yoğurur, hamur eder. **Buğur** : damızlık erkek deve. **Çamlı** : Çamlıbel.

Kır At değerini sorarsın kaç
 Seksen bin tümene hele de vermem
 Seksen bin ak kuzu kıvrımlı koça
 Seksen bin haznelik pula da vermem

Seksen bin yiğide seksen bin ata
 Seksen bin ülkeden gelen berata
 Seksen bin sabana seksen bin çifte
 Seksen bin koşumluk mala da vermem

Köroğlu'm sözünü duyursun size
 Seksen bin ahırdan gelen öküze
 Seksen bin geline seksen bin kıza
 Seksen bin boşanmış dula da vermem

Köroğlu Kır Atı beğenip satın almak isteyenlere, onun değerini soranlara yanıt veriyor. **Kır At değerini** : Kır Atın değerini. **Kıvrımlı koç** : boynuzları kıvrımlı koç. **Hazne** : hazine. **Pul** : eskiden kullanılan, akçeden küçük para. **Berat** : birine bir rütbe ya da ayrıcalık verildiğini gösteren belge. **Çift** : sabanı çeken çift hayvan. **Koşumluk** : araba dolusu.

Kaçma hey Yek Çeşim kaçma
 Kolu bağı al-giderim
 Koç Kır Atı alıp gitme
 Seni bağlar al-giderim

Koyver gelsin Kır Atımı
 Ben bilirim kıymatını
 Alırım senden ahdımı
 Seni bağlar al-giderim

Sen dev olsan güleşirim
 Aslan olsan uğraşırım
 İşte geldim dövüşürüm
 Seni tutar al-giderim

Saçarım çöle kanını
 Alırım tatlı canını
 Sen duymadın mı ünümü
 Şimdi bağlar al-giderim

Köroğlu'yum bu illerde
 Şanım söylenir dillerde
 Geldim sizi bu çöllerde
 Kolu bağı al-giderim

Köroğlu'nun Kır Atı hiçbir şey karşılığında satmayacağını görenler onu çalmanın yollarını ararlar. Türlü düzenlerle yapılan bu hırsızlık olayları anlatılarda geniş yer tutar, şiirlere konu olur. **Yek Çeşim** : yek çeşm, tek göz, Kır Atı çalan kişi. **Kolu bağlı** : kolunu bağlar. **Al-giderim** : alır giderim. **Kıymat** : kıymet, değer. **Ahd** : ant, yemin, oç alma yemini. **Güleşirim** : güreşirim. **Uğraşırım** : savaşırım, başa çıkarım. **İllerde** : topraklarda. **Şanım** : ünüm. **Şanım söylenir dillerde** : ünüm dolaşır dillerde.

Dağların salından süzölüp inen
 Üstü gümüş çullu Kır Atım benim
 Varmış düşmüş bir leke bey eline
 Üstü gümüş çullu Kır Atım benim

Gümüş uyan vurup kişnedem derdim
 Seni bir civana besledem derdim
 Ağalara beylere gösterem derdim
 Üstü gümüş çullu Kır Atım benim

İki selseli var eli körüklü
 Üstüne binenler ejder börüklü
 Son demde de kardeş gibi yürekli
 Üstü gümüş çullu Kır Atım benim

Altıdır yedidir sekizdir yaşı
 Büyüktür gövdesi küçüktür başı
 Şah Hüseyin biner bir de kardaşı
 Üstü gümüş çullu Kır Atım benim

Köroğlu der görebilsem yüzünü
 Makramalar alsam silsem gözünü
 Şam'da oynatmışlar gördüm izini
 Üstü gümüş çullu Kır Atım benim

Kır At gene çalınmış. **Sal** : dağların üstündeki düzlükler. **Çul** : kıldan ya da yünden yapılmış hayvan örtüsü. **Leke** : lekeli, kötü kişi. **Uyan** : gem, yular. **Civan** : yakışıklı genç, güzel. **Besledem** : besleyim. **Gösterem** : göstereyim. **Selsel** : bu sözcüğün anlamı bilinmiyor. **Ejder** : masallarda geçen ejderha, büyük yılan. **Börük** : börk, yeniçeri başlığı. **Dem** : çok kısa zaman. **Şah Hüseyin** : kim olduğu bilinmiyor. **Makrama** : mahrama, bazı bölgelerde kadınların sokğa çıkarken manto üstüne aldıkları işlemeli büyük örtü, büyük mendil.

Yel gibi uçarsın kanat mı taktın
 Hey doruca donlu yaman Kır Atım
 Beni hasretinle nasıl da yaktın
 Hey doruca donlu benli Kır Atım

Kulağın kirişte bekledin yolum
 Şaşırmam ben gayrı sağ ile solum
 Bizi olsa olsa ayırır ölüm
 Hey doruca donlu benli Kır Atım

Bin bir küheylana seni değişmem
 Beni tanımana ben asla şaşmam
 Köroğlu bir daha hileye düşmem
 Hey doruca donlu benli Kır Atım

Kır Atı çalanlar nereye götürürlerse götürsünler, sonunda Köroğlu onu bulur, Çamlıbel'e geri getirir. Kır At da kulağı kirişte Köroğlu'nun gelip kendisini kurtarmasını bekler. **Doru** : kara ile kızıl arası at rengi. **Don** : at rengi. **Kır** : az kara ile karışık beyaz at rengi. **Hasret** : özlem. **Bekledin yolum** : yolumu bekledin. **Sağ ile solum** : sağımı solumu. **Köroğlu bir daha hileye düşmem** : Köroğlu'nu bir daha hileyle aldatamazlar.

Canım Kır At gözüm Kır At
 Kaçıp çekilip gidelim
 Her yanında çifte kanat
 Uçup çekilip gidelim

Budur Kır Atın durağı
 Bilmez yakını ırağı
 Ab-ı Kevserdir sulağı
 İçip çekilip gidelim

Köroğlu söyler ezeli
 Bağlar döküyor gazeli
 Silistreden bir güzeli
 Alıp çekilip gidelim

Keloğlan Silistre Paşası Hasan'ın bacısına vurulmuştur. Paşa Kır Atı getirirse kızı alabileceğini söyler. Keloğlan birtakım düzenlerle Kır Atı kaçırmayı başarır, ama kızı aldıktan sonra onu geri getireceğine Köroğlu'na söz verir. Dügün günü Köroğlu Silistre'ye varır. Atın yanına kimse yaklaşamamıştır. Seyis kılığındaki Köroğlu hayvanı sakinleştirebileceğini söyleyerek Kır Ata biner. Bu şiiri söyleyerek kale duvarlarının üstünden aşp kaçarlarken yolda Kara Vezir'in güzel kızını görünce, onu da Ayvaz'a götürmek üzere, Kır Atın terkisine alır. **Irak** : uzak. **Ab-ı Kevser** : cennetteki Kevser ırmağının suyu, iyi soğuk su. **Sulak** : hayvanların su içtiği yalak. **Ab-ı Kevserdir sulağı** : suyu Kevser ırmağından içer. **Ezel** : önce, eski. **Ezeli** : eskiden beri. **Bağ** : bahçe. **Gazel** : sararmış yaprak.

Davran Kır Atım davran yokuşa davran
Yokuşun başında soyuldu kervan
Düşman karşısında ne yapsın savran

Estir Kır Atım es yâre gidelim
Dost düşman içinde sıla edelim

Kır Atı sorarsan yedidir yaşı
İridir gövdesi ufaktır başı
Dizgini çekende un eder taşı

Estir Kır Atım es yâre gidelim
Dost düşman içinde sıla edelim

Yokuşa yukarı tavşan sekişlim
Bayıra aşağı ceylan büküşlüm
Alnı akıtmalı göğsü gümüşlüm

Estir Kır Atım es yâre gidelim
Dost düşman içinde sıla edelim

Köroğlu'yla Kır At her zaman birlikte savaşmışlar, her yere birlikte gitmişlerdir. Uzaklarda bir kervan soyduktan sonra Çamlıbel'e, sılaya dönüyorlar. Sılada sevgili bekliyor. **Savran** : kervanbaşı. **Estir** : rüzgâr gibi es. **Yâr** : sevgili. **Sıla etmek** : yurduna, kendi topraklarına dönmek. **Çekende** : çekince. **Un eder taşı** : ayaklarının altında taşları una çevirir. **Sekmek** : tek ayak ya da iki ayak bir arada sıçrayarak yürümek. **Tavşan sekişli** : tavşan gibi sekerek yürüyen. **Bükülmek** : yay biçiminde eğilmek. **Bayır** : eğik, eğimli topraklar. **Ceylan büküşlüm** : ceylan gibi yaylanarak yürüyen. **Akıtma** : atların alınlarından burunlarına doğru uzanan beyaz leke.

Üç güzeller indi çaya
 Cemalin benzettim aya
 Keten gömlek memen soya
 Göğsün düğmele düğmele

Çaya indi allı gelin
 Al dudağı ballı gelin
 Keten gömlek dallı gelin
 Göğsün düğmele düğmele

Saçları kat kat örülür
 Al dudağa bal sürülür
 Yel vurunca memen görünür
 Göğsün düğmele düğmele

Köroğlu neden titrersin
 Akıl baştan al gidersin
 Çamlıbel'de seyredersin
 Göğsün düğmele düğmele

Yigitlik türküleri söylemekten aşk türküleri söylemeye pek fırsat bulamayan Köroğlu, arada bir de olsa, güzeller için de sazını eline alır. **Çay** : dereden büyük, ırmaktan küçük akarsu. **İndi çaya** : çayın kıyısına gitti. **Cemal** : yüz güzelliği. **Cemalin** : cemalini, güzel yüzünü. **Soya** : soyuyor, açıkta bırakıyor. **Göğsün** : göğsünü. **Allı** : al-lar giymiş. **Dallı** : çizgili. **Keten gömlek dallı gelin** : çizgili keten gömlek giymiş gelin. **Yel vurunca** : rüzgâr esince. **Al gidersin** : alıp gidersin. **Akıl baştan al gidersin** : insanın aklını başından alıp gidersin. **Seyredersin** : dolaşırsın, gezersin.

Selam verdim selam almaz
 Selamıma salam seni
 Akçasız pulsuz âşıkım
 Nasıl benim kılam seni

Hupluğuna yok bahana
 Gözlerin benzer şahana
 Namın çıkmıştır cihana
 Bilir cümle âlem seni

Nazlım salınır gezersin
 Dertli bağrımı ezersin
 Beyaz kâğıda benzersin
 Yazar m'ola kalem seni

Malım yok ki dökem saçam
 Hazinem yok ağzın açam
 Çarem budur alam kaçam
 Hep yanımda bulam seni

Yeni bahçenin narısın
 Kırmızı gülden arısın
 Koç Köroğlu'nun yarısın
 Böyle misin bilmem seni

Bazı anlatılarda Köroğlu'nun karılarından söz edilir. Ama genelde eski Türk geleneklerine uygun olarak onun çok değer verdiği tek bir kadınla evli olduğu görülür. Öykülerin anlatıldığı yörelere göre kadının adı değişerek Nigâr Hanım, ya da Döne olur. Nigâr Hanım İstanbul Sultanının kızıdır. Döne Bolu Beyinin bazen bacısı, bazen kızı, bazen nişanlısıdır. Aynı şiirin bir anlatıda Nigâr'a, başka bir anlatıda Döne'ye söylendiği olur. Bu şiirde Köroğlu bahçede gezinen, selamını bile almayan zengin kızına sesleniyor. **Selam almaz** : selamımı almaz. **Salam** : salayım. **Salmak** : bırakmak, ivedi göndermek, üstüne yürütmek. **Akça** : eskiden kullanılan, bir paranın üçte biri değerinde olan ufak para. **Pul** : eskiden kullanılan, akçeden küçük para. **Kılam** : kılayım. **Hup** : güzel. **Bahana** : bahane. **Hupluğuna yok bahana** : güzelliğine diyecek yok. **Şahan** : şahin kuşu, doğan, keskin bakışlı bir kuş. **Nam** : ad, ün. **Cihan** : dünya. **Namın çıkmıştır cihana** : adın dünyaya yayılmıştır. **Cümle** : bütün. **Âlem** : dünya, herkes. **Cümle âlem** : dünyadaki herkes. **Yazar m'ola** : yazar mı ola, yazabilir mi, yazsın mı. **Dökem** : dökeyim. **Saçam** : saçıyım. **Ağzın** : ağzını. **Açam** : açayım. **Hazinem yok ağzın açam** : hazinem yok ki kapısını açayım. **Alam** : alayım. **Kaçam** : kaçayım. **Çarem budur alam kaçam** : seni kaçırmaktan başka çarem yok. **Bulam** : bulayım. **Hep yanımda bulam seni** : hep yanımda göreyim seni. **Arı** : temiz, katıksız, günahsız. **Yarısın** : yârisin, sevgilisisin. **Böyle misin bilmem seni** : sence de öyle mi bilmem.

Ala gözlü Nigâr seni
 Çenlibel'e götürürüm
 Alıp Kır Atım terkine
 Dönüp yele götürürüm

Mailem göz ü kaşına
 Düşmezem ter savaşına
 Dönüp dolanam başına
 Tutup dile götürürüm

Tülek terlan korkmaz sardan
 Gönül ayrılmaz Nigâr'dan
 Seni zor ile hünkârdan
 Alıp ele götürürüm

Saymanam hünkârı hanı
 Koşuna vermem amanı
 Meydan içinde al kanı
 Döküp sele götürürüm

Köroğlu gelse damağa
 Dayanamaz sultan ağa
 Kır Atı sürdüm mü dağa
 Çenlibel'e götürürüm

Bu şiirin yer aldığı anlatıda Köroğlu'nun kaçırmaya gittiği Nigâr Hanım İstanbul Sultanının kızıdır. Köroğlu'nun namını duymuş, ona, hanlara şahlara varmak istemediğini belirten, "Gel beni kaçır, kendine yâr eyle," diyen bir mektup göndermiştir. **Ala** : ela. **Çenlibel** : Çamlıbel. **Alıp Kır Atım terkine** : alıp Kır Atımın terkesine. **Dönüp yele** : rüzgâra karşı. **Mail** : eğik, eğilimli. **Ü** : ve. **Düşmezem** : düşmem. **Ter savaşı** : savaşın ilk anları. **Düşmezem ter savaşına** : girdiğim savaş başında bırakmam. **Dönüp dolanam** : dönüp dola-nırim. **Dil** : gönül. **Tutup dile götürürüm** : tutup gönlüme götürürüm. **Tülek** : yırtıcı. **Terlan** : kartal. **Sar** : karga. **Zor ile** : zorla. **El** : yabancı, ülke, yurt. **Saymanam** : saymam, değer vermem. **Koşun** : yan yana dizilmiş asker. **Aman vermek** : acımak, başışlamak. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Sele götürürüm** : sel gibi akıtırım. **Gelse damağa** : naralansa.

Kırat'a çaktırdım bir çift üzengi
 Uca dağ başında tutaram cengi
 Kıram İranlıyı Hindi Frengi
 İstanbul'da kılıç çalam inşallah

Kır Atı besledim düşman kahrinde
 Güzel görmemişem yârin tehrinde
 Cuma günü İstanbul'un şehrinde
 Hünkârı tahtından salam inşallah

Karışmayın Köroğlu'nun işine
 Dav gelem düşmanın elli beşine
 Kuzgun kona yağların leşine
 Saltanat sahibi olam inşallah

İstanbul'a tek başına gelmiş olan Köroğlu, ertesi gün nar bahçesi-ne gezmeye gideceğini söyleyen Nigâr Hanım'la anlaşır. Kızı oradan kapıp kaçıracaktır. Ama her yan asker doludur. Savaşmak gerekecek gibidir. **Üzengiler** : ayakların basılması için eyerden atın iki yanına sarkan altı düz demir halkalar. **Uca** : ücra, çok uçta, uzakta. **Tutaram** : tutarım. **Cenk** : savaş. **Kıram** : kırayım. **Kırmak** : öldürmek. **Hindi** : Hintliyi. **Frengi** : Avrupalıyı. **Çalam** : çalayım. **Kılıç çalam** : savaşıyım. **Kahr** : kahır, derin üzüntü, acı, haksız ezici davranış. **Yâr** : sevgili. **Tehir** : tavır. **Tehrinde** : benzerinde. **Salam** : salayım, ayırayım. **Dav gelmek** : yenmek. **Dav gelem** : dav geleyim, yeneyim. **Kuzgun** : karga türü bir kuş. **Kona** : konsun. **Yağı** : düşman. **Olam** : olayım.

Yüce dağ başından yel eser gibi
 Dar günümde bana yürek Kır Atım
 Bir aylık menzili bir günde geçer
 Köhlan beslemişem gerek Kır Atım

Yolların tozunu göğsü kaldırır
 Muhannet üstünü birden aldırır
 Meydanın içinde düşman saldırır
 Olur hepisine direk Kır Atım

Koç Köroğlu konar olsa yehere
 Yağmayı düşmanı salar kahara
 Tavlada arpasın koymaz sehere
 Dara düştüğümde kömek Kır Atım

Köroğlu nar bahçesine gider, ama Nigâr Hanımın çevredeki askerlerden korkarak Kır Ata binmekten kaçındığını görür. Bunun üzerine bir yola koyuldular mı kimsenin kendilerini yetişemeyeceğini belirtmek için, Köroğlu Kır Atın özelliklerini saymaya başlar. **Dar** : kötü, zor. **Bana yürek** : beni yüreklendiren. **Menzil** : iki yer arasındaki uzaklık. **Köhlan** : küheylan. **Köhlan beslemişem gerek** : ben küheylan beslemiş olmalıyım. **Muhannet** : muhannes, korkak, alçak. **Muhannet üstünü birden aldırır** : alçaklar birden üstüne gelir. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Olur hepisine direk** : hepsine karşı koyar. **Koç** : güçlü, sağlam. **Yeher** : eyer. **Konar olsa yehere** : atın üstüne binse. **Yağı** : düşman. **Kahar** : kahır, derin üzüntü, acı, haksız ezici davranış. **Düşmanı salar kahara** : düşmanı üzüntüye boğar. **Tavla** : at ahır. **Arpasın** : arpasını, yemini. **Koymaz** : bırakmaz. **Seher** : tan ağartısı. **Kömek** : yardım.

Bak şimdi Telli Nigâr'ım
 Geldi delilerim geldi
 Hünkâr kızı güzel yârim
 Geldi delilerim geldi

Düşmana kılıç çekmeğe
 Başları biçip dökmeğe
 Zalimler kaddi bükmeğe
 Geldi delilerim geldi

Kurbanam merdin adına
 Dostunu salar yâdına
 Bugün serger imdadıma
 Geldi delilerim geldi

Elde şeşberi kalkanı
 Yağya vermez amanı
 Öldürmeye ağa hanı
 Geldi delilerim geldi

Yiğidin kesmez kavgası
 Hemişe olur davası
 Köroğlu'nun koç arkası
 Geldi delilerim geldi

Nigâr nar bahçesinde Köroğlu'nun terkisine binince, Kır At rüzgâr gibi uçmaya başlar. Arkalarından kimsenin yetişmesine olanak yoktur, ama bir çimenliğe geldiklerinde, Köroğlu hünkâr kızını biraz dinlendirmek ister. Kendi de başını onun dizine koyup uyuyakalır. Bu arada önce kızın erkek kardeşi Burcu Sultan, az sonra da askerler arkalarından yetişirler. Köroğlu Burcu Sultan'ı yener, ama Nigâr'ın yalvarması üzerine canını bağışlar. Askerlerin geldiğini gören kız Kır Ata binip kaçmayı önerirse de, Köroğlu, "Sen bana yiğitliğimi duyup da gönül verdin, burada dövüşmezsem, Köroğlu olduğum nerden bilinecek," der. Naralanıp kavgaya girer, askerleri darma duman ederken, onun niye İstanbul'dan geri dönmekte geciktiğini merak edip yola düşen koçakları, savaş alanının çevresini sarıverirler. Köroğlu onları görünce keyiflenip bu türküyü söyler. **Telli** : teller takınmış, telli gelin. **Deliler** : delikanlılar, Köroğlu'nun koçakları. **Yâr** : sevgili. **Biçip** : kesip. **Zalimler** : zalimlerin. **Kad** : gövde. **Kaddi** : kaddini. **Kurbanam** : kurbanım. **Mert** : yiğit, sözünün eri. **Kurbanam merdin adına** : yiğitin adına kurban olayım. **Yâd** : anma, anımsama. **Salar yâdına** : anımsar. **Serger** : bölükbaşı. **Şeşber** : altı dilimli topuz. **Yağı** : düşman. **Aman vermek** : acımak, bağışlamak. **Ağa hanı** : ağayı, hanı. **Kesmez** : kesilmez, bitmez. **Hemişe** : her zaman. **Davası** : önemli sorunu, kavgası. **Koç** : güçlü, sağlam, yiğit. **Arkası** : destekçileri.

Siyah kâküller dökülmüş
 Pembe güllere güllere
 Ela gözlerin dikilmiş
 İnce yollara yollara

Beri gel Döne'm dolaşalım
 Çamlıbel'lere bellere

Âşıklara acı Mevla
 Âşıklar güzele müptela
 Ben Mecnun'um sen de Leyla
 Düşüp çöllere çöllere

Beri gel Döne'm dolaşalım
 Çamlıbel'lere bellere

Köroğlu der budur derdim
 Sarardım hazana erdim
 Şu benim garip sevgim
 Düştü dillere dillere

Beri gel Döne'm dolaşalım
 Çamlıbel'lere bellere

Çamlıbel'de Köroğlu ile karısı dillere destan bir sevgi yaşarlar. **Kâkül** : alnın üstüne sarkan kısa kesilmiş saç, perçem. **Pembe güller** : pembe yanaklar. **Beri gel** : yaklaş. **Bel** : iki tepe arasındaki alçak yer. **Mevla** : Tanrı. **Müptela** : bağımlı, düşkün, tutulmuş. **Ben Mecnun'um sen de Leyla** : "Leyla ile Mecnun" adlı aşk öyküsünde Mecnun, Leyla'nın aşkıyla çöllere düşer. **Hazan** : güz, sonbahar.

Canım benden ak göğsünü saklarsın
 Tenhalarda ak gerdanın açarsın
 Canım benden ne kem gördün kaçarsın
 Aman güzel insaf eyle de bana

Aman dilber melek misin nur musun
 Aman dilber cennetteki hur musun
 Söyle bana sonuna dek yâr mısın
 Aman güzel insaf eyle de bana

Köroğlu'dur Çamlıbel'in aslanı
 Şekerle kaymakla besler hep seni
 Senden ister bir pehlivan oğlanı
 Aman güzel insaf eyle de bana

Köroğlu karısının üstüne titremekte, ondan bir oğlan bebek istemektedir. **Gerdanın** : gerdanını. **Kem** : kötü söz, kötülük. **İnsaf eyle** : acı. **De bana** : söyle bana. **Aman güzel insaf eyle de bana** : ne olur güzel acıyıp söyle bana. **Dilber** : güzel. **Melek** : Tanrı ile insanlar arasında aracılık eden tinsel varlık. **Nur** : kutsal ışık, parıltı. **Hur** : huri, cennet kızı. **Dek** : kadar. **Yâr** : sevgili. **Pehlivan** : güçlü, yiğit.

Gam gussa başımdan aştı
Ben tek derde dalan yoktur
Ah çekmekten bağrım pişti
Birce yâda salan yoktur

Nasıl bakam ev eşiğe
Yaralı gönlüm üşüye
Toz bürümüş boş beşiğe
Şirin nenni çalan yoktur

Çenlibel'de kar görünür
Güller bana har görünür
Günüm ah ü zar görünür
Bir derdime kalan yoktur

Tutun mecliste yasımı
Giymişem gam libasımı
Bu felekten kisasımı
Ne zamandır alan yoktur

Sana derim er Köroğlu
Kesersin dağlarda yolu
Bir çare söyle ne olu
Derde çare kılan yoktur

Deliler sana düzülür
Elim elinden üzülür
Bağban ölse bağ bozulur
Ben tek gülü solan yoktur

Çenlibel'i güller bezer
Güller sararsa kim üzer
Her kuş balasıyla gezer
Niye senin balan yoktur

Köroğlu'sun hay salarsan
Muhanetten baş alarsan
Nice kentleri talarsan
Sen tek şehir talan yoktur

Ne dert gelse beni tapar
Sonsuzluk yüreğim çarpar
Yarılğan uçar toz kopar
Görürsen ki kal'an yoktur

Nigârı derde getiren
Cesedin kabre yetiren
Köroğlu namın götüren
Yurdunda son olan yoktur

Köroğlu'nun bir beddua yüzünden, ya da gençliğinde yedi gün yedi gece cenderede kaldığından çocuğu olmamaktadır. Bir gün Çamlıbel'de saz çalıp içki içerlerken, Nigâr Hanım derin bir ah çekip bu şiiri söyler. **Gam** : tasa, kaygı. **Gussa** : kaygı, üzüntü. **Tek** : eşi olmayan. **Ben tek derde dalan yoktur** : benim kadar dertli olan yoktur. **Bağrım pişti** : bağrım yandı. **Birce** : bir tek. **Yâd** : anma, anımsama. **Yâda salan** : anımsayan. **Bakam** : bakayım. **Ev eşiğe** : eve, eşiğe. **Üşüye** : üşüyor. **Toz bürümüş boş beşiğe** : boş beşik tozlanmış. **Şirin nenni çalan yoktur** : tatlı tatlı ninni söyleyen yoktur. **Çenlibel** : Çamlıbel. **Har** : diken. **Ah ü zar** : yanıp yakılma. **Kalan** : ortak olan. **Meclis** : topluluk. **Giymişem** : giymişim. **Libas** : giyecek, giysi. **Felek** : talih. **Kıyas** : ölç. **Olu** : olur. **Çare kılan** : çare bulan. **Deliler** : yiğitler. **Düzülür** : dizilir. **Deliler sana düzülür** : yiğitler karşına dizilir. **Elim elinden üzüdür** : elim elinden dertlenir. **Bağban** : bahçıvan. **Bağ** : bahçe. **Ben tek** : benim gibi. **Bezer** : süsler. **Kim üzer** : kimi üzer. **Bala** : yavru. **Hay salarsan** : korku salarsın. **Muhannet** : kötü kişi. **Alarsan** : alırsın. **Talarsan** : talarsın, yağmalarsın. **Sen tek** : senin gibi. **Tapar** : bulur. **Sonsuzluk** : dölsüzlük. **Çarpar** : çarptırır. **Yarılğan** : tipi, boran. **Görürsen ki** : bakarsın ki. **Kal'an** : kalen, korunağın. **Derde getiren** : derde düşüren. **Cesedin** : cesedini. **Kabre yetiren** : mezara koyan. **Namın götüren** : namını yürüten. **Son olan** : arkada kalan.

Sana sözüm Âşık Cünun
 Gözlerimden yaş iniler
 Bir yiğit oğul ucundan
 Şeş atanda beş iniler

Telli Nigâr melul durur
 El koynunda boyun burur
 Kirpiğin sineye vurur
 Göz okşarsa kaş iniler

Gönlümü namertler yıksa
 Polat kollar kolum sıksa
 Mısırî kılıç kından çıksa
 Leş serilir baş iniler

Coştı deli gönül coştı
 Dalgalar deryalar aştı
 Bir meşeye ki od düştü
 Kuru yanar yaş iniler

Köroğlu'yum sözüm çoktur
 Sözlerim peykândır oktur
 Yiğidin ki sonu yoktur
 Ocak söner taş iniler

Nigâr'ın ağlayarak söylediği şiiri dinlerken Köroğlu'nun da gözlerinden yaş gelir. Onun ağladığını hiç görmemiş olan arkadaşları çevresine toplanırlar. Âşık Cünun'un, derdini kendilerine açmasını isteyen şiirine karşılık Köroğlu bu şiiri söyler. **İniler** : iner. **Ucundan** : yüzünden. **Şeş** : altı. **Atanda** : atarım. **İniler** : gelir. **Şeş atanda beş iniler** : şeş isterim beş gelir, talihim kötü gider. **Telli** : teller takınmış, telli gelin. **Melul** : kederli, usanmış, üzgün. **El** : yabancı. **Boyun burur** : boynunu bükür. **Kirpiğin** : kirpiğini. **Sine** : göğüs. **Sineye vurur** : göğse batırır. **İniler** : inler. **Namert** : korkak, alçak. **Polat** : pulat, çelik gibi sert. **Mısrî kılıç** : Mısır kılıcı. [Köroğlu öyküsündeki destansı öğelerden biri de kılıcdır. Maraş anlatısında Kirmani Kılıç diye anılır, on okka olduğu söylenir. Azeri anlatısında gökten inen yıldırım taşından yapıldığı öykülenir, Mısrî Kılıç diye anılır. Çoğu şiirlerde ise Eğri Kılıç diye geçer.] **Derya** : deniz. **Meşe** : meşelik, orman. **Od** : ateş. **Peykân** : okun ucundaki sivri demir, temeren. **Sonu** : arkası, dölü.

Yüce dağlardan aştım da geldim
 Hayaline tutuştum da geldim
 Serimi sevdana saldım da geldim
 Ayvaz'ım bir danem seni al-giderim

Yüce dağlarda koyun güderim
 Billah kâr etmeden zarar m'ederim
 Ayvaz'ım bir danem nurum
 Ayvaz'ım bir danem seni al-giderim

Ayvaz'ım dükkânda gezer
 Ala gözlerini süzer
 Gelip geçenin bağrın ezer
 Ayvaz'ım bir danem seni al-giderim

Bohçalarım yoktur sana açayım
 Kemhalarım türlü cabım
 Gücüm yetmez alayım kaçayım
 Ayvaz'ım bir danem seni al-giderim

Âşık Cünun Köroğlu'ndaki oğul özlemini öğrenince ona şöyle der :
"Köroğlu, üzülme. Senin bu dünya dediğin benim altımda bir sini gibidir. Şimdi giyerim demir çarıklarımı, alırım telli sazı elime, gezirim. Sana Rüstem gibi bir yiğit, Yusuf gibi bir güzel oğlan bulurum. Derim sana. Gider onu alır getirir, kendine oğul yaparsın." Bu akla uygun bir çözümdü. Sonunda, bazı anlatılara göre Teke-Türkmen ilinde, bazı anlatılara göre ise İstanbul'da, Üsküdar'da bir kasabın benzersiz güzellikte bir oğlu olduğunu öğrenen Köroğlu Kır Ata atlayıp yola düzüldü. Adı Ayvaz olan oğlanı, bazı anlatılarda babasına türlü diller döküp helalleşerek alan Köroğlu, bazı anlatılarda ise onu kandırarak kaçıır. Ayvaz'ı kasap dükkânında ilk gördüğünde söylediği bu şiirin ölçüsü bozuktur. **Rüstem** : Zal oğlu Rüstem, güç simgesidir. **Yusuf** : Yakup Peygamberin oğlu, güzellik simgesidir. **Hayaline** : anlatılanlardan kafamda canlanan görüntüye. **Ser** : baş. **Salmak** : bırakmak, ivedi göndermek, üstüne yürütmek. **Serimi sevdana saldım** : sevgine baş koydum. **Danem** : tanem. **Al-giderim** : alır giderim. **Zarar m'ederim** : zarar mı ederim. **Nur** : kutsal ışık, aydınlık. **Ala** : ela. **Bohçalarım** : armağan olarak verilen içi değerli kumaş, giysi dolu bohçalar. **Kemha** : bir tür ipekli kumaş. **Cab** : sözlüklerde yok, ne anlama geldiği bilinmiyor. Caba [karşılıksız, fazla] sözcüğünden bozma olabilir.

Ben bir Türkmen idim geldim yabandan
 Haberini aldım ben bir çobandan
 Beş yüz koyun verdim aldım babandan
 Alnı top başı tel yeşil ağlama

Vardım gördüm kumru gibi oturur
 Ak eli al kınalara batırır
 Kır At bizim ikimizi götürür
 Başı turna telli Ayvaz ağlama

Geç de gidelim harmana yukarı
 Akar leblerinin balı şekeri
 Çökerse Ayvaz'ın kahrı çökeri
 Alnı top kâküllü yeşil ağlama

Gel Ayvaz'ım bu dağlara gidelim
 Bile ağlayalım bile gülelim
 Fırat nehirinden murat alalım
 Başı telli turnam Ayvaz ağlama

Geç gidelim biz harmandan beriye
 Yüreğimde yağ komayıp eriye
 Şimdi anan baban gelir geriye
 Başı telli turnam Ayvaz ağlama

Bir anlatıya göre Koroğlu koyun alacağını söyleyerek Kasapbaşı ile pazarlık eder, anlaşır, sözleşirler. Götürüp otlakta hayvanları göstermesi için Kasapbaşı onun yanına oğlu Ayvaz'ı katar. Koyunlara bakarlarken Koroğlu bir punduna getirip Ayvaz'ı Kır Atın terkisine çekiverir. Kır At yel olup uçar. Ayvaz ağlamaya başlar. Çamlıbel'e yakın bir pınar başında dinlenirlerken Koroğlu bu şiiri söyler. **Ya-ban** : yabancı topraklar. **Top** : toparlak. **Tel** : kuş teli, tel gibi tüy. **Ye-şil** : yeşil başlı ördek. **Ak eli al kınalara batırır** : kasap dükkânında et kestiği için Ayvaz'ın elleri kanlıdır, kınalı el benzetmesi yapıyor. **Turna telli** : turnanın başındaki tel gibi tüyler. **Leb** : dudak. **Çöker-se Ayvaz'ın kahır çökeri** : beni çökertirse Ayvaz'ın üzüntüsü çökertir. **Kâkül** : alnın üstüne sarkan kısa kesilmiş saç, perçem. **Bile** : birlikte. **Murat almak** : tat almak, isteğine ulaşmak. **Komayıp** : koymayıp, bırakmayıp. **Yüreğimde yağ komayıp eriyi** : yüreğimin yağı eridi.

At beline koç deliler
 Ayvaz'ımı ağırlayın
 Birbirinden hoş deliler
 Han Ayvaz'ı ağırlayın

Ayvaz'ım benzer laçine
 Sunalar hayran saçına
 Vermemem Çin-i Maçin'e
 Ayvaz'ımı ağırlayın

Köroğlu okunu kurmuş
 Sevip sevip terlan vurmuş
 Kır Atın terkinde durmuş
 Han Ayvaz'ı ağırlayın

Koç deliler açın kanat
 Düzeltin meclis toy bu sa't
 Götürün libas kılıç at
 Ayvaz'ımı ağırlayın

Ordu basan kal'a yıkan
 Pençesinde aslan sıkan
 Kaplanlara karşı çıkan
 Han Ayvaz'ı ağırlayın

Atı getirir cevhlana
 Ok atar kötü düşmana
 Nigâr da Ayvaz'a ana
 Ayvaz'ımı ağırlayın

Ha geldi ha gelecekler diye her gün Köroğlu'nun yolunu gözleyen Nigâr Hanım bir tepeden bakarken, karşıdan Kır Atın uçar gibi yaklaştığını, terkisinde de Ayvaz'ın olduğunu görünce hemen koçakların yanına koşarak onlara bu şiiri söyler. **At beline** : at üstünde. **Koç** : koçak, güçlü, sağlam, korkusuz. **Deliler** : delikanlılar, koçaklar. **Han** : bir kağana bağlı ya da bağımsız, ikinci derecede devlet başkanı. **Laçın** : koca kartal. **Suna** : yaban ördeği. **Vermenem** : vermem. **Vermenem Çin-i Maçin'e** : Çin-i Maçin'i verseler değişmem. **Okunu kurmuş** : okunu germiş. **Terlan** : kartal. **Terkinde** : terkisinde. **Açın kanat** : kanatlanın. **Düzeltin meclis** : şölen için bir araya toplanın. **Sa't** : saat. **Toy** : düğün, davul. **Toy bu sa't** : düğün zamanıdır. **Libas** : giyecek, giysi. **Kal'a** : kale. **Pençesinde aslan sıkın** : avucunda aslanı sıkın. **Cevlan** : cevelan, dolaşmak, dönmeye başlamak. **Atı getirir cevlanda** : atı dört bir yana saldırtır.

Üsküdar'dan seni aldım
 Serimi kavgaya saldım
 Çamlıbel'e yakın geldim
 Ayvaz mey doldur mey doldur

Arap at gider eşkine
 Eyle marhamet düşküne
 Çamlıbel'lerin köşküne
 Ayvaz mey doldur mey doldur

Gideyim bundan yoluma
 Sen saldın beni zuluma
 Rahmeyle öksüz kuluna
 Ayvaz mey doldur mey doldur

Giderim benim yolumdur
 Zahmanım benim ilimdir
 Köroğlu senin kulundur
 Ayvaz mey doldur mey doldur

Köroğlu'nun gösterdiği sevgiye bu coşkulu karşılama da eklenince Ayvaz ağlamaktan vazgeçer. Çamlıbel'de bütün koçaklar köşke toplanıp eğlenmeye başlarlar. Köroğlu oğlunun elinden şarap içerken keyfe gelip bu şiiri söyler. **Ser** : baş. **Serimi kavgaya saldım** : kavgaya başımı koydum, ölümü göze aldım. **Mey** : içki, şarap. **Eşkin** : eşkin, atın bir çeşit hızlı yürüyüşü. **Düşkün** : yoksul, dara düşmüş. **Bundan** : buradan. **Zulum** : zulüm, eziyet, sıkıntı. **Rahmeyle** : merhamet et, acı. **Öksüz** : anasız babasız. **Kul** : köle, Tanrı'ya göre insan. **Zahman** : sıla, uzaktaki insana göre doğup büyüdüğü yer. **İl** : ülke, yurt, aşiret, halk.

Seni sevmeyen düşmanlar kör olsun
 Gel Ayvaz'ım dolaşalım dağları
 Biz gidelim engellere yer olsun
 Gel Ayvaz'ım dolaşalım dağları

Alçaklara olur suyun kaçağı
 Biter yücelerde sümbül çiçeği
 Yeşil başlı Emir Sultan köçeği
 Gel Ayvaz'ım dolaşalım dağları

Gele yavrum geç geçenden geçilsin
 Yenice kurulsun meyller içilsin
 Gele yavrum hasta gönlüm açılsın
 Gel Ayvaz'ım dolaşalım dağları

Köroğlu der devlet yoktur başımda
 Huda'm gurbetliğe saldı düşümde
 Ben Ayvaz'ı aldım Kır At peşimde
 Gel Ayvaz'ım dolaşalım dağları

Ayvaz Çamlıbel'deki sevgi ortamında büyümüş, gelişmiş, Köroğlu'nun yiğitleri arasına katılmıştır. Artık dağlarda baba oğul birlikte dolaşmaktadırlar. **Engel** : engel olan, rakip, düşman. **Alçaklar** : alçak yerler. **Biter** : yetişir, topraktan çıkıp büyür. **Yüceler** : yüksek yerler. **Sümbül** : sümbül. **Emir Sultan** : Türbesi Bursa'da olan Buharalı şeyh, 1368-1429 arasında yaşamış. **Köçek** : şeyh müridi. **Yeşil başlı köçek** : yeşil sarıkl Emir Sultan dervishi. **Gele** : gelsin. **Geç geçenden geçilsin** : [yoruma açık şiirsel bir söyleyiş]. **Yenice** : içki sofrası. **Mey** : şarap, içki. **Devlet** : talih, mutluluk. **Huda** : Tanrı. **Huda'm gurbetliğe saldı düşümde** : Tanrı beni daha uyanmadan gurbete yolladı. **Ben Ayvaz'ı aldım Kır At peşimde** : ben Ayvaz'ı kaçırdım Kır Atla birlikte.

Muştuluk olsun dağlara
 Şen olun Ayvaz geliyor
 Selam olsun selvilere
 Şen olun Ayvaz geliyor

Takınır çifte bıçaklar
 Salınır sırma saçaklar
 Yeryüzündeki çiçekler
 Açılın Ayvaz geliyor

Çiğdemin ömrü tez biter
 Alay alay nergis biter
 Karanfil bahçede biter
 Takının Ayvaz geliyor

Param param taşlar olur
 Yardımcısı kuşlar olur
 Dervişler dervişan olur
 Şal geyin Ayvaz geliyor

Köroğlu der hey ağalar
 Çekinir fener maşalalar
 Yol üstündeki kayalar
 Dağılın Ayvaz geliyor

Köroğlu sevgili oğlunu doğaya tanıtıyor. **Muştuluk olsun** : müjdeler olsun. **Selvi** : servi. **Bıçak** : kama. **Sırma** : ince gümüş tel. **Biter** : sona erer. **Biter** : yetişir, topraktan çıkıp büyür. **Takının** : çiçekler takının. **Param param** : param parça. **Derviş** : fakir, tarikat yolunu seçmiş, Tanrı'ya adanmış kimse. **Dervişan** : dervişler. **Geyin** : giyin. **Maşalalar** : meşaleler. **Çekinir fener maşalalar** : gelenin parlaklığı karşısında öbür ışık kaynaklarının çekindiği benzetmesini yapıyor.

Yataktan kalkmış bir aslan
 Gelir horlayı horlayı
 Buluttan çıkmış ay gibi
 Gelir parlayı parlayı

Döne seyreyle Ayvaz'ı
 Sim bilekli o zorbazı
 Cılbatmış Kara Kabtazı
 Gelir gürleyi gürleyi

Şimdi görürsün kendini
 Gülden kırmızı rengini
 Görmedim bunun dengini
 Gelir gürleyi gürleyi

Döne Ayvaz bunun adı
 Geldi bu meydanın tadı
 Köroğlu'nun bir evladı
 Gelir zorlayı zorlayı

Bu şiirde Köroğlu karısı Döne'ye hayran olduğu oğlunu övüyor. **Horlamak** : hor görmek, aşağılamak. **Horlayı horlayı** : horlaya horlaya, hor görerek, gururla. **Parlayı parlayı** : parlaya parlaya, parlayarak. **Sim** : gümüş. **Zorbaz** : güçlü, yapılı, kabadayı. **Cılbatmış** : çıplak bırakmak, soymak. **Kara Kabtaz** : Ayvaz'ın atı. **Gürleyi gürleyi** : gürleye gürleye, gürleyerek. **Dengini** : eşitini, benzerini. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Bir evladı** : tek evladı. **Zorlayı zorlayı** : zorlaya zorlaya, zorlayarak.

Anadan doğunca çok mert olmuşum
Şirin lehçeliyim hoş nişanlıyım
Meydanda düşmana kanlar ağlatan
Bileği kuvvetli gözü kanlıyım

Civanlıkta özüm çöllere saldım
Gam beni çulpadı deryaya daldım
Her yerde namertten kisasım aldım
Mertler arasında adlı sanlıyım

Bir dert bilen yok ki derdim çağlıyam
Dost yoluna ben de kolu bağlıyam
Kürdoğlu'yum Köroğlu'nun oğluyam
Yerimi sorarsan Dağıstanlıyım

Köroğlu önceki şiirinde Ayvaz için “Köroğlu’nun bir evladı” derse de, aslında bilmediği bir oğlu daha vardır. Çok genç yaşta, dağa yeni çıktığı günlerde, Arap Paşanın kızı Mümine Hanımın dille-re destan güzelliğini duyar, onu alıp Çamlıbel’e getirmeye gider. Arap Paşa kızı için geldiğini anladığı genç yiğidi pek beğenir, Mümine Hanımla evlendirir. Kırk gün kırk gece paşanın köşkünde kalırlar. Kırk birinci gün Köroğlu, karısına, “Haydi kalk, Çamlıbel’e gidiyoruz,” deyince; kız “Ben ata toprağından bir yere kımlıdamam, sen gidersen git,” diye direnir. Köroğlu da, Arap Paşa da, ne yaparlarsa yapsınlar, onu bu düşüncesinden vazgeçiremezler. O zaman Köroğlu Mümine Hanıma bir pazibent verir, “Çocuğum oğlan olursa bunu koluna tak, büyüyünce gelip beni bulsun,” der. Çocuk oğlan olur, adını Hasan koyarlar. Öyle yaramaz, ele avuca sığmaz bir oğlandır ki dedesi Arap Paşa ona Kürdoğlu demeye başlar. Büyüyüp babasını aramaya çıkan Hasan dağda kim olduğunu bilmeden Köroğlu’yla çatışır, kılıçla vuruşup yenişemeyince güreşe başlarlar, iki kez Hasan, bir kez Köroğlu üstün gelir. İş dostluğa dönüşüp tanışmaya gelince Hasan bu şiiri söyler. **Mert** : yiğit, sözünün eri. **Şirin** : sevimli, cana yakın, tatlı. **Lehçe** : bir dilin tarihsel, bölgesel nedenlerle ses, yapı, sözdizimi bakımlarından gösterdiği değişmeler. **Şirin lehçeli** : tatlı dilli. **Hoş** : beğenilen, duyguları okşayan. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Kanlar ağlatan** : kan kusturan. **Civanlıkta** : genç yaşta. **Özüm** : özümü, kendimi. **Çöl** : kır, susuz, ıssız geniş kumluk arazi. **Civanlıkta özüm çöllere saldım** : genç yaşta yolumu dağlara, kırlara, çöllere vurdum. **Gam** : tasa, kaygı. **Çulpadı** : sardı, bütünüyle ele geçirdi. **Derya** : deniz. **Namert** : korkak, alçak. **Kısas** : öç. **Adlı sanlı** : ünlü. **Bir dert bilen yok ki derdim çağlıyam** : dertten anlayan yok ki derdimi dökeyim. **Dost yoluna ben de kolu bağlıyam** : ben de dostlar arasına katlayım. **Oğluyam** : oğluyum. **Yerimi sorarsan** : yurdumu sorarsanız.

Başına döndüğüm gül yüzlü oğul
 Köroğlu denilen yiğit benim ben
 Nice muhanneti tahtından salan
 Köroğlu denilen yiğit benim ben

Muhannet olunca meydanımda har
 Zalime yurdunu eylemişim dar
 Söyle Mümine'den bana bir haber
 Köroğlu denilen yiğit benim ben

Bin aferin kaynağına cuşuna
 Yağı düşman gelemiz ki tuşuna
 Köroğlu'yum oğlum dönem başına
 Köroğlu denilen yiğit benim ben

Hasan'ın söylediği şiirin sonunda "Köroğlu'nun oğluyum" sözünü duyunca Köroğlu hemen onun kolunu sıvar, Mümine Hanıma bıraktığı pazıbendi görür. Oğlunu coşkuyla kucaklar, gözlerini öper, sonra kendini ona bu şiirle tanıtır. Böylece Hasan da Çamlıbel'e yerleşir. Nigâr Hanım onu öz oğlu, Ayvaz da ana baba bir kardeşi gibi tutarlar. **Başına döndüğüm** : baba olarak kavuştuğum. **Muhannet** : muhannes, korkak, alçak. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Har** : diken, zayıf, güçsüz, sakat insan. **Yurdunu eylemişim dar** : dünyasını dar etmişim. **Kaynak** : çıkış yeri. **Cuş** : kaynama, coşma. **Yağı** : düşman. **Gelemiz** : dayanamaz. **Tuş** : karşı, ön. **Gelemiz ki tuşuna** : çıkamaz ki karşısına. **Dönem** : döneyim.

Hemen Mevla ile sana dayandım
 Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey
 Yoktur senden gayri kolum kanadım
 Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey

Yüce yüce tepesinden yol aşan
 Gitmez oldu gönlümüzden endişen
 Mürüvetsiz beyden yeğdir dört köşen
 Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey

Hep sınıdım Osmanlı'nın alını
 Bulamadım hergiz gönlüm alanı
 Anıcağız sevdiğimin halini
 Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey

Köroğlu der tepelerden bakarım
 Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
 Bunca yıldır hasretini çekerim
 Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey

Köroğlu'nun yiğitliği, kadınına saygısı, evlat sevgisi, arkadaşlarına bağlılığı, dürüstlüğü, yoksulları, ezilenleri koruyuşu gibi olumlu yanlarından biri de doğayla bütünleşmesidir. Dağları kolu kanadı olarak görür. **Mevla** : Tanrı. **Kal'a** : kale. **Yüce** : yüksek yer. **Endişe** : düşünce, kaygı. **Mürüvvet** : mertlik, insanca davranış. **Yeğ** : daha iyi, üstün. **Dört köşen** : dört bir yanın. **Sınıdım** : denedim. **Al** : hile, tuzak. **Hergiz** : hiçbir zaman, asla. **Gönlüm** : gönlümü. **Gönlüm alanı** : gönlüme göre olanı. **Anıcağız** : anınca, anımsayınca. **Hasret** : özlem.

Pınar başında bulanır
 Sende çok mallar talanır
 İner ovayı dolanır

Dağlar duman oldu
 Çayır çimen oldu
 Ben yâri görmedim
 Halim yaman oldu

Hiç ovaya inmedin mi
 Gam gussadan doymadın mı
 Aşk oduna yanmadın mı

Dağlar duman oldu
 Çayır çimen oldu
 Ben yâri görmedim
 Halim yaman oldu

Yaz görmemiş kışa benzer
 İçmiş de sarhoşa benzer
 Dert görmemiş başa benzer

Dağlar duman oldu
 Çayır çimen oldu
 Ben yâri görmedim
 Halim yaman oldu

Köroğlu serinden geçti
Ayvaz gelip bundan göçtü
Aşkın dolusundan içti

Dağlar duman oldu
Çayır çimen oldu
Ben yârî görmedim
Halim yaman oldu

Talanır : yağma edilir. **Yâr** : sevgili. **Gam** : tasa, kaygı. **Gussa** : kaygı, üzüntü. **Gam gussadan doymadın mı** : üzüntüye, kaygıya doymadın mı. **Od** : ateş. **Ser** : baş. **Bundan** : buradan. **Göçtü** : göç etti, gitti. **Dolu** : içki, şarap, içki doldurulmuş bardak. **Aşkın dolusu** : aşk şarabı.

Mürveti çok Hakk'ın nazargâhısın
 Bizim iller karlı dağlar aşkolsun
 Gerçek erenlerin seyrangâhısın
 Bizim iller Çamlıbel'ler aşkolsun

Çayırlanır çimenlenir göllerin
 Kan bulanık taşkın akar sellerin
 Çoktur senin eğlenecek yerlerin
 Bizim iller Çamlıbel'ler aşkolsun

Yollar keser yavuz kurdun var mıdır
 Beller keser aslan merdin var mıdır
 Çarh elinden hiç bir derdin var mıdır
 Bizim iller Çamlıbel'ler aşkolsun

Bahar olup yeşil yaprak erince
 Coşa gelir gönlüm seni görünce
 Evvel baştan selam olsun varınca
 Bizim iller Çamlıbel'ler aşkolsun

Er değildir seni görüp taşmayan
 Gönül değil bir nefeste coşmayan
 Köroğlu der arap atlar aşmayan
 Bizim iller Çamlıbel'ler aşkolsun

Köroğlu özellikle doğanın sarp çetin bölgelerine, dağlara tepelere vurgundur. Çamlıbel onun yalnız sığınağı değil, içinde yaşamaktan mutluluk duyduğu, doğasının güzelliğine bakarken coştığı yerdir. **Mürvet** : mertlik, insanca davranış. **Hakk** : Tanrı. **Nazargâh** : güzel görünümlü yer, bakmaya doyulamayan yer. **Mürveti çok Hakk'ın nazargâhısın** : başışı çok Tanrı'nın bakmaya doyulamayan bir yerisin. **İl** : ülke, yurt. **Aşkolsun** : aferin anlamına değerlendirme ünlemi, dervişlerin selamlama sözü. **Erenler** : gerçeğin gizine ermiş evliyalar. **Seyrangâh** : gezinti yeri. **Kan bulanık** : kanla bulanmış. **Sel** : taşkın su. **Eğlenmek** : durmak, oylanmak, zaman geçirmek. **Yollar keser** : yol kesen. **Yavuz** : çok sert, yaman. **Bel** : iki dağın arasındaki alçak yer, geçit. **Beller keser** : geçitlerde soygun yapan. **Mert** : yiğit, sözünün eri. **Çarh** : gök, çark, felek, talih. **Yaprak erince** : yapraklar çıkınca. **Coşa gelir** : coşar. **Evvel baştan** : daha baştan. **Varınca** : karşılaşıncı. **Er** : erkek, yiğit. **Taşmayan** : taşkınlık etme özlemi duymayan. **Aşmak** : üstünden geçmek. **Arap atlar aşmayan** : arap atlarının aşmadığı.

Iraktan özendim geldim
 Çevre yanın meşe dağlar
 Ayvaz'ım almaya geldim
 Laleli sünbüllü dağlar

Gitmez karşımda durursun
 Elimde külli varımsın
 Ensemde kafadarımsın
 İş düşücek başa dağlar

Özengimi gerdim durdum
 Beyler mürvetsiz buldum
 Ben sana arkamı verdim
 Neyler bana paşa dağlar

İli başlamış göçmeye
 Ter mahbupların koçmaya
 Badeler koyup içmeye
 Vardır sende köşe dağlar

Köroğlu Ayvaz'ı sever
 Tütünü göklere ağız
 Yazın yeşil kemha geyer
 Kışın ak sadeli dağlar

Köroğlu anlatılarında çok işlenen bir konu da, çeşitli nedenlerle Ayvaz'ın Çamlıbel'den uzaklaşması, Köroğlu'nun onu aramaya ya da kurtarmaya gitmesidir. Dağların coşkusuyla yazılmış bu şiir de öyle bir öyküden. **Irak** : uzak. **Çevre yanın** : her yanın. **Meşe** : meşelik, orman. **Ayvaz'ım** : Ayvaz'ımı. **Külli** : hep, bütün. **Külli varım-sın** : bütün varlığımsın. **Ensemde** : arkamda. **Kafadar** : kafa dengi, kafası kafasına uyan arkadaş. **İş düşücek başa** : iş başa düşünce. **Özengi** : üzengi, ayakların basılması için eyerden atın iki yanına sarkan altı düz demir halkalar. **Beyler** : beyleri. **Mürvetsiz** : mertlikten, insanca davranışlardan uzak. **Ben sana arkamı verdim** : ben arkamı sana dayadım. **N'eyler** : ne eyler. **N'eyler bana paşa** : paşa bana ne yapabilir. **İl** : aşiret, halk. **Ter** : taze, genç. **Mahbup** : sevgili. **Koçmaya** : sarılmaya, kucaklamaya. **Ter mahbupların koçmaya** : genç sevgililerini kucaklamaya. **Bade** : şarap. **Vardır sende köşe** : senin köşelerin vardır. **Tütün** : duman. **Ağar** : yükselir. **Tütün-nü göklere ağar** : [içinin yanmasından çıkan] dumanı göklere yükselir. **Kemha** : bir tür ipekli kumaş. **Geyer** : giyer. **Sade** : yalın, gösterişsiz [giysi]. **Yazın yeşil kemha geyer / Kışın ak sadeli dağlar** : yazın yeşil ipekli giyen, kışın süssüz beyazlara bürünen dağlar.

Eğer kendilerde erlik var ise
 Gelsin döğüşelim Bolu Beyleri
 Kanından susayıp candan geçerse
 Gelsin döğüşelim Bolu Beyleri

Atına binende eyledi dizgin
 Alayları çatıp eyledi bozgun
 Leşine kondurmak isterse kuzgun
 Gelsin döğüşelim Bolu Beyleri

Koç yiğitleri aldım da yanıma
 Keskin kılıcımı çaldım belime
 Serimden geçmişim bakmam ölüme
 Gelsin döğüşelim Bolu Beyleri

Karşımda durana kalmaz kararım
 Doğrulup gelene yoktur zararım
 Ya şehitlik ya gazilik dilerim
 Gelsin döğüşelim Bolu Beyleri

Ala sadağımı sundum özüme
 Hezaren kalkanım aldım dizime
 Köroğlu der kan göründü gözüme
 Gelsin döğüşelim Bolu Beyleri

Köroğlu'nun dağa çıkma nedeni öncelikle babasının gözlerine mil çektiren Bolu Beyinden öç almaktır. Ama sonunda bütün zenginlere düşman, yoksullara dost bir eşkiyaya, bir halk kahramanına dönüşür. Gene de Köroğlu bir öcün biriktirdiği kinle çok acımasız, kana susamış bir savaşçıdır. Şiirlerinde savaşı öven, benimsenmesi olanaksız acı sözler eder. **Kendilerde** : kendilerinde. **Erlik** : erkeklik, yiğitlik. **Döğüşelim** : dövüşelim. **Kanından susayıp** : kendi kanına susayıp. **Candan geçerse** : canından geçerse. **Binende** : binince. **Eyledi dizgin** : dizginlere asıldı. **Alayları çatıp** : alaylarla çarpışıp. **Eyledi bozgun** : bozguna uğrattı. **Kuzgun** : leş kargası. **Çaldım belime** : astım belime. **Ser** : baş. **Serimden geçmişim** : başımın gitmesini göze almışım. **Bakmam ölüme** : ölüme aldırmam. **Karşımda durana kalmaz kararım** : karşımdan kaçmayana öfke duymam. **Doğrulup gelene yoktur zararım** : doğrulup gelene zarar vermem. **Şehitlik** : savaşta ölmek. **Gazilik** : savaşta yaralanmak. **Ala** : al. **Sadak** : okluk. **Özüme** : kendime. **Hezaren** : bir tür bambudan yapılmış kalkan. **Hezaren kalkanım aldım dizime** : hezaren kalkanımı aldım kucağıma.

Gelin hey ağalar çekin kılıcı
 Arap atla koç yiğidin günüdür
 Göğüs verip arka verip nal atan
 Sırma çullu küheylanlar günüdür

Cenk kurulup cıda oklar atanda
 İki leşker birbirine katanda
 Kötülerin yakasından tutanda
 Yılan dilli dal hançerin günüdür

Gelin hey ağalar vurup geçelim
 Koç yiğide kanlı gömlek biçelim
 İki saat al kızıl kan içelim
 Bunda koç yiğidin şanı günüdür

Hay n'olanda Koç Köroğlu n'olanda
 Ara yerde kurt koyuna dalanda
 At vurulup yiğit yaya kalanda
 Teke şekli Şam kılıcın günüdür

Arap atla : arap atıyla, arap atlarıyla. **Koç yiğitin** : güçlü yiğitin, güçlü yiğitlerin. **Göğüs verip** : önden gelip. **Arka verip** : arkasını dönüp. **Nal atmak** : atın koşarken ya da savaşırken yere basışındaki şiddetten nalının fırlaması. **Sırma** : ince gümüş tel. **Çul** : kıldan ya da yünden yapılmış at örtüsü. **Küheylan** : soylu arap atı. **Cenk** : savaş. **Cenk kurulup** : savaş başlayıp. **Cıda** : savaş kargısı. **Atanda** : atıldığında. **Leşker** : asker. **Katanda** : katıldığında. **Birbirine katanda** : birbirine girdiğinde. **Tutanda** : tutulduğunda. **Dal hançer** : kınından çekilmiş hançer. **Koç yiğide kanlı gömlek biçelim** : güçlü yiğitlerin gömlekleri düşman kanına bulansın. **Bunda** : bugün. **Şan** : ün, san. **N'olanda** : ne olanda, ne olaydı. **Dalanda** : daldığında. **Kalanda** : kaldığında. **Teke şekli Şam kılıcı** : bir çeşit kıvrık kılıç.

Tan yeri atanda şafak sökende
 Düşmanın üstüne hörelenmeli
 Düşman kalkan alıp kılıç çekende
 Yiğit on beş yerden yaralanmalı

Haber aldım ihvanından kulundan
 Doyuk olduk akçasından pulundan
 Hey ağalar akan kanın alından
 Altımızda Kır At kınalanmalı

Köroğlu'm der mirza gele han gele
 Ben isterim günde yüz tufan gele
 Derelerden oluk oluk kan gele
 Sele düşüp gövde kürelenmeli

Tan yeri atanda şafak sökende : alaca karanlık olup ortalık aydınlanmaya başladığında. **Hörelenmek** : saldırmak. **Kalkan alıp kılıç çekende** : kalkanlarını alıp kılıçlarını çektiklerinde. **İhvan** : candan dostlar. **Kul** : köle, Tanrı'ya göre insan. **Haber aldım ihvanından kulundan** : dostlardan, insanlardan öğreneceğimi öğrendim. **Doyuk olduk** : doyduk. **Akça** : eskiden kullanılan, bir paranın üçte biri değerinde olan ufak para. **Pul** : eskiden kullanılan, akçeden küçük para. **Doyuk olduk akçasından pulundan** : parasına puluna doyduk. **Akan kanın alından** : akan kanın kırmızı renginden. **Kına** : eskiden kadınların parmaklarını, saçlarını kırmızısmsı bir renge boyamak için kullandıkları kına ağacı yaprağı tozu. **Mirza** : ağa, bey. **Gele** : gelsin. **Han** : şah, padişah. **Tufan** : şiddetli yağmur, fırtına, felaket. **Dere** : birçoğu yazları kuruyan küçük çay. **Kan gele** : kan aksın. **Sel** : coşkun su. **Kürelenmeli** : yuvarlanmalı.

Ay yansın ağalar güneş tutulsun
 Parladı parladı çalın kılını
 Oklar gıcırdasın ayyuka çıksın
 Mevla'nın aşkına basın kılını

Durmayın orada kargı kucakta
 Dolansın yiğitler köşe bucakta
 Bir savaş edelim kelle kucakta
 Şehitler aşkına çalın kılını

Koç yiğitler melemeli dev gibi
 Düşman kanı devrilmeli dağ gibi
 Dest vurup avını almış bey gibi
 Haykırı haykırı çalın kılını

Koç yiğitler bu kış burda kışlasın
 Yılan dilli eğri hançer işlesin
 Kâfir düşman el'amana başlasın
 Kaçanı göndermen basın kılını

Koç yiğitler düğün bayram eylesin
 Küheylan kişnesin aygır oynasın
 Kazanlarda adam kanı kaynasın
 Esir etmek yok ha çalın kılını

Yürü yiğit beyler namımız kalsın
 Kelle getirenler bahşişin alsın
 Öldürün atların hep yayan kalsın
 Yaya kalana da çalın kılını

Koç Köroğlu girdi meydan almaya
Nara vurup düşmanına dalmaya
Yemin ettim yedi derya dolmaya
Doldurun denizi basın kılıncı

Köroğlu'nun bu şiiri savaşta acımasızlığın, kana susamışlığın benzeri az bulunur bir örneği. Üstelik de kanlarıyla denizlerin doldurulacağı kişiler başka bir ülkeden gelen düşmanlar değil. Bir halk kahramanına böyle şiirler yakıştırılması öykülerin anlatıldığı dönemlerde dinleyenlerin baskılar karşısında büyük bir öfke içinde olduklarını gösteriyor. Yoksa kimse bu tür şiirler dinlemek istemez, kimse de onları çalıp söylemezdi. **Parladı parladı** : parlata parlata. **Çalın kılıncı** : vurun kılıcı. **Gıcırdamak** : sert şeylerin birbirine sürtünmesinden çıkan ses. **Ayyuka çıksın** : göklere yükselsin. **Mevla** : Tanrı. **Basın kılıncı** : vurun kılıcı. **Dolansın** : dolaşsın. **Savaş edelim** : savaşalım. **Kelle kucakta** : kelle koltukta. **Şehitler** : savaşta ölenler. **Koç** : güçlü, sağlam. **Melemek** : bağırmak, haykırmak, kükmek. **Dev gibi** : devler gibi. **Devrilmeli** : akmalı. **Dest** : el. **Dest vurup avını almış** : avını yakalamış. **Haykırı haykırı** : haykıra haykıra, naralar atarak. **Kışlamak** : bir yerde kışı geçirmek. **Yılan dilli eğri hançer** : yılan dili gibi ucu çatal, eğri hançer. **Kâfir** : Tanrı'yı yadsıyan. **El'aman** : yalvarma. **Göndermen** : göndermeyin, bırakmayın. **Eylesin** : eylesinler, etsinler. **Küheylan** : soylu arap atı. **Aygır** : erkek at. **Adam kanı** : insan kanı. **Esir etmek** : esir almak. **Yürü** : yürüyün, ileri atılın. **Nam** : ad, ün. **Kelle** : kafa. **Öldürün atların** : atlarını öldürün. **Hep yayan kalsın** : hepsi yayan kalsınlar. **Yaya kalana da** : yayan kalanlara da. **Meydan almak** : savaş girmek. **Nara vurup** : nara atıp, naralanıp. **Dalmaya** : saldırmaya. **Derya** : deniz. **Yemin ettim yedi derya dolmaya** : yedi denizi doldurmaya yemin ettim.

İki koçak bir araya gelende
Görelim ne işler meydana içinde
Kesilir kelleler boşanır kanlar
Yeğîn olur leşker meydan içinde

Oklar uçup gider şahanlar gibi
Mert de aşîp gider aslanlar gibi
Kılıçlar oynasır celanlar gibi
Kesilir ne başlar meydan içinde

Yiğitler çağrışır yaman gün olur
Allah Allah derler yüksek ün olur
Cerha cerha döğüşecek hun olur
Hasmın arar koçlar meydan içinde

Köroğlu'yum methim merde yiğide
Koç yiğit değışmez cengi düğüne
Sere serpe gider düşman önüne
Ölümü karşılar meydan içinde

Koçak : yiğit, korkusuz kişi. **Gelende** : gelince. **Ne İşler** : neler olur, neler yaparlar. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Kelle** : kafa. **Yeğîn** : üstün, güçlü. **Leşker** : asker. **Şahan** : şahin. **Mert** : yiğit, sözünün eri. **Mert de aşîp gider aslanlar gibi** : yiğitler engelleri aşîp gider aslanlar gibi. **Celanlar** : ceylanlar. **Kesilir ne başlar meydan içinde** : savaş alanında ne başlar kesilir. **Çağrışır** : naralanır. **Ün** : ses. **Yüksek ün olur** : ses göklere yükselir. **Cerha** : yara. **Hun** : kan. **Cerha cerha döğüşecek hun olur** : yara bere içinde dövüştüğçe her yanı kan olur. **Hasmın** : hasmını, düşmanını. **Methim** : övgüm. **Koç** : güçlü, sağlam. **Cenk** : savaş. **Sere serpe** : serbestçe, sakınmasız. **Düşman önüne** : düşmanın karşısına. **Ölümü karşılar meydan içinde** : ölüme karşı çıkar savaş alanında.

İki koçak bir meydana gelince
Yiğit derler arap atı koşana
Çarhacılar birbirini bulunca
Yeğın atlar da yer bulmaz kaşana

Yeğın atlar dorusundan kırından
Şahbazların yahşisinden yeğinden
Koç yiğitler izin ister beyinden
Düşmanına boz kurt gibi boşana

Koç yiğit cıdasın kendi götürür
Kimini vurur kimisin yatırır
Kelle keser aktarmasın götürür
Hayın derler ol mahalde şaşana

Köroğlu der ulu divan kurulsun
Çekilsin sancaklar tuğlar yürüsün
Koç yiğidin bunda adı sorulsun
Buna döğüş derler bey ne paşa ne

Koçak : yiğit, korkusuz kişi. **Arap atı koşana** : arap atına binene. **Çarhacılar** : öncü savaşçılar. **Birbirini bulunca** : karşı karşıya gelince. **Yeğın** : üstün. **Yeğın atlar** : üstün, çevik, hareketli atlar. **Kaşanmak** : atın işemesi. **Kaşana** : işeyecek. **Doru** : kara ile kıvırl arası at rengi. **Kır** : az kara ile karışık beyaz at rengi. **Şahbaz** : yiğit, güzel erkek. **Yahşi** : iyi, güzel. **Yeğın** : yeğinininden. **Boşanmak** : saldırmak. **Boşana** : boşanmak için, saldırmak için. **Koç** : güçlü, sağlam. **Cıda** : kargı. **Götürür** : taşır. **Vurur** : yaralar. **Kimisin** : kimisini. **Yatırır** : öldürür. **Kelle** : baş. **Aktarmak** : yere sermek, devirmek, yenmek. **Aktarmasın** : aktarmasını. **Aktarmasın götürür** : devirdiğini alıp götürür, öbür dünyaya yollar. **Hayın** : hain. **Ol** : o. **Mahal** : yer, savaşı alanı. **Şaşana** : yoldan dönene, savaştan vazgeçene. **Ulu divan kurulsun** : büyük savaş açılış. **Çekilsin sancaklar** : sancaklar açılış. **Tuğlar yürüsün** : tuğlar taşınısın. **Bunda** : burada. **Döğüş** : dövüş, savaş. **Bey ne paşa ne** : beylik paşalık ne imiş.

Yürün aslanlarım savaş edelim
 Buna kavga derler bey ne paşa ne
 Haykırıp haykırıp kelle keselim
 Seyreleyin el ayağı şaşana

Yürün beyler cenge harbi çalınır
 Eyi kötü bu meydanda bilinir
 Kılıç değer adam iki bölünür
 Nusret bizim beyler neci paşa ne

Gürzün kösteğini kola takmalı
 Arap atı sağa sola yıkmalı
 Kargılar mızraklar birden kalkmalı
 Fırsat vermen arap atlar kaşana

Köroğlu der durman edek cengimiz
 Bunda belli olsun yiğit hangimiz
 Üç saat sürmeli burda hengimiz
 Tarih yazın şu dağlara nişane

Köroğlu bütün bu kan dökmeye çağıran, acımasız şiirleri, kavga-ya girmeden önce koçaklarını savaş havasına sokmak için söylüyor olsa gerek. Bunlar insanoğlunun doğal duyguları diye değerlendirilemez. **Yürün** : yürüyün. **Bey ne paşa ne** : beylik pašalık ne imiş. **Haykırıp** : naralanıp. **Kelle** : kafa. **Seyreleyin** : seyreyleyin. **El ayağı şaşana** : elini ayağını şaşıranı. **Cenk** : savaş. **Harbi** : savaş davulu. **Eyi** : iyi. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Bilinir** : belli olur. **İki bölünür** : ikiye bölünür. **Nusret** : yengi, zafer. **Neci** : ne iş yapar, neye yarar. **Gürz** : uzun saplı topuz. **Gürzün kösteği** : gürzün zinciri. **Sağa sola yıkmalı** : sağa sola saldırtmalı. **Vermen** : vermenin. **Kaşanmak** : atın işemesi. **Arap atlar kaşana** : arap atların işemesine. **Durman** : durmayın. **Edek** : edelim. **Bunda** : burada. **Heng** : aheng, eğlence. **Nişane** : bir iz olarak, bir anı olarak.

Ben bir Köroğlu'yum dağda gezerim
Esen rüzgârlardan hile sezerim
Demir külünk ile başın ezerim
Kervanı görünce kızar tozarım

Tokat kervanından aldım bakırı
İncitmeyin fukarayı fakiri
Tuna seli gibi boz ırakıyı

İçin beyler için kervan gelince
İçin efeler için ta gün doğunca

Yokuşa çıkarken keklik sekişli
İnişe inerken tavşan büküşlü
Düşmanı görünce kuzgun bakışlı

Yetişin yetişin kervan gelince
Yetişin yetişin ta gün doğunca

Uzmanlar, ağızdan derlenen bu türkünün, birkaç türkünün karışımı olduğunu belirtiyorlar. Ozanların dilinde şiirlerin nasıl bozulduğunu gösteren çok iyi bir örnek. **Külünk** : büyük kazma, gürz. **Başın** : başını. **Tozmak** : dört bir yana saldırmak. **Tokat kervanından aldım bakırı** : eskiden kervanlar Tokat'taki bir işletmeden aldıkları bakırı yurdun başka bölgelerine taşırlardı. **Fukara** : fakirler, yoksullar. **Fakir** : yoksul. **Tuna seli** : Tuna ırmağı. **Boz** : açık toprak rengi. **Irakı** : rakı. **Tuna seli gibi boz ırakıyı** : Tuna ırmağı gibi boz bulanık rakıyı. **Gelince** : gelinceye kadar. **Efe** : ağabey, yiğit. **Doğunca** : doğuncaya kadar. **Yokuşa çıkarken** : yokuş çıkarken. **Sekmek** : tek ayak ya da iki ayak bir arada sıçrayarak yürümek. **Keklik sekişli** : keklik gibi sekerek yürüyen. **İnişe inerken** : yokuş aşağı inerken. **Bükülmek** : yay biçiminde eğilmek. **Tavşan büküşlü** : tavşan gibi yaylanarak yürüyen. **Kuzgun** : bir karga türü.

Benden selam olsun Bolu Beyine
Benim ile uğraşmağa dev gerek
Ünvan para etmez harp meydanında
Doğrar eğri kılıç bilek zor gerek

Ayvaz oğlum sabah gör olur neler
Yiğitler meydanda koç gibi meler
Yere düşer karpuz gibi kelleler
Salavat çekmeye çetin dil gerek

Alçaklarda olur atından inme
Ergeç yiğitsen sözünden de dönme
Çokluk para etmez mala güvenme
Kurnaz adam iflah olmaz bön gerek

Koç Köroğlu'm öğüdünden yorulmaz
Kesilen kelleden hesap sorulmaz
Boş laf atmayınan meydan alınmaz
Er yiğit er meydanında er gerek

Ayvaz nasıl olmuşsa Bolu Beyine tutsak düşmüştür. Köroğlu bu şirinde hem kendisiyle uğraşan Bolu Beyine meydan okuyor, hem de Ayvaz'a dağlardan alçaklara indiğinde, kentlerde dolaştığında nelerle dikkat etmesi gerektiği konusunda öğütler veriyor. **Benim ile uğraşmağa dev gerek** : benim ile başa çıkmak için dev olmak gerekir. **Ünvan** : unvan, san, beylik paşalık. **Bilek zor gerek** : güçlü bilek gerekir. **Gör olur neler** : gör bak neler olacak. **Meler** : bağırır, naranır. **Kelle** : baş. **Salâvat** : Muhammet Peygambere dua. **Çetin dil gerek** : korkudan tutulmayacak dil gerekir. **Alçaklarda** : düz topraklarda, dağlık olmayan yerlerde. **Alçaklarda olur atından inme** : aşağılarda sakın atından inme. **Ergeç** : erkek deve, teke. **Ergeç yiğitsen sözünden de dönme** : erkek yiğitsen verdiğin sözden de dönme. **Çokluk** : çoğu zaman. **Kurnaz** : amacına ulaşmak için başkalarını kandıran. **İflah olmaz** : mutlu olmaz, rahata ermez. **Bön** : saf, gönlü arı, içi temiz. **Bön gerek** : içi temiz olmak gerekir. **Koç** : güçlü, sağlam. **Öğüdünden yorulmaz** : öğüt vermekten yorulmaz. **Atmayınan** : atmakla. **Boş laf atmayınan** : palavra atmakla. **Meydan alınmaz** : savaş kazanılmaz. **Er** : erkek, yiğit, korkusuz. **Er meydanı** : savaş alanı, kavga alanı. **Dev gerek** : devleşmesi gerekir. **Er yiğit er meydanında dev gerek** : gerçek yiğitin savaş alanında devleşmesi gerekir.

Benden selam eylen Bolu Beyine
 Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi
 Muhabbeti düştü gönlüm evine
 Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi

Eyerleyip Kır Atıma binmeden
 Alayları bölük bölük bölmeden
 Bolu şehri ateşlere yanmadan
 Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi

Şimdi Kır Atıma biner aşarım
 Karadeniz gibi kaynar coşarım
 Sinesine eğri kılıç döşerim
 Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi

Gürzün kösteğini kola takmadan
 Koç Kır Atı sağa sola yıkmadan
 Bolu şehrin ateşlere yakmadan
 Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi

Ben de Köroğlu'yum yolum salasın
 Koç yiğide arz ettirem sılasın
 Depretmeden demir yayın cıdasın
 Oğlum Ayvaz seni göresim geldi

Köroğlu bir yandan Bolu Beyinin elindeki Ayvaz'ı kurtarmak için çareler arayıp hazırlık yaparken, bir yandan da gözdağı vererek sanki Bolu kentine yalın kılıç saldıracakmış gibi bir hava yaratıyor. Aslında kente bir hileyle girmeyi tasarlamaktadır. **Eylen** : eyleyin, söyleyin. **Göresim geldi** : göreceğim geldi. **Muhabbeti** : sevgisi, dostluğu. **Gönlüm evine** : gönlümün içine, gönlüme. **Alay** : üç tabur asker, çok sayıda asker. **Bölük bölük** : parça parça. **Alayları bölük bölük bölmeden** : askerleri darma duman etmeden. **Bolu şehri ateşlere yanmadan** : Bolu kenti alev alev yanmadan. **Aşarım** : [dağları, yolları] aşarım. **Sine** : göğüs. **Döşemek** : yerleştirmek. **Sinesine eğri kılıç döşerim** : [Bolu Beyinin] göğsüne eğri kılıcı saplarım. **Gürz** : uzun saplı topuz. **Köstek** : zincir. **Kır Atı sağa sola yıkmadan** : Kır Atı sağa sola çevirmeden, saldırtmadan. **Bolu şehrin ateşlere yakmadan** : Bolu kentini ateşe verip yakmadan. **Yolum salasın** : yoluma çık. **Arz ettirem** : göstereyim. **Koç** : güçlü, sağlam. **Koç yiğide arz ettirem silasın** : Koç yiğide silasını göstereyim. **Depretmek** : kımıldatmak, sarsmak, harekete geçirmek. **Cıda** : kargı. **Depretmeden demir yayın cıdasın** : demirini yayını kargısını harekete geçirmeden.

Yüce dağlar başında
 Kar bir yana kış bir yana
 Depreşir ağzım içinde
 Dil bir yana diş bir yana

Bahar olur sular coşar
 Yüce dağlardan yol aşar
 Bir gün olur ayrı düşer
 Leş bir yana baş bir yana

N'idelim beyler n'idelim
 Baş kesip kanlar dökelim
 Ayvaz'a imdat gidelim
 Üç bir yana beş bir yana

Bire beyler bire paşalar
 Karlı karlı dağlar aşar
 Bir gün ola ayrı düşer
 Kış bir yana baş bir yana

N'oldu hey sevdiğim n'oldu
 Dereler kan ile doldu
 Gördün hasmın yeğîn oldu
 Kaç bir yana eş bir yana

Kocadım belim büküldü
 Tütünüm arşa dikildi
 Gözümden dolu döküldü
 Kan bir yana yaş bir yana

N'oldu Koç Köroğlu n'oldu
Ahd-ı peymaneler doldu
Gördün düşman geldi zorlu
Vur bir yana kaç bir yana

Köroğlu koçaklarına gidip Ayvaz'ı kurtarmayı öneriyor. **Depreşir** : kımıldar. **Yüce dağlardan yol aşar** : yollar yüce dağları aşar. **Leş** : ölü vücut. **N'idelim** : ne edelim, ne yapalım. **İmdat gitmek** : imdadına gitmek, kurtarmaya gitmek. **Üç bir yana beş bir yana** : üçümüz bir yana beşimiz bir yana. **Bire** : bre. **Aşa** : aşar. **Ola** : olur. **Düşe** : düşer. **Kıç** : bacak. **N'oldu** : ne oldu. **Dere** : birçoğu yazları kuru-yan küçük çay. **Gördün** : baktın. **Hasmın** : düşmanın. **Yeğîn** : üstün. **Eşmek** : at sürmek. **Eş** : atını sür, sıvış. **Kocadım** : yaşlandım. **Tütünü** : dumanım. **Arş** : göğün en yüksek katı. **Dikildi** : yükseldi. **Tütünü** **arşa dikildi** : içimin yanmasından çıkan duman göklerle yükseldi. **Dolu** : su, yaş. **Ahd** : ant, yemin, öc alma yemini. **Peymane** : büyük bardak. **Ahd-ı peyman** : öc bardağı. **Zorlu** : güçlü, çetin. **Vur bir yana kaç bir yana** : bir yandan vur bir yandan kaç.

Ayvaz benim senden yana
 Kurban olam şirin cana
 Sağda duran Köse Kenan
 Vur diyende vurmaz mısın
 Kır diyende kırmaz mısın

Ayvaz'ın kolları bağlı
 Ciğerciğim oda dağlı
 Sol taraftan Demircioğlu
 Vur diyende vurmaz mısın
 Kır diyende kırmaz mısın

Köroğlu'm söylüyor zatı
 Ülkelerde vardır methi
 Acemoğlu sür kır atı
 Sür diyende sürmez misin
 Vur diyende vurmaz mısın
 Kır diyende kırmaz mısın

Köroğlu, yanında koçaklarıyla, Ayvaz'ı kurtarmaya gidiyor. **Ayvaz benim senden yana** : Ayvaz geliyorum senin yanına. **Olam** : olayım. **Şirin** : sevimli, cana yakın, tatlı. **Can** : kişi. **Köse Kenan** : Köroğlu'nun koçaklarından. **Diyende** : deyincede. **Od** : ateş. **Dağlamak** : kızgın demirle damga vurmak. **Ciğerciğim oda dağlı** : ateş ciğerimi yakıyor. **Demircioğlu** : Köroğlu'nun koçaklarından. **Zatı** : kendisi. **Methi** : övgüsü. **Ülkelerde vardır methi** : övgüsü ülkelere yayılmıştır. **Acemoğlu** : Köroğlu'nun koçaklarından.

Bir yiğit benim diyende
Kaynayıp da coşmamalı
İşin icrasın bilmeyen
Hiç haddinden şaşmamalı

Kalmadı beyler malımdan
Kimse bilmez ahvalımdan
Güzelleri illerinden
Almayınca gelmemeli

Köroğlu der koç yiğitler
Hazırlansın arap atlar
Sandığa giren yiğitler
Bu sandıktan çıkmamalı

Köroğlu bu şiirinde arkadaşlarına yiğitlikle her işin başarılamayacağına söylüyor. Birtakım hileler düşünmek, kafa kullanmak da gereklidir. Bolu kentine bir kervanın sandıkları içinde girecek, sırası gelince ortaya çıkıp bir baskınla Ayvaz'ı kurtaracaklardır. **Benim demek** : güçlü, yetenekli olduğuna inanmak, kendine güvenmek. **Diyende** : dediğinde. **İcra** : yapma, bir işi yürütme. **İcrasın** : icrasını. **İşin icrasın bilmeyen** : işin nasıl yapılacağını bilmeyen. **Haddini aşmak** : aşırı gitmek. **Hiç haddinden şaşmamalı** : hiç aşırı gitmemeli, [bilmediği işe karışmamalı]. **Kalmadı beyler malımdan** : [hiç bir şeyin değeri kalmadı demek istiyor olsa gerek]. **Ahval** : haller. **Kimse bilmez ahvalımdan** : kimse halimden anlamaz. **İl** : aşiret, halk. **Güzelleri illerinden** : güzelleri yerlerinden, [Ayvaz'ı zindandan]. **Almayınca gelmemeli** : kurtarmadan geri dönmemeli. **Sandığa giren yiğitler / Bu sandıktan çıkmamalı** : sandıklara giren yiğitler [çıkma zamanı gelene kadar] girdikleri sandıklardan çıkmamalı.

Yol verin dumanlı dağlar
 Aşmaya Ayvaz geliyor
 Çağlasın soğuk pınarlar
 İçmeye Ayvaz geliyor

Bu dağlarda biten güller
 Kokusu lal eder diller
 Dalında cüda bülbüller
 Ötüşün Ayvaz geliyor

Bizim yaylanın yiğidi
 Belinde gümüş dividi
 Yaylanın servi söğüdü
 Gölğ'edin Ayvaz geliyor

Bizim yaylalar oluklu
 Akan suları balıklı
 Al valalı mor belikli
 Kız gerek Ayvaz geliyor

Bizim yaylanın uşağı
 Belinde Aydın kuşağı
 Yaylanın türlü çiçeği
 Kokuşun Ayvaz geliyor

Köroğlu der ki tayalar
 Atlımız hayvan kovalar
 Sarptaki yüksek kayalar
 Yassılın oğlum geliyor

Ayvaz Bolu Beyinin zindanından kurtarılmış, atının üstünde Çamlıbel'e doğru gelirken Köroğlu bu şiiri söyler. **Aşmaya** : [üstünüzden] aşmaya. **Biten** : yetişen. **Lal** : dilsiz, dil tutulması. **Diller** : dilleri. **Kokusu lal eder diller** : kokusu duyulunca diller tutulur. **Cüda** : ayrılmış, ayrı düşmüş. **Divit** : yazı yazmak için belde taşınan hokka ile kalem. **Servi** : servi'si. **Gölg'edin** : gölge edin, gölge yapın. **Oluklu** : üstünde yol yol olukları bulunan. **Akan suları** : akar suları. **Vala** : mendil, başörtüsü. **Belik** : saç örgüsü. **Uşak** : çocuk, genç. **Kokuşun** : kokularınızı salıverin. **Taya** : dadı, çocuk bakıcısı. **Atlımız** : atılarımızı. **Atlımız hayvan kovalar** : atılarımızı hayvanlar kovalar. **Sarp** : dik, çıkılması, geçilmesi güç. **Sarptaki** : çıkılması, geçilmesi güç yerlerdeki. **Yassılın** : eğilin.

Haykırdı çıktı meşeden
 Gün tutuldu temaşadan
 Hiç korkmaz beyden paşadan
 Ayvaz bu gelen yâr bu gelen

Arap atın üstündedir
 Ala gözler mestindedir
 Şirin canlar kasındadır
 Ayvaz bu gelen yâr bu gelen

Han Döne'm akıtma yaşı
 Yandı yüreğimin başı
 Köroğlu'nun can kardaşı
 Ayvaz bu gelen yâr bu gelen

Ayvaz zindandan kurtarılmış, Çamlıbel'e doğru gelirken Köroğlu ile birlikte onu izleyen Döne sevincinden ağlıyor. **Haykırdı** : bağırdı, naralandı. **Meşe** : meşelik, orman. **Gün tutuldu** : güneş tutuldu. **Temaşa** : bakmak, izlemek, görmek. **Gün tutuldu temaşadan** : görürnce güneş tutuldu. **Yâr** : sevgili. **Arap at** : soylu arap atı. **Ala** : ela. **Mest** : sarhoş, kendinden geçercesine haz duyan. **Mestindedir** : süzölmüştür. **Şirin** : sevimli, cana yakın, tatlı. **Kast** : kasıt, amaç, erek, istek. **Kasden** : bilerek, isteyerek. **Can** : kişi. **Şirin canlar kasındadır** : tatlı canlar yakacaktır. **Han** : sultan, Döne'yi devlet başkanlarına kullanılan bir san ile yüceltiyor. **Akıtma yaşı** : ağlama. **Kardaş** : kardeş. **Can kardaşı** : can yoldaşı.

Meydan başında duranda
 Çekip bıyığım buranda
 Dişlerim kamaşdıranda
 İsterim pulat kemirem

Kır At çıkıp eşinende
 Yaralanıp deşinende
 Kavga sesi işidende
 İsterim dağlar yuğuram

Köroğlu'yum yucalmışam
 Nice beyden bac almışam
 Yüz deseler kocalmışam
 Gücüm var dağlar devirem

Köroğlu alçaklarda gezerken dikkatli olması için Ayvaz'a öğüt verir, yiğit kişinin kendine fazla güvenmemesi, kafasını da kullanması gerektiğini söyler, ama kendisi bu öğüdü pek tutmaz. Gücüne sonsuz bir güven içindedir. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Duranda** : durduğumda. **Bıyığım buranda** : bıyık burduğumda. **Kamaşdıranda** : kamaştığında. **Pulat** : çelik. **Eşinende** : eşindiğinde. **Deşinmek** : toprağı deşelemek. **Deşinende** : deşindiğinde. **İşidende** : işitince. **Yuğurmak** : yoğurmak, hamur durumuna getirmek için basa basa karmak. **İsterim dağlar yuğuram** : dağları yoğurmak isterim. **Yucalmışam** : yücelmişim, ünüm yücelmiş, yayılmış. **Bac** : bac, vergi. **Almışam** : almışım. **Yüz deseler kocalmışam** : ancak yüz yaşında kocalarım, yaşlanırım. **Dağlar devirem** : dağları devireyim, dağları devirecek.

Yine yiğitlerim düştü yâdına
 Ağalar ağası yanımda gerek
 Bir büküşte yedi geyim nal kıran
 Koç Demircioğlu'm yanımda gerek

Padişah suratlım kolu beratlım
 Çentiyan kılıçlım desti kuvvetlim
 Böbür aslan huylum kaplan sıfatlım
 Köse Kenan emmim yanımda gerek

Kimsenin halinden sorup da bilmez
 Padişah'tan ferman gelse dinlemez
 Yüz bin ordu olsa gaygısı olmaz
 Şimdi Koca Arap yanımda gerek

Derya atı biner demir donludur
 Meydana girende aslan canlıdır
 Özü bir han oğlu İsfahanlı'dır
 Şimdi Kocabey'im yanımda gerek

Ahedüben bu zevkimi artıran
 Öz özüne bir Halep'i batıran
 Beş dünya güzelin seçip getiren
 Şimdi Celali Bey yanımda gerek

Gürcistan ilinden amana kaldı
 Şam ile Halep'ten bir şikâr aldı
 Aslı Polatoğlu Mısır'dan geldi
 Bıyıklı Yusuf'um yanımda gerek

Kılıç çekip ordulara saldıran
İran Şahı'nı bayrağını indiren
Şeşber atıp bedenleri böldüren
Kizir Mustafa Bey yanımda gerek

Köroğlu'm zindanda sıkıldı canı
Ayvaz'ı görmezsem olurum deli
Çiğni hezaranlı desti cıdalı
Güzel İsa Bal'ım yanımda gerek

Köroğlu kılık değiştirip yalnız başına gittiği Bolu'da yakalanıp zindana atılmıştır. Dağlara alışık yaratılışıyla zindanda sıkıntıdan patlamakta, koçaklarının gelip kendisini kurtarmalarını beklemektedir. Elinde sazı türküler söyleyip rüzgârlarla Çamlıbel'deki dostlarına iletir. **Yâd** : anma, anımsama. **Geyim** : giyimlik. **Nal kıran** : nalı kıran. **Koç** : güçlü, sağlam. **Yanımda gerek** : yanımda olmalı. **Beratlı** : belgeli. **Kolu beratlı** : kolunun [gücü] belgelenmiş. **Çentiyen kılıçlım** : [kılıcında testere gibi çentikler olan]. **Dest** : el. **Böbür-lenmek** : övünmek. **Böbür aslan** : kükreyen aslan. **Sıfat** : lakap, unvan. **Emmi** : amca. **Kimsenin halinden sorup da bilmez** : kimsenin işine karışmaz. **Ferman** : yazılı padişah buyruğu. **Yüz bin ordu** : yüz bin kişilik ordu. **Gaygı** : kaygı, tasa. **Derya atı** : en değerli at [denizden çıkan aygırların aştığı kısrakların taylarına derya atı denir]. **Demir don** : çelik savaş korumalığı. **Meydana girende** : savaşa girdiğinde. **Özü** : kendisi. **Han** : bir kağana bağlı ya da başına buyruk ama ikinci derecede bir devlet başkanı. **Ahedüben** : ah ederek, iç çekerek. **Ahedüben bu zevkimi artıran** : ah ederek [kendilerini anımsama] keyfimi artırır. **Öz özüne** : tek başına. **Güzelin** : güzeli-ni. **İl** : ülke, yurt. **Amana kalmak** : bağışlanmayı dilemek. **Bir şikâr** : birer av. **Şahı'n** : Şahının. **Şeşber** : altı dilimli topuz. **Böldüren** : böl-en, ikiye ayıran. **Çiğni** : omuz. **Hezaran** : hezaren, bir tür bambu-dan yapılma kalkan. **Cıda** : kargı, mızrak.

Seherden sabahtan esen ürüzgâr
 Yeller Demirc'öğlü durmasın gelsin
 Kar kalkar açılır lale sünbüller
 Güller Demirc'öğlü durmasın gelsin

Çamlıbel dağında yüksek kayalar
 Beni kınamayın beyler ağalar
 Göçer gider katarlanmış mayalar
 İller Demirc'öğlü durmasın gelsin

Şirin Döne ağlar ağlar avunur
 Dostlarım yas tutar düşman sevinir
 Yirmi bey kız hep karalar geyinir
 Söylen Demirc'öğlü durmasın gelsin

Süremedi kara günün demini
 Geyemedi güveyilik donunu
 Üç gün oldu Kır At yemez yemini
 Göçler Demirc'öğlü durmasın gelsin

Bolu Beyi ıssız kodu dağları
 Ak sineme vurdu gitti dağları
 Köroğlu'nun demir kesen beyleri
 Yiğit beyler şimdi durmasın gelsin

Köroğlu zindanda bunalırken Çamlıbel'deki koçaklarına hem topluca, hem de teker teker seslenir, kendini kurtarmaları için sürekli çağrıda bulunur. **Seher** : tan ağartısı. **Ürüzgâr** : rüzgâr. **Yeller** : rüzgârlar. **Demirc'oğlu** : Demircioğlu, Köroğlu'nun koçaklarından. **Lale** : laleler. **Sünbül** : sümbül. **Katarlanmış** : birbiri ardına dizilmiş. **Maya** : dişi deve. **İl** : aşiret, halk. **Şirin** : sevimli, cana yakın, tatlı. **Döne** : Köroğlu'nun karısı. **Düşman** : düşmanlarım. **Bey kız** : bey kızı, kibar kız. **Geyinir** : giyinir. **Söylen** : söyleyin. **Kara gün** : Kötü günler. **Dem sürmek** : hoşça vakit geçirmek, eğlenmek. **Süremedi kara günün demini** : kara günlerde eğlence nedir bilmedi. **Geyemedi** : giyemedi. **Don** : giysi, [atın koşumu, örtüsü demek istiyor olsa gerek]. **Göçler** : göçerler, göçebeler. **Kodu** : koydu, bıraktı. **Sine** : göğüs. **Dağ** : kızgın demirle vücuda basılan damga. **Demir kesen** : kılıçlarıyla bir vuruşta demiri kesen.

Köroğlu : Karşudan gelen piyade
 Bizim iller yerinde mi
 Etekleri çimen olmuş
 Karlı dağlar yerinde mi

Güdümen : Beyim ili ne sorarsın
 Güzel ama soğuk soğuk
 Karlı dağlar eteğinde
 Çimenleri soluk soluk

Köroğlu : Çamlıbel'in koyağında
 Sular akar ayağında
 Şirin Döne yanağında
 Ruşen benler yerinde mi

Güdümen : Çamlıbel'in koyağında
 Su kesilmiş ayağında
 Güzel Döne yanağında
 Kibar benler soluk soluk

Köroğlu : Sağ elde kılıç ettiğim
 Sol elde kalkan tuttuğum
 Kol kola sarılıp yattığım
 Şirin Döne yerinde mi

Güdümen : Kılıç deyü bağlandığın
 Kalkan deyü kullandığın
 Seyreleyip eğlendiğin
 Şirin Döne saçı yoluk

Köroğlu : Küçücükten büyüttüğüm
Saz çalarak uyuttuğum
Mah yüzünü seyrettiğim
Han Ayvaz'ım yerinde mi

Güdümen : Küçücükten büyüttüğün
Üğrileyip uyuttuğun
Gül yüzünü seyrettiğin
Han Ayvaz'ın boynu buruk

Köroğlu : Köroğlu der öğündüğüm
Taşlar alıp döğündüğüm
Arka verip sığındığım
Koca çamlar yerinde mi

Güdümen : Güdümen der karlı dağlar
Dağda çamlar kara bağlar
Döne söyler Ayvaz ağlar
Ağlaşırlar yoluk yoluk

Köroğlu zindana yaya olarak yaklaşan Güdümen'i görünce hemen sazını eline alıp Çamlıbel'den haber sorar. Güdümen de saziyle ona karşılık verir. Köroğlu öykülerinde bu tür karşılıklı söyleşmeler çok yer alır. **Piyade** : yaya, yaya giden. **İl** : ülke, yurt, topraklar. **Sovuk** : soğuk. **Koyak** : iki dağın arasında kalan dere boyu. **Ayak** : dip, alt bölüm. **Şirin** : sevimli, cana yakın, tatlı. **Şirin Döne yanağında** : tatlı Döne'nin yanağında. **Ruşen** : parlak. **Kıbar** : incelikli [kibar] insanlara yaraşan. **Kılıç ettiğim** : kılıç salladığım. **Deyü** : diye. **Sa-
cın yoluk** : saçları yoluk. **Mah** : ay. **Üğrileyip** : sallayıp. **Boynu bu-
ruk** : boynu bükük. **Öğündüğüm** : övündüğüm. **Taşlar alıp döğün-
düğüm** : elime taşlar alıp göğsüme vura vura dövündüğüm. **Kara
bağlamak** : yas tutmak. **Ağlaşırlar yoluk yoluk** : saçlarını yola yola
ağlaşırlar.

Namem varır amlıbel'im sallanır
Okuyup dinleyen cümle bulanır
Yirmi dört boğumlu kargı kullanır
Şol Koca Kenan'ın günüdür bu gün

Benden selam olsun Deli Hoylu'ya
Kaplan sıfatıyla fidan boyluya
Dal kılıcı şimşek gibi parlaya
Şol Deli Hoylu'nun günüdür bu gün

Deryalar üstünde oynar gemiler
Dalga vurur inim inim iniler
Baş kesende aslan gibi ünüler
Şol Kabre Sığmaz'ın günüdür bu gün

Köse Sefer bilir yolun doğrusu
Burda belli olur yiğit hangisi
Aslanın ödünü çatlatır sesi
Böyle kahramanın günüdür bu gün

Ulaşsınlar benim benim diyenler
Nahak yere tatlı cana kıyanlar
Adam etin kebab edip yiyenler
Cümle pehlivanın günüdür bu gün

Namem varır ulu beyler uyanır
Dağlar taşlar kızıl kana bulanır
Nazlı Kır Atıma nal mı dayanır
Kır At nal atmanın günüdür bu gün

Köroğlu'yum arka verdim dağlara
Kılıç kalkan hoş yakışır ellere
Çok selam söyleyin ulu beylere
Kan içen beylerin günüdür bu gün

Köroğlu'nun gönderdiği haberler Çamlıbel'i ayağa kaldırmış, koçakları onu nasıl kurtaracaklarını kararlaştırmışlar, sonunda eylem günü gelmiştir. **Name** : mektup. **Varır** : ulaşır. **Çamlıbel'im sallanır** : Çamlıbel'im kökünden sallanır. **Cümle** : herkes. **Bulanır** : [üzüntüye] bulanır, donuklaşır. **Şol** : şu. **Koca Kenan** : Köroğlu'nun koçaklarından. **Deli Hoylu** : Köroğlu'nun koçaklarından. **Sıfat** : lakap, unvan. **Dal kılıç** : çekilmiş kılıç. **Parlaya** : parlansın. **Derya** : deniz. **Ünüler** : ses çıkarır. **Baş kesende aslan gibi ünüler** : baş keserken aslan gibi kükrer. **Kabre sığmaz** : Köroğlu'nun koçaklarından. **Köse Sefer** : Köroğlu'nun koçaklarından. **Bilir yolun doğrusu** : işin nasıl yapılması gerektiğini bilir. **Ödünü çatlatır** : ödünü patlatır. **Benim diyenler** : kendine güvenenler. **Nahak yere** : boşu boşuna, gereği yokken. **Adam etin** : insan etini. **Pehlivan** : güçlü, sağlam yapılı kimse. **Ulu beyler** : [Köroğlu'nun koçakları]. **Nal atmak** : atın savaşıırken yere çok şiddetli basıp nalını fırlatması. **Hoş yakışır** : çok yakışır.

Seferim var Gürcistan'a
Benim ile göçen gelsin
İnmesin namert meydana
Candan serden geçen gelsin

İçtiğimiz aslan kanı
Yediğimiz süleymani
Kılıç kabzasından kanı
Şerbet edip içen gelsin

Kulak tut merdin sözüne
İnelim meydan düzüne
Ecel gömleğin özüne
Kend'elile biçen gelsin

Köroğlu bir genç aslandı
Dört bir yanı dost düşmandır
Döğüş bir düğün bayramdır
Candan serden geçen gelsin

Köroğlu Çamlıbel'de küçük bir ordu beslemektedir. Gelen geçen kervanlardan baş almanın, beylerin, paşaların köşklerini basmanın ötesinde, daha büyük soygunlar için çeşitli ülkelere seferler düzenler. Bu türküyü Gürcistan seferine çıkarken söylüyor. **Göçmek** : [burada] başka ülkeye doğru yola çıkmak. **Namert** : yiğit olmayan, sözünün eri olmayan. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Ser** : baş. **Candan serden geçen** : canını, kellesini ortaya koyan. **Süleymani** : bir çeşit ak hurma. **Şerbet edip** : şerbet diye. **Kulak tut** : kulak ver. **Mert** : yiğit, sözünün eri. **Meydan düzü** : savaş alanı, kavga alanı. **Gömleğin** : gömleğini. **Özüne** : kendine. **Kend'elile** : kendi eliyle. **Döğüş** : dövüş.

Gelin Hoylu'yu soyalım
 Güllap suyuyla yuyalım
 Mezara nasıl koyalım
 Gelin ağlaşak Hoylu'ya

Hoylu değil bu bir kale
 Seyret başa gelen hale
 Gitti aslan gelmez yola
 Gelin ağlaşak Hoylu'ya

Hoylu'nun silahını satın
 Üstüne kubbeler çatın
 Hoylu'yu şehide katın
 Gelin ağlaşak Hoylu'ya

Bizim dağların kaplanı
 Güleşse yıkar aslanı
 Köroğlu'nun kahramanı
 Gelin ağlaşak Hoylu'ya

Acemistan'a (İran'a) yaptıkları seferlerden birinde Köroğlu'nun çok sevdiği koçaklarından Hoylu ölür. Bu türküde ona ağıt yakıyor. **Güllap suyu** : gülsuyu. **Ağlaşak** : ağlaşalım. **Seyret** : bak. **Gelmez yol** : geri dönüşü olmayan yol. **Üstüne kubbeler çatın** : mezarının üstüne kubbeli türbe yapın. **Şehide katın** : şehitlerimize katın. **Güleşse** : güreşse.

Gele Zor Bezirgân beri gel hele
 Bir kule yaptırak baş baş üstüne
 Seçilsin yiğitler seninle bile
 Dolmalı deryalar leş leş üstüne

Gele Dağıstanlı Hasan'ım gele
 İniver meydana dev gibi mele
 Hoylu'nun dadını acep kim ala
 Koymayın bu şehri taş taş üstüne

Gele Deli Hasan in bu meydana
 Ejderhalar gibi ateş saçsana
 Bu Acem'i vurup öte geçsene
 Doldur dereleri leş leş üstüne

Gele Demircioğlu ne durdun orda
 Tenbihe hacet mi sen gibi merde
 Hoylu Bey düşürdü beni bu derde
 Birkaç kale yapın baş baş üstüne

Gele Han Ayvaz'ım bade içelim
 Koç yiğide kanlı gömlek biçelim
 Hoylu ölmüş candan serden geçelim
 Keselim Acem'i baş baş üstüne

Gele cümle leşker beri gel beri
 Koyalım bu yola can ile seri
 Çamlıbel dağına dönmezem geri
 Kalırsa bu iller taş taş üstüne

Ben de Köroğlu'yum böyledir emrim
Gün doğandan gün batana kararım
Bugün bu meydana ben de inerim
Şöyle bir cenk edek yaz kış üstüne

Köroğlu bu türküyü Hoylu'nun öcünü almak için çıktığı bir son-
raki Acemistan seferinde söylüyor. **Gele** : gel. **Zor Bezirgân** :
Köroğlu'nun koçaklarından. **Beri** : buraya, yakına. **Yaptırak** : yap-
alım. **Bir kule yaptırak baş baş üstüne** : kellelerden bir kule yap-
alım. **Bile** : birlikte. **Derya** : deniz. **Leş** : ölü. **Dolmalı deryalar leş leş**
üstüne : denizler ölülerle dolmalı. **Dağıstanlı Hasan** : Köroğlu'nun
koçaklarından. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Mele** : bağır, na-
ralan. **Dad** : öç. **Acep** : acaba. **Ala** : alacak. **Koymayın bu şehri taş**
taş üstüne : bu kentte taş taş üstünde bırakmayın. **Deli Hasan** :
Köroğlu'nun koçaklarından. **Bu Acem'i vurup öte geçsene** : bu
Acemistan'ı yakıp yıkıp yağma etsene. **Demircioğlu** : Köroğlu'nun
koçaklarından. **Tenbih** : tembih, uyarma. **Hacet** : gerek. **Sen gibi** :
senin gibi. **Mert** : yiğit, sözünün eri. **Birkaç kale yapın baş baş üs-**
tüne : kellelerden birkaç kale yapın. **Bade** : şarap. **Koç** : güçlü, sağ-
lam. **Kanlı gömlek** : savaşırken kana bulanmış gömlek. **Ser** : baş.
Candan serden geçen : canını, kellesini ortaya koyan. **Keselim**
Acem'i : Acemleri kılıçtan geçirip öldürelim. **Cümle** : bütün. **Leş-**
ker : asker. **Gele cümle leşker** : gelin bütün askerler. **Koyalım bu**
yola can ile seri : canımızı, kelimizi bu kavgaya koyalım. **Dönme-**
zem : dönmem. **Çamlıbel dağına dönmezem geri / Kalırsa bu il-**
ler taş taş üstüne : bu ülkede taş taş üstünde kalırsa Çamlıbel dağı-
na dönmem. **Kararım** : kararlıyım. **Cenk** : savaş. **Cenk edek** : sava-
şalım. **Yaz kış üstüne** : bütün yıla degecek gibi.

Selam edin ağalara beylere
 Düşmana mert gibi durmalı imiş
 Safımızda koç yiğitler var iken
 Döğüşü döğüşü ölmeli imiş

Süremedim kara günün yasını
 Kâfir cellat ne bağlıyon gözümü
 Tutmalıymış Han Ayvaz'ın sözünü
 Bu yıllık Tiflis'te kalmalı imiş

Tüketmedim kara günün gamını
 Süremedim şu gönlümün demini
 Üç gün oldu Kır At yemez yemini
 Kır At'tan haberi almalı imiş

Eğlenip de ben ilimde kalmadım
 Kılıç çekip düşmanlara dalmadım
 Azdır deyü hiç hesaba almadım
 Az çok her ne ise kırmalı imiş

Çamlıbel dağları buraya ırak
 Köroğlu'n öldürene ister yürek
 Şimdi Demirc'oğlu yanımda gerek
 Keşke yanım sıra gelmeli imiş

Köroğlu'nun Acemistan seferleri oldukça ilginç olaylarla dolu. Yukardaki şiiri cellat gözlerini bağlarken söylüyor. **Mert** : yiğit, sözünün eri. **Düşmana mert gibi durmalı imiş** : düşmanın karşısına erkeğe çıkmalı imiş. **Safımızda** : yanımızda. **Koç** : güçlü, sağlam. **Döğüşü döğüşü** : dövüşe dövüşe. **Kara gün** : kötü günler. **Süremedim kara günün yasını** : kötü günlerin yasını tutamadım. **Kâfir** : Tanrı'ya inanmayan. **Bağlıyon** : bağlıyorsun. **Bu yıllık** : bu yıl. **Gam** : keder, üzüntü. **Tüketmedim kara günün gamını** : kötü günlerin üzüntüsü geçmedi. **Dem sürmek** : hoşça vakit geçirmek, eğlenmek. **Süremedim şu gönlümün demini** : yaşamın gönlümce tadını çıkaramadım. **Üç gün oldu Kır At yemez yemini** : üç gündür Kır At yem yemiyordu. **Eğlenmek** : durmak, oyalanmak. **İl** : ülke, yurt. **Düşmanlara dalmadım** : düşmanların arasına dalmadım. **Deyü** : diye. **Hesaba almamak** : önem vermemek. **Azdır deyü hiç hesaba almadım** : sayıları az diye önemsemedim. **Kırmalı** : öldürmeli. **Irak** : uzak. **Köroğlu'n öldürene ister yürek** : Köroğlu'nu öldürmeye yürek ister. **Şimdi Demirc'oğlu yanımda gerek** : şimdi Demircioğlu yanımda olmalıydı. **Keşke yanım sıra gelmeli imiş** : keşke benimle gelseymiş.

Yarın burdan göç kaldırarak
 Uğru çakalın öldürek
 Şişelere mey doldurak
 Çamlıbel'de nuş edelim

Kır Atın çulun atmalı
 Üstünde bade tutmalı
 Yarın bu zaman gitmeli
 Düşmana bir iş edelim

İşte geldim ben bu hana
 Yarın girelim meydana
 Cengedelim kana kana
 Şöyle bir savaş edelim

Köroğlu iyi bilici
 Düşmandan hayf alıcı
 On dört batmandır kılıcı
 Demirc'oğlun baş edelim

Köroğlu Demircioğlu'na çok güvenir. Onunla kaç kez zor durumlardan birlikte kurtulmuşlardır. **Burdan** : buradan. **Göç kaldırarak** : yola çıkalım. **Uğru** : hırsız, yol kesen. **Çakal** : yalancı, düzenci, aşağılık kimse. **Öldürek** : öldürelim. **Mey** : içki, şarap. **Doldurak** : dolduralım. **Nuş etmek** : içki içmek. **Çul** : kıldan yapılmış at örtüsü. **Kır Atın çulun atmalı** : Kır Atın örtüsünü yaymalı. **Üstünde bade tutmalı** : üstünde şarap içmeli. **Meydana girmek** : savaş girmek. **Cengedelim** : savaşalım. **Kana kana** : doya doya. **Bilici** : bilen, bilen kişi. **Hayf** : öç. **Batman** : ülkeden ülkeye iki ile sekiz okka arasında değişen eski bir ağırlık ölçüsü birimi. **Demirc'oğlun** : Demircioğlu'nu. **Baş** : önemce ilerde olan, en üstün.

Benden selam olsun Cevher Paşaya
 Şimdi keleşlerim seni titretir
 Şeşberle gürz yağar yağmur misali
 Söndürür Erzurum'u kânı titretir

Atlarım azgındır gemini almaz
 Koçaklarım birbirinden yaramaz
 Bedir yüzlü Ayvaz ferman dinlemez
 Ünü gider Hindistan'ı titretir

Hürşem Ali'm der ki sözün âlâsı
 Acep bulunur mu derdin çaresi
 Koçaklarım vardır devlete asi
 Ünü gider Al'Osman'ı titretir

Köroğlu uzak yakın her yere sefer eyler, bu seferlerde öyküleri saz şairlerince ballandıra ballandıra anlatılan serüvenler yaşar. **Cevher Paşa** : Erzurum valisi. **Keleş** : güzel, yakışıklı yiğit. **Şeşber** : altı dilimli topuz. **Gürz** : uzun saplı topuz. **Yağmur misali** : yağmur gibi. **Söndürür** : pıstırır. **Kân** : maden ocağı [burada asker ocağı, kışla]. **Gemini almaz** : hâkim olunmaz, yerinde durmaz. **Yaramaz** : ele avuca sığmaz. **Bedir** : dolunay. **Ferman** : padişahın yazılı buyruğu. **Hürşem** : Ruşen. **Ruşen Ali** : Köroğlu'nun adı. **Âlâsı** : en iyisi, en yükseği. **Acep** : acaba. **Koçak** : yiğit, korkusuz. **Asi** : başkaldırmış. **Al'Osman** : Osmanoğulları, Osmanlı ülkesi.

Köroğlu : Benden selam olsun Cevher Paşaya
 Can ister ki bu firkata dayana
 Şimdi yiğitliğin geldi sırası
 Eğilip de öz kanını yalana

Demircioğlu : Şükür olsun yaradana çok şükür
 Şükür ki serdarım geldi üstüme
 Bu yarayla ölsem bile gam değil
 Şükür ki Köroğlu'm geldi üstüme

Köroğlu : Ah edende gözden yaşı dökerim
 Gazep etsem nice beller bükerim
 Peg eder peglere arpa ekerim
 Koçaklarım birbirinden talana

Demircioğlu : Bakmaz mısın tenden akan kanıma
 Bir od düştü beyim şirin canıma
 Bir haber gönderin Telli Hanıma
 Korkarım bir zeval gele dostuma

Köroğlu : Hürşen Ali'm der yüzünü göreyim
 Düşmanımdan intikamım alayım
 Hışma gelip şimdi kılıç çalayım
 Kan bağırsak birbirine dolana

Köroğlu'nun çok güvendiği Demircioğlu da Erzurum'da yaralanıp Cevher Paşaya tutsak düşer. Asılmak üzereyken Köroğlu derviş kılığında darağacının dibine gelir, karşılıklı böyle sazlı sözlü söyleşirler, sonunda doğal olarak Köroğlu arkadaşını kurtarır. **Can** : kişi, insan. **Firkat** : ayrılık. **Dayana** : dayansın. **Öz** : kendi. **Yalana** : yalansın. **Şükür** : Tanrı'ya övgü. **Yaradan** : Tanrı. **Şükür olsun yaradana** : Tanrı'ya övgüler olsun. **Serdar** : başkomutan. **Geldi üstüme** : geldi yanıma. **Gam** : keder, üzüntü. **Ah etmek** : iç çekmek, ilenmek. **Ah edende gözden yaşı dökerim** : ilendiğimi göz yaşına boğarım. **Gazep etmek** : gazaba gelmek, öfkelenmek. **Bel bükme** : hakından gelmek, kıpırdayamaz duruma getirmek. **Peg** : harabe, ören yeri. **Peg eder peglere arpa ekerim** : harabeye çevirir, üstüne arpa ekerim. **Koçak** : yiğit, korkusuz. **Talana** : Tüvana, dinç, canlı, güçlü. **Od** : ateş. **Şirin canıma** : tatlı canıma. **Telli Hanım** : Demircioğlu'nun karısı. **Zeval** : son, yok olma. **Dost** : sevgili. **Korkarım bir zeval gele dostuma** : sevgilime bir şey olur diye korkarım. **Hürşen Ali** : Ruşen Ali, Köroğlu'nun asıl adı. **İntikamım** : intikamımı, öcümü. **Hışım** : öfke. **Dolana** : dolansın.

Keşki gelmeyeydim Çin'in iline
 Bir oğlumun ölüşüne ne dersin
 Kara bayrak dikin Çamlıbel'ime
 Koç Hasan'ın ölüşüne ne dersin

Ufak ufak kar serpeler başıma
 Kara kuru şeyler girdi düşüme
 Hayıf oldu koç yiğidin başına
 Bir oğlumun ölüşüne ne dersin

Gökte melek dayanamaz zarıma
 Felek nasıl kıydın ömrüm varına
 Gülizar'ı aldım bir evladıma
 Aldım ama ölüşüne ne dersin

Gözlerimden kan yaş döküp ağladım
 Ciğerciğim pare pare doğradım
 Koç Hasan'ı Çin'de şehid eyledim
 Öz evladım ölüşüne ne dersin

Köroğlu'yum geldim Çin'in iline
 El uzattım has bağçanın gülüne
 Çin Maçın Şahının kızın oğluma
 Aldım ama ölüşüne ne dersin

Köroğlu'nun bir de çok acıklı Çin seferi var. Oğlu Hasan Çin Padişahının kızı Gülizar'ı almaya gitmiştir. İki âşık bir çiçek bahçesinde buluşup anlaşır, birlikte kaçarlar. Kızın yedi kardeşi arkalarına düşer. Bu arada Köroğlu'nun düşüne "kara kuru şeyler" girer. Hemen beylerini toparlayıp Çin seferine çıkar. Arkalarından kovalayanlarla savaşmakta olan iki âşık yetişerek onları kurtarırlar. Ama yaralanmış olan Hasan'ın öldüğünü sanan Köroğlu büyük bir üzüntü içinde bu türküyü söyler. **Keşki** : keşke. **İl** : ülke, yurt. **Dikin** : çekin. **Hayıf oldu** : yazık oldu. **Koç** : güçlü, sağlam. **Gökte melek** : gökte melekler. **Zar** : inleme. **Felek** : talih, kader. **Ömrüm varına** : ömrümün varlığına. **Kan yaş** : kanlı yaşlar. **Ciğerciğim pare pare doğradım** : ciğerim paramparça oldu. **Şehid** : şehit, savaşta can veren. **Öz evladım** : öz evladımın. **Has** : en iyi cins, katıksız. **Bağça** : bahçe. **Kızın** : kızını.

Yürün beyler korkman gününüz doğdu
 Alın kaleleri burçları şimdi
 Bir savaş edelim Çin Maçın ile
 Basın derelere leşleri şimdi

Yürün beyler yürün bade içelim
 Girelim maydana candan geçelim
 Çalalım kılıcı kanlar saçalım
 Taş taş üstü koyman burçları şimdi

Yürün beyler yürün şetler kuşanın
 Kılıç çekin düşmanlara döşenin
 Başın kesin beyler ile paşanın
 Durman hemen çekin göçleri şimdi

Yürün beyler n'ettim kesdiler başı
 Yedi bin pehlivan bir de binbaşı
 Dirî tutun gelin yedi kardaşı
 Ben elimle kesem başları şimdi

Yürün beyler bahar geldi yaz oldu
 Bülbül diye beslediğim baz oldu
 Köroğlu der bu kumanda az oldu
 Ayırın bedenden başları şimdi

Koroğlu, oğlu Hasan'ı kurtarmaya Çin seferine çıkarken, sefere katılan beylerini bu türküyüyle yüreklendirmiştir. **Yürün** : yürüyün. **Korkman** : korkmayın. **Gününüz doğdu** : beklediğiniz an geldi. **Savaş etmek** : savaşmak. **Dere** : çoğu yazın kuruyan küçük çay. **Leş** : ölü. **Basın derelere leşleri şimdi** : dereleri ölülerle doldurun artık. **Bade** : şarap. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Candan geçelim** : canımızı sakınmayalım. **Kanlar saçalım** : kanları dört bir yana saçalım. **Burç** : kalelerdeki kuleler. **Koyman** : koymayın, bırakmayın. **Taş taş üstü koyman burçları şimdi** : burçlarda taş taş üstünde bırakmayın artık. **Şet** : şeştari denilen, Hint ile Şam'da dokunan, bir tür yollu gömlek kumaşı. **Kuşanmak** : giyinmek. **Şetler kuşanın** : şet gömlekler giyin. **Döşemek** : yerleştirmek. **Kılıç çekin düşmanlara döşenin** : kılıçlarınızı çekip düşmanlara saplayın. **Başın** : başını, [başlarını]. **Başın kesin beyler ile paşanın** : beyler ile paşaların başlarını kesin. **Durman** : durmayın. **Çekin göçleri şimdi** : yola koyulun artık. **N'ettim** : ne ettim, ne yaptım. **Kesdiler** : kestiler. **Pehlivan** : güçlü, sağlam yapılı kişi. **Kardeş** : kardeş. **Diri tutun gelin yedi kardaşı** : gelin yedi kardeşi diri yakalayın. **Başları** : başlarını. **Bahar geldi yaz oldu** : çok zaman geçti. **Baz** : baz şahin, avcı şahin kuşu. **Kumanda** : komut, buyruk.

Çar köşe fani dünyada
 Koç yiğitler olmasaydı
 Dünyayı zulmet alırdı
 Ağlayanlar gülmeseydi

Dünyayı zulüm alırdı
 Gün doğmaz öyle kalırdı
 Âşıklar Mecnun olurdu
 Sevdiceğin görmeseydi

Sevdiğim karşımda salın
 Bilmez misin âşık halin
 Yâre gönderdiğim gülün
 Yapracığı solmasaydı

Vur ha Koç Köroğlu vur ha
 Yâr derdini derman ala
 Ölüme bulurdun çare
 İzin Hak'tan olmasaydı

Yıllar geçmiş, Köroğlu Tanrı'dan gelen, çaresi olmayan ölümü düşünmeye başlamıştır. **Çar köşe** : dört yan, her yan. **Fani** : ölümlü, bitimli. **Koç** : güçlü, sağlam. **Zulmet** : karanlık, kötülük. **Zulüm** : kıyıcılık, baskı, acı çektirme. **Mecnun** : "Leyla ile Mecnun" adlı aşk öyküsünde Mecnun, Leyla'nın aşkıyla çöllere düşer. **Sevdiceğin** : sevdiğini. **Salın** : nazlı nazlı dolaş. **Bilmez misin âşık halin** : âşıkların halinden anlamaz mısın. **Yâr** : sevgili. **Yapracığı** : yaprağı, yaprakları. **Ala** : alsın, alır. **Yâr derdini derman ala** : aşk derdine dayanacak gücün olsun, dermanın bulunsun. **Hak** : Tanrı. **İzin Hak'tan olmasaydı** : emir Tanrı'dan gelmeseydi.

Kocaldım belim büküldü
 Gözümün nuru döküldü
 Damarım bendi söküldü
 Kocaldım Ayvaz pir oldum

Feleğin ne olduğun bildim
 Kâhice kâhice güldüm
 Ben her şeyden arzum aldım
 Kocaldım Ayvaz pir oldum

Güzele bade içirdim
 Hasım meydandan kaçırdım
 Yedi naldan ok geçirdim
 Kocaldım Ayvaz pir oldum

Köroğlu der yârim gelmez
 Akan gözüm yaşın silmez
 Eski gençlik ele girmez
 Kocaldım Ayvaz pir oldum

Köroğlu sonunun yaklaştığını anlamış, yakınlarına içine düştüğü durumu anlatmaya başlamıştır. **Kocaldım** : yaşlandım. **Nur** : parlaklık, ışık. **Döküldü** : kalmadı. **Damarım** : damarımın. **Bend** : engel. **Damarım bendi söküldü** : damarlarım boşaldı. **Pir** : ihtiyar, yaşlı. **Felek** : talih, kader, dünya. **N'olduğun** : ne olduğunu. **Bildim** : anladım. **Kâhice kâhice** : kâh kâh, bazı bazı. **Arzu** : istek, heves. **Bade** : şarap. **Hasım** : düşman. **Yedi naldan ok geçirdim** : yayın gerginliği ölçmek için nallık demirler üst üste konup çelik uçlu oklarla delinmeye çalışılırdı. **Yâr** : sevgili. **Akan gözüm yaşın silmez** : gözümden akan yaşları silmez. **Ele girmez** : yakalanmaz.

Yürü bire kahpe felek
Sende arzumanım kalmadı
Sineme sarıldı melek
Tende arzumanım kalmadı

Meclisler kurdum oturdum
Çok düşman ele getirdim
Hezaran kalkan götürdüm
Kolda arzumanım kalmadı

Yârin bahçesine girdim
Gonca güllerini derdim
Bülbülün figanın gördüm
Gülde arzumanım kalmadı

Kırmızı kanadır kasdım
Hem düşmanım var hem dostum
Haram'oldum yollar kesdim
Belde arzumanım kalmadı

Köroğlu çağırır türkü
Seyreledi Şam'ı Şark'ı
Koç yiğitte n'eyler korku
İlde arzumanım kalmadı

Köroğlu yaşamdan bir şey beklemez olmuş, iyice isteksizleşmiştir. **Bire** : bre. **Felek** : talih, dünya. **Arzuman** : arzu, istek, heves. **Sine** : göğüs. **Melek** : Tanrı ile insan arasında aracılık eden tinsel varlık. **Ten** : vücut. **Tende** : vücut işlerinde. **Meclis** : toplantı. **Ele getirmek** : yakalamak. **Hezaran** : binlerce. **Götürdüm** : parçaladım. **Kolda** : kol işlerinde. **Yâr** : sevgili. **Gonca** : konca. **Derdim** : topladım. **Figgan** : haykırma, inleme. **Gördüm** : dinledim. **Kasdım** : kastım, özlemim. **Harami** : yol kesen, soyguncu. **Haram'oldum** : harami oldum. **Bel** : dağlar arasındaki geçit, yol kesilen yer. **Çağırır** : söyler. **Seyreledi** : seyreyledi, gördü, dolaştı. **Şark** : doğu. **N'eyler** : ne eyler, ne arar. **İl** : ülke, yurt, burada dünya.

Bizim illerin beyleri
Yakar kandili kandili
İçip aslana dönerler
Kadeh döndürü döndürü

Hem içerler hem kanarlar
Düşmana meydan ararlar
Arap atlara binerler
Boynun sündürü sündürü

Çürüdü gönlüm çürüdü
İçerde yürek eridi
Beylerin kolu yoruldu
Kılıç döndürü döndürü

Beyler n'eyleyip n'idelim
Güzellerle göç edelim
Meydanda at oynatalım
Boynun döndürü döndürü

Köroğlu der ki karıdım
İhtiyar oldum farıdım
At yoruldu ben yoruldum
Güzel bindiri bindiri

Köroğlu sonunun iyice yaklaştığını artık beylerine bakarken de görmektedir. **İl** : ülke, yurt. **Kandil** : bir kap içinde sıvı yağ ile fitilden oluşan bir aydınlatma aracı. **Döndürü döndürü** : döndüre döndüre. **Hem içerler hem kanarlar** : doya doya içerler. **Meydan** : savaş alanı, kavga alanı. **Arap atlara** : arap atlarına. **Boynun** : boynunu. **Südü-rü sündürü** : uzata uzata. **İçerde** : içimde. **Kılıç döndürü döndürü** : kılıç savura savura. **N'eyleyip** : ne eyleyip. **N'idelim** : ne edelim. **Göç edelim** : gidelim. **Boynun** : boynunu. **Karıdım** : yaşlandım. **Fa-ridım** : vazgeçtim, usandım. **At yoruldu ben yoruldum** : atım da yoruldu, ben de yoruldum. **Bindiri bindiri** : bindire bindire.

Gider oldum beyler Halep'e Hoy'a
 Mevla'm yetiştirsin düğüne toya
 Bozdurun altını beyaz akçaya
 Sarfedin beylere ha ben gelince

Çağırın gelsin Tekeli'nin beyini
 İçinizde yoktur ondan yeğini
 Ayırın sürüden bin erkeğini
 Kırdırın kasaba ha ben gelince

Kır Atım yok binem gidem sazana
 Yiğit odur öz malını kazana
 Yüz batman pirinci küçük kazana
 Yedirin beylere ha ben gelince

Köroğlu'm der devran döndü ahire
 Altın madenleri döndü bakıra
 Satın Çamlıbel'i verin çakıra
 İçirin beylere ha ben gelince

Köroğlu kırklara karışıp ortadan yok olacaktır. Onun iyice kocaldığını gören Kır At daha önceden başını alıp gitmiştir. Köroğlu bu türküsünde bir yolculuğa çıkacağını belirtse de geri dönecekmiş gibi konuşuyor. Büyük bir eğlence başlatılmasını buyuruyor. Tanrı uygun görürse o da yetişecektir sonuna. Ama yapılmasını istediği aslında bir ayrılış şölenidir. Köroğlu kırklara karışmak, bundan böyle türkülerde yaşamak üzere dostlarından ayrılmaktadır. **Gider oldum** : gidiyorum. **Hoy** : İran Azerbaycan'ında bir Türk kenti. **Mevla** : Tanrı. **Toy** : büyük şölen. **Beyaz akça** : gümüş para. **Sarfedin** : harcamın. **Ha ben gelince** : ben gelinceye kadar. **Tekeli Beyi** : Köroğlu'nun koçaklarından biri. **Yeğin** : üstün, güçlü. **Ayırın sürüden bin erkeğini** : sürüden bin erkek hayvan [koç ya da dana] seçin. **Kırdırın** : kestirin. **Binem gidem** : binip gideyim. **Sazan** : sazlık, bataklık. **Öz** : kendi. **Kazana** : kazanır. **Yiğit odur öz malını kazana** : yiğit dediğin kendi geçimini sağlar. **Batman** : ülkeden ülkeye iki ile sekiz okka arasında değişen eski bir ağırlık ölçüsü birimi. **Devran** : zaman, zamanın dönüşü. **Ahir** : son, sonuç, bitim. **Devran döndü ahire** : zaman sonuna yaklaştı. **Çakır** : rakı.

Dizin

Dördüncü dizelere göre son harflerin abece sırasıyla :

114	Alnı top başı tel yeşil ağlama
107	Aman güzel insaf eyle de bana
170	Eğilip de öz kanını yalana
139	Yeğîn atlar da yer bulmaz kaşana
140	Seyreleyin el ayağı şaşana
146	Dil bir yana diş bir yana
106	İnce yollara yollara
82	Yiğidi doğuran ana bin yaşa
163	Gelin ağlaşak Hoylu 'ya
180	Sarfedin beylere ha ben gelince
78	Az kaldı ortamdan biç
138	Yeğîn olur leşker meydan içinde
98	Göğsün düğmele düğmele
164	Dolmalı deryalar leş leş üstüne
102	İstanbul'da kılıç çalam inşallah
136	Mevlânın aşkına basın kılınıcı
178	Tende arzumanım kalmadı
86	Boynu selvi dal olaydı

- 149 Hiç haddinden şaşmamalı
74 Aslan yatağında aslan olmalı
135 Yiğit on beş yerden yaralanmalı
119 Gel Ayvaz'ım dolaşalım dağları
121 Gelir parlayı parlayı
85 Kaçar zorlayı zorlayı
104 Geldi delilerim geldi
144 Göndersin Ayvaz'ı göresim geldi
174 Basın derelere leşleri şimdi
176 Ağlayanlar gülmeseydi
71 Kırarım belleri bir gün olur ki
158 Karlı dağlar yerinde mi
98 Nasıl benim kılam seni
132 Gelsin döğüşelim Bolu Beyleri
154 Koç Demircioğlu'm yanımda gerek
72 Kendi yiğit özü metin er gerek
142 Doğrar eğri kılıç bilek zor gerek
88 Elma gözlü kız perçemli Kır At gel
89 Seksen bin haznelik pula da vermem
153 İsterim pulat kemirem
141 Kervanı görünce kızar tozarım
84 Alma gözlü kız perçemli Kır Atım
94 Hey doruca donlu benli Kır Atım
103 Köhlan beslemişem gerek Kır Atım
122 Bileği kuvvetli gözü kanlıyım
168 Çamlıbel'de nuş edelim
93 Uçup çekilip gidelim
90 Üstü gümüş çullu Kır Atım benim
110 Ayvaz'ım bir danem seni al-giderim
88 Seni bağlar al-giderim
79 Demircioğlu bensiz gitmez neyleyim
175 Kocaldım Ayvaz pir oldum
98 Dönüp yele götürürüm
94 Düşman karşısında ne yapsın savran

122 Köroğlu denilen yiğit benim ben
150 Ayvaz bu gelen yâr bu gelen
146 Kır diyende kırmaz mısın
114 Han Ayvaz'ı ağırlayın
160 Candan serden geçen gelsin
154 Güller Demirc'oğlu durmasın gelsin
170 Koç Hasan'ın ölüşüne ne dersin
126 Bizim iller Çamlıbel'ler aşkolsun
158 Şol Koca Kenan'ın günüdür bu gün
68 Malım mülküm yada kalur ağalar
128 Laleli sünbüllü dağlar
108 Şeş atanda beş iniler
74 Vermiş Allah bilin beyler
124 İner ovayı dolanır
67 Dağlar sada verip seslenmelidir
78 Bir er yırtar söker gelir
73 Divan gümbür gümbürlenir
167 Söndürür Erzurum'u kânı titretir
148 İçmeye Ayvaz geliyor
118 Şen olun Ayvaz geliyor
116 Ayvaz mey doldur mey doldur
106 Birce yâda salan yoktur
132 Sırma çullu küheylanlar günüdür
164 Döğüşü döğüşü ölmeli imiş
177 Kadeh döndürü döndürü
183 Arkam sensin kal'am sensin dağlar hey

İLKGENÇLİK KİTAPLIĞI

Sait Faik Abasıyanık

Seçme Hikâyeler

Bir Sonbahar Akşamı-Seçme Öyküler

Bilgin Adalı (uyarlayan)

Gençler İçin Gılgamış Destanı

Uyku Saati Masalları 1: Meraklı Karınca

Cimcim'in Serüvenleri

Uyku Saati Masalları 2: Meraklı Karınca

Cimcim Yollarda

Tahir Alangu

Kediler Padişahı

Keloğlan Masalları

Billur Köşk Masalları

Sabahattin Ali

Kamyon - Seçme Öyküler

Özdemir Asaf

Dokuza Kadar On

Nurullah Ataç

Gene Yalnızlık - Seçme Denemeler

Ece Ayhan

Şiirimiz Mor Külhanidir Abiler - Seçme Şiirler

Selçuk Baran

Porselen Bebek

Yiğit Bener

Özgür Rosto

Vüs'at O. Bener

Havva - Seçme Öyküler

İlhan Berk

Bir Yeryüzü Tanığı-Seçme Şiirler

İlke Boran - Kivılcım Yıldız Şenürkmez

Kültürel Tarih

İşğinde Çoksesli Batı Müziği

Adnan Binyazar

Dede Korkut

Edip Cansever

Gelmiş Bulundum - Seçme Şiirler

Faruk Nafiz Çamlıbel

Akın (Destan 3 perde)

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Bitkiler Okulu

Dağ Uykusu-Seçme Şiirler

Arkaüstü (Uçsuz Bucaksız Yaşama)

Kuş Ayak

Balina ile Mandalina

Yaramaz Sözcükler

Okulumuz 1'deki

Okulumuz 2'deki

Okulumuz 3'deki

Cincik

Cin ile Cincik

Yazıları Seven Ayı

Dolar Biriktiren Çocuk

Başparmak

Gösterme Parmağı

Ortaparmak

Yüzük Parmağı

Serçe Parmak

Güneşi Doğduran

Göz Masalı

İnönüler

Sakarya Kıyıları

30 Ağustos

İzmir Yollarında

Samsun'dan Ankara'ya

Oyun Okulu

Su Yıkamak

Vedat Dalokay

Kolo

Gülten Dayıoğlu

Yeşil Kiraz

Yeşil Kiraz 2

Nursel Duruel (haz.)

Genç Olmak -

80 Yazardan 80 Öykü (2 cilt)

Metin Eloğlu

Nedircik Yavrusu - Seçme Şiirler

Ege Erim

Kayıp Şeyler Ülkesinde

Yücel Feyzioğlu

Kardeş Masallar

Tevfik Fikret

Şermin

Memet Fuat

Yunus Emre

Karacaoğlan

Tevfik Fikret

Pir Sultan Abdal

Şinasi

Ahmet Haşim

Namık Kemal

Köroğlu

Dadaloğlu

Füruzan

Yaz Geldi - Seçme Öyküler

Nâzım Hikmet

Sevdalı Bulut

Henüz Vakit Varken Gülüm

Seyit Ali Kahraman

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nden Seçmeler

Mehmet Kanar (çev.)

Periler Padişahının Kızı - İran Masalları

Yaşar Kemal

Yolda - Seçme Öyküler

Behçet Necatigil

Eski Sokak - Seçme Şiirler

Nezihe Meriç

Zor Yokuşu - Seçme Şiirler

Filiz Özdem

Kitap Kurtları İçin 1: Hayvanlar Âlemi -

Doğadaki Dostlarımız

Kitap Kurtları İçin 2: Kuşlar Bize Neler Söyler?

Kitap Kurtları İçin 3: Tavşan Dağa Küserse,

Kaplumbağa Koşarsa

Kitap Kurtları İçin 4: Pirenin Yorganı,

Karınca'nın Rüyası

Yeryüzünden Binbir Efsane - Bakır Dağlar,

Kör Kuyular, Büyülü Kuşlar

Esrarengiz Arkadaşın Fısıldadıkları

Simay - Ninem Diş Perisi Oldu

Oktay Rifat

Bir Aşka Vuran Güneş - Seçme Şiirler

Arslan Sayman

Hezarfen'in İzinde.. Gökyüzünde

Ömer Seyfettin

Türkçe Reçete - Seçme Öyküler

Mine Söğüt

Sevgili Doğan Kardeş

Cemal Süreya

Üstü Kalsın - Seçme Şiirler

Tufan Turanlı

Ertuğrul Firkateyni'nin Öyküsü

Tomris Uyar

Metal Yorgunluğu - Seçme Öyküler

Turgut Uyar

Göğe Bakma Durağı - Seçme Şiirler

Alper Uygur

Bizim Korsanlar

Akdeniz'i Köpürten Osmanlı Leventler

Yemeğe Kurt Gibi Saldırılır mı?

Çocuklar İçin Görgü

Orhan Veli

La Fontaine'in Masalları

Nasrettin Hoca Hikâyeleri

Sakin Şaşırma - Seçme Şiirler

Tahsin Yücel

Anadolu Masalları